

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos magistratūros studijų programa

Ona Striškienė

**DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SOCIALINIŲ IR EDUKACINIŲ
PROBLEMŲ YPATUMŲ RAIŠKA**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė –
doc. D. Alifanovienė

2010

Magistro darbo santrauka

Lietuvoje šeimos padėtis ir jos raidos kryptys šiandien yra sudėtingos. Dabartinės mūsų šalies ekonominės problemos, socialinė įtampa daugiausia kaupiasi, paliečia ir atsispindi šeimose, ypač daugiavaikėse, keisdamos jų gyvenimą, elgseną ir buitį. Šeimos susiduria su naujomis problemomis ir norėdamos prisitaikyti prie pokyčių, keičia gyvenimo būdą, persikeičia jų vertybinės orientacijos, ryškėja šeimos transformacijai procesai ir nauji šeimos modeliai.

Tokiu būdu kyla tyrimo *probleminis klausimas* ar yra pakankamas valstybės ir visuomenės dėmesys daugiavaikių šeimų, problemų sprendimui. *Tyrimo objektas* – daugiavaikių šeimų socialinių, edukacinių problemų raiška. *Tyrimo tikslas* – atlikti daugiavaikių šeimų socialinių, edukacinių problemų analizę ir pateikti rekomendacijas socialines pagalbos teikimui. Darbe taikyti *tyrimo metodai*: mokslinės, psichologinės, teisinės ir kt. literatūros, norminių dokumentų, susijusių su magistro darbo tema, analitinis apibendrinimas. Pusiau standartinis interviu – kokybinis tyrimas, turinio (content) analizė. Iš anksto numačius pokalbio kontūrus ir klausimų ratą. Anketinė apklausa raštu buvo taikoma antrame tyrimo etape, pateikiant anketas ir siekiant patikslinti socialines problemas, su kuriomis susiduria daugiavaikės šeimos bei išsiaiškinti pagalbos joms galimybes. Matematinės statistikos metodai. Juos naudojant atliktas tyrimo duomenų įvertinimas. Duomenys apdoroti kompiuterinėmis programomis: Statistical Package for the Social Sciences, neparametriniu testu (Kruskal, Wallis) ir Microsoft Excel.

Apibendrinus tyrimo rezultatus, atsiskleidė, kad:

- Tvarkingos daugiavaikės šeimos, nenorėdamos skursti, daug dirba, ieško papildomai apmokamo darbo, bet tas turi ir neigiamą poveikį joms. Materialiai apsirūpinus, joms nebeužtenka laiko ir lėšų dvasinėms vertybėms šeimoje puoselėti. O dalis šeimų skursta, patenka į socialinę atskirtį, svarbu tokių šeimų ekonominio gyvybingumo problemas spręsti ne didinant pašalpas, kuriant prielaidas jų orientacijai į išlaikytinių statusą, bet reikia sudaryti sąlygas pačioms spręsti iškilusias problemas, įvairiomis priemonėmis siekti jų savarankiškumo, esant būtinybei neskausmingo emigracijos klausimo sprendimo.
- Aplaidžiai besirūpinančios savo vaikais, šeimos, prie kurių kartais bandoma priskirti tvarkingas, doras daugiavaikes šeimas, jos narius, ypač vaikus, žlugdo morališkai ir įsigali mažai vaikų auginančios šeimos modelis, kuris yra nepalankus tautos išlikimui, ar dar skaudžiau, - nuskurdusios, priklausomos nuo žalingų įpročių daugiavaikės šeimos, pragyvenančios iš pašalpų, modelis.
- Iš esmės sprendžiant problemas, su kuriomis susiduria šeimos, ypač daugiavaikės, reikalinga valstybinis požiūris, įstatyminė bazė, dauguma tėvų nori dirbti, jog nereikėtų pašalpų prašyti. Jie taip nenori to daryti, nes nuėję į savivaldybės institucijas jaučia pažeminimą.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1. Skyrius. DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SOCIALINĖS POLITIKOS ANALIZĖ LIETUVOJE	7
1.1. Šeimos samprata, jos raida Lietuvoje	7
1.2. Demografiniai rodikliai, šeimos tipai ir formos.....	9
1.2. Daugiavaikės šeimos funkcijos.....	12
1.3. Veiksniai, lemiantys šiandieninę daugiavaikės šeimos padėtį Lietuvoje	15
1.4. Socialinės problemos ir socialinės, edukacinės paslaugos daugiavaikėms šeimoms	18
1.5. Valstybės parama daugiavaikėms šeimoms	20
2. Skyrius DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SOCIALINIŲ, EDUKACINIŲ PROBLEMŲ TYRIMAS.....	23
2.1. Tyrimo metodai, instrumentas, imtis.....	23
2.2. Tyrimo rezultatų analizė.....	27
2.3. Tyrimo instrumentas, metodika, charakteristika.....	47
2.4. Tyrimo rezultatų analizė.....	48
Išvados	62
Rekomendacijos problemų sprendimui	64
Literatūra	65
Summary	69
Priedai	70

IVADAS

Socialinis aktualumas.

Šeima – ypatingas socialinis darinys, kurio nariai susieti meile, kraujo giminyste, bendru gyvenimu ir likimu (Jovaiša, 1995). Lietuvos šeimos, kaip pagrindinės visuomenės institucijos, santykius reglamentuoja LR Konstitucija, LR civilinis kodeksas ir kiti įstatymai, LR tarptautinės sutartys. LR Konstitucijoje teigiama: „Šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Valstybė globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę“ (LR Konstitucija, 1996: 38 str. 116).

Valstybė turėtų skirti ypatingą dėmesį šeimai, kaip visuomenės ir valstybės pagrindinei ląstelei. Siekiant, kad šeima taptų realiu visuomenės ir valstybės pagrindu, būtina kuo geresnė šeimos kokybė ir kuo didesnė šeimos socializacija visuomenėje. Šeima - didelė vertybė, pirminė visuomenės ląstelė, atliekanti visas fundamentalias žmonių giminės pratęsimo, jaunosios kartos ugdymo ir jos narių materialinės bei moralinės savitarpio pagalbos funkcijas.

Nyksta tradiciniai lietuviškos šeimos bruožai, labai mažas gimstamumas nebeužtikrina kartų kaitos, nerimą kelia vis didėjantis nepilnų, netradicinių, socialinės rizikos šeimų ir beglobių vaikų skaičius, kinta šeimų vertybinės orientacijos. Tai galima teigti remiantis statistikos duomenimis, informaciniuose leidiniuose, spaudoje pasirodančiais skaičiais ir faktais, iš ryškėjančių sudėtingų ugdymo problemų mokyklose, plintančių žalingų įpročių, didėjančio vaikų nusikalstamumo ir kt.

Mokslinis aktualumas

Patys seniausi rašytiniai šaltiniai teikia duomenų apie lietuvių šeimą, turtinius jos narių santykius, buities smulkmenas pasirodė 13 amžiuje. Daug dėmesio šeimoms, vaikų auginimui ir auklėjimui vaikų auklėjimui šeimoje 19 - 20 amžiuje skyrė žymūs mūsų šalies pedagogai ir mokslininkai: Petkevičaitė-Bitė (1967), Vydūnas (1991), Pečkauskaitė (1998), vėliau –Vabalas-Gudaitis (1983), Šalkauskis (1990), Maceina (1975), Laužikas (1993), Šerkšnas (1937) ir kt. Šeimos svarbą normaliam vaikų □auklėjimui□ akcentavo užsienio pedagogai ir mokslininkai Ušinskis (1959), Kapterevas (1987). Makarenkos (1987) ir Komenskio (1975) studijos išryškina darbinio auklėjimo šeimoje prioritetus, o vaikų auklėjimo daugiavaikėje šeimoje ypatumais savo darbuose domėjosi Makarenka (1987) ir Titarenko (1980). Šeimai, jos ugdomajai veiklai ypatingą dėmesį skyrė Lietuvos švietėjai ir mokslininkai: Bajoriūnas (2004), Bitinas (2000), Gaigalienė (1998), Jovaiša (2001), Kanopinė (2001), Litvinienė (1998), Miškinis (2003), Navaitis (2007), Rupšienė (2001), Stankūnienė (2001), Uzdila (2001).

Remiantis Demografinių metraščių duomenimis matyti, kad demografiniai Lietuvos rodikliai kinta mažėjimo kryptimi: gyventojų skaičius 1990 m. pr. buvo 3,69 mln., o 2007 - 3,38 mln., sumažėjo 309 tūkst. gyventojų t. y beveik dešimtąja dalimi. Santuokų rodiklis (skaičiuojant 1000-ui gyventojų) sumažėjo nuo 9,8 promilės 1990 m., iki 6,8 promilių - 2007

m., sumažėjo trečdaliu. Bendras gimusiųjų skaičius 1990 m. buvo 56,9 tūkst., o 2007 m. – 32,3 tūkst. vaikų, gimstamumas krito vos ne pusiau, t. y. 43,2 proc., taip sumažėjus gimstamumui nebepavyksta atkurti demografinės pusiausvyros. Mirusiųjų skaičius 1990 m. - 39,8 tūkst., o 2007 m. - 45,6 tūkst. gyventojų, šalyje didėja santykinis vyresniojo amžiaus žmonių skaičius, didėja ir gyventojų mirtingumas. Kaip matyti, iš demografinių duomenų nieko labai optimistiško nėra, reikia tvirtos valstybės politikos ir pakitusio gyventojų požiūrio į demografinius procesus.

Daugiavaikės šeimos, kurios yra tvarkingos, savais vaikais kaip įmanoma besirūpinančios, tačiau esant sudėtingai ekonominei situacijai, joms ypatingai sunku materialiai išlaikyti vaikus. Dažnai neįstengia duoti savo vaikams tai, ko būtiniausiai reikia augančiam žmogui: kaloringo maisto, padoraus rūbo, negali dalyvauti kultūrinio – šviečiamojo pobūdžio renginiuose, jos neturi galimybės prasmingai pailsėti ar susipažinti su žymiausiomis mūsų krašto vertybėmis. Šiose šeimose yra dar likęs tvirtas lietuviškumo pagrindas, kuriam išsaugoti šiandieninėje situacijoje reikia ypatingo valstybės ir regioninės politikos dėmesio.

O dažniausia šiandieninėje visuomenėje daugiavaikė šeima yra tapatinama su socialinės rizikos šeima. Tiesa, skelbiami tyrimai rodo, kad pakankamai didelis procentas daugiavaikių šeimų priklauso socialinės rizikos šeimų grupei. Ir pati visuomenė kartais pradeda kelti problemą, kad šios šeimos naudojami visomis valstybės privilegijomis (jų vaikai išlaikomi lopšeliuose-darželiuose, vaikų globos namuose, vaikai gauna nemokamą maitinimą mokyklose ir kitą paramą.).

Yra daugiavaikių šeimų, kurios gyvena iš pašalpų, net nesistengdamos susirasti darbo, nes tada šeima, netenka lengvatų. Auga antra prašančių ir savimi nepasirūpinančių šeimų karta. Tačiau tokia situacija nėra visuotina, ką patvirtina istorinė patirtis, gyvenimas ir atliekami tyrimai.

Šeima, kaip vienas iš socialinių institutų, užtikrina savo narių ekonominį, socialinį bei fizinį saugumą, vaikų ir senelių priežiūrą. Tačiau pastebimas dabartinės šeimos nuosmukis. Tapo sudėtingesni tarpasmeniniai sutuoktinių santykiai ir santykiai tarp tėvų, vaikų ir senelių. Mažėja poreikis turėti vaikų. Didėja nepilnų šeimų skaičius. Šeimoje nyksta tėvo, kaip patriarcho funkcija, šeimą vis dažniau aprūpina motina. Daugėja šeimų, neįgalinčių naudotis kultūros vertybėmis bei poilsio įstaigų paslaugomis, neišsprendžiama būsto problema ir t.t. Socialinę pagalbą šeimai reikia nagrinėti kaip rimtą problemą, reikalaujančią neatidėliotų sprendimų.

Problema – nepakankamas valstybės ir visuomenės dėmesys daugiavaikių šeimų, problemų sprendimui.

Tyrimo objektas – daugiavaikių šeimų socialinių, edukacinių problemų raiška.

Hipotezė – tikėtina, kad daugiavaikių šeimų socialinės ir edukacinės problemos kyla dėl nepakankamo materialinio gerbūvio, nepalankios socialinės politikos, ir sėkmingas daugiavaikių šeimų funkcionavimas priklauso nuo pačios šeimos požiūrio.

Tyrimo tikslas – atlikti daugiavaikių šeimų socialinių edukacinių problemų analizę ir pateikti rekomendacijas socialines pagalbos teikimui.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti sociologinę, psichologinę, mokslinę literatūrą šeimų gyvenimo, vaikų auklėjimo ir ugdymo šeimoje klausimais, susipažinti su LR Vyriausybės priimtais įstatymais šeimos politikos klausimu.
2. Nustatyti daugiavaikės šeimos socialinių edukacinių problemų ypatumus.
3. Pateikti galimos pagalbos daugiavaikėms šeimoms teikimo gaires.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės, psichologinės, teisinės ir kt. literatūros, norminių dokumentų, susijusių su magistro darbo tema, analitinis apibendrinimas. Jis taikytas atskleidžiant svarbesnius tiriamos problemos klausimus, rašant magistro darbo tyrimo teorinius metmenis.
- Pusiau standartinis interviu – kokybinis tyrimas, turinio (content) analizė. Taikyta natūralioje aplinkoje tiesiogiai kalbantis nagrinėjama tema su respondentais. Iš anksčiau numačius pokalbio kontūrus ir klausimų ratą, į kuriuos tikėtasi gauti atsakymus (žr. 1 priedą).
- Anketinė apklausa raštu buvo taikoma antrame tyrimo etape, pateikiant anketas ir siekiant patikslinti socialines problemas, su kuriomis susiduria daugiavaikės šeimos bei išsiaiškinti pagalbos joms galimybes (žr. 2 priedą). Matematinės statistikos metodai. Juos naudojant atliktas tyrimo duomenų įvertinimas. Duomenys apdoroti kompiuterinėmis programomis: Statistical Package for the Social Sciences (SPSS), neparametriniu testu (Kruskal, Wallis) ir Microsoft Excel.

Darbo apimtis ir struktūra. Darbą sudaro įvadas, dvi dalys, teorinės išvados ir praktinės rekomendacijos, literatūros sąrašas, kuriame 80 šaltinių. Darbo apimtis be priedų 69 puslapiai (19 lentelių, 4 priedai, 15 paveikslų). Bendra darbo apimtis 89 puslapiai.

1 Skyrius. DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SOCIALINĖS POLITIKOS ANALIZĖ LIETUVOJE

1.1. Šeimos samprata, jos raida Lietuvoje

Šeima – pastovi vyro ir moters bendro gyvenimo sąjunga, kuri sudaroma santuokos aktu. Ji yra visuomenės bei valstybės rūpestis ir viltis. Tai – viena pastoviausių, patikimiausių ir veiksmingiausių vaikų ugdymo, tautos identiteto kūrimo ir išsaugojimo, dorovės ir dvasingumo bei kultūros ugdymo grandžių. Šeima – tautos stabilumo, tęstinumo garantas, svarbi taikos ir ramybės kūrėja (Bajoriūnas, 1997). Formaliai ji egzistuoja nuo jos registracijos iki santuokos nutraukimo ar pasibaigimo. Valstybė siekia stiprinti šeimos santykius, stengiasi, kad šeimos, mažos, vidutinės ar daugiavaikės bebūdamos, būtų darnios ir patvarios, stengiasi spręsti iškilusias problemas.

Kai kurie šeimos tyrinėtojai linkę akcentuoti, jog šeima yra mažoji socialinė grupė, ji egzistuoja kiekvienoje visuomenėje ir kad jai būdinga savita gyvenimo organizacija, papročiai bei tradicijos. Šeimos teisių chartijos preambulėje rašoma: „Šeima yra daugiau negu vien teisinis, visuomeninis ir ekonominis vienetas, tai - meilės ir solidarumo bendruomenė, unikalios suderintos mokyti ir perduoti kultūrinėms, etinėms, visuomeninėms, dvasinėms bei religinėms vertybėms, kurios yra esminės jos narių ir visuomenės vystymuisi ir gerovei“.

Šeima yra pagrindinė visuomenės ląstelė, vienas pagrindinių jos struktūros elementų. Šeimoje atsinaujina visuomenė, ugdoma jos pamaina. Šeimos tvirtumas, jos auginamų vaikų skaičius, tuo pačiu lemia ar bus pateisinti tautos lūkesčiai ir įmanomas progresas, tradicinis šeimų tęstinumas. Šeimos narių tarpusavio santykiai atspindi visuomeninius santykius, vyraujančius toje ar kitoje visuomenėje. Šeima ir visuomenė yra abipusiai susiję, ji ir turi ginti, ir puoselėti visų asmenų bei žmonijos gerį.

Nuo to, kokia yra šeima, labai priklauso mūsų vaikų ir galiausiai mūsų pačių ateitis. Nedarnioje šeimoje dažniausiai paliečiami vaikai - jie blogiau mokosi, nedrausmingai elgiasi, ima girtuokliauti, vartoti narkotikus, vagiliauti, tai tiesus kelias į nusikaltimus ir kalėjimą, nuo to kenčia ne tik artimieji, bet ir kiti piliečiai. Ir atvirkščiai, darnioje šeimoje, kur tėvai sutaria, o vaikais yra pakankamai rūpinamasi tiek materialine, tiek dvasine prasme, kur vyrauja meilė ir supratimas, ten nekyla problemų visuomenei, o vaikai įgauna būtiną tvirtą pamatą savo ateičiai, savo savarankiškam gyvenimui, savo kūrybinių galių atskleidimui. Wilsonas (1996) teigia, kad nepaisant atsirandančių blogio užuomazgų: narkomanijos, ankstyvų lytinių santykių ir kt., šeima lieka geriausia ugdymo ir auklėjimo bei vertybių įgijimo ir perdavimo kitoms kartoms priemonė.

Vienas iš fundamentaliausių socialinių institutų ir svarbiausių visuomenę integruojančių struktūrų ir yra pilna, tvirta šeima. Šeimos samprata yra neatskiriama nuo vaikų.

Kaip teigia Stankūnienė, Jonkurytė (2003), nenutraukiamas ryšys, visam lakui sujungiantis tėvus ir vaikus, į gyvenimą įneša ypatingą saugumo ir šeimyninės laimės jausmą. Šeimos institucijos paskirtis – tęsti žmonių giminę, auklėti vaikus, organizuoti kasdieninį šeimos narių gyvenimą.

Įprasti teiginiai, kad šeima yra amžinųjų humanistinių vertybių puoselėtoja ir saugotoja. Ji perduoda būsimosioms kartoms vyresniosios kartos vertybines orientacijas ir etninį mentalitetą, padedanti išsaugoti tautinį tapatumą, moralines normas. Tačiau nūdienos šeimos destabilizaciją lemia ir visuomenėje vykstantys pokyčiai: socialinė įtampa, ateities garantijų ir saugumo jausmo praradimas, nacionalinių tradicijų nykimas ir jų vietoje naujų svetimybių veržimasis į mūsų kasdienybę, kurias ypač aktyviai propaguoja masinės komunikacijos priemonės ir, žinoma, išplėstinės šeimos modelio staigus nykimas (Vaitkevičius, 1995: 85).

Yrant pirmykštei bendruomenei ir didžiajai šeimai, ėmė formuotis mažoji šeima. Remdamasis archeologijos medžiaga istorikas Jurginis (cit. Miškinis, 2003) teigia, kad lietuvių bendruomenė galėjo irti ir pamažu virsti mažąja šeima kaip ūkiniu vienetu maždaug 8 – 9 a. Istoriko nuomone, pagal šeimos formų įvairovę galima išskirti kelis laikotarpius: pradžioje 8- 9a. vyrauja individuali porinė šeima; vėliau 15-16 a. randasi ir įsigali keleto šeimų, siejančių net ir ne giminaičius, kolektyvai, vadinami tarnybomis; 16 a. antroji pusė – 17 a.: vėl vyrauja mažoji individuali (porinė) šeima; vėlesniais amžiais – 18-19 a. pirmoji pusė: įsigali kelių giminingų šeimų junginys, vadinamas valstiečio kiemu.

Seniausi rašytiniai šaltiniai, teikiant duomenų apie šeimos sandarą, turtinius santykius, buities smulkmenas, yra 13 – 19 a. I p. teisiniai dokumentai, amžininkų pastebėjimai, etnografijos publikacijos. Rašytiniai, etnografijos, kalbos ir pan. rodo, kad akmens amžiuje mūsų krašte, kaip ir kitur, buvo matiarchalinė santvarka, kurioje moteris, būdama pagrindinė gamintoja, namų židinio saugotoja, vaikų gimdytoja bei augintoja, bendruomenėje užėmė svarbią ir garbingą vietą. Kaip teigia Miškinis (2003), matriarchatas 4-2 tūkstantmetyje prieš Kristų perėjo į patriarchatą, kurio ūkio vienetu tapo didžioji šeima, dar vadinama drauge. Dundulienė (1990) pažymi, kad didžioji patriarchalinė šeima tarp lietuvių suklestėjo paskutiniais pirmojo tūkstantmečio prieš Kristaus gimimą šimtmečiais. Archyvinuose dokumentuose randama, kad iki 19 a. pradžios Lietuvoje dar buvo didžiųjų šeimų. Dabar paprastai tradicinę Lietuvos šeimą sudaro dvi kartos: tėvai ir nevedę vaikai, nes vedę dažniausiai tėvų šeimoje gyvena tik laikinai.

Apibendrinant galima pasakyti, kad šeima sudaro etnoso, tautos, nacionalinės kultūros gyvą branduolį, kuris funkcionuoja, atsinaujina kasdieniniame gyvenime. Šeima yra unikalus, specifinis nacionalinės kultūros saugotojas ir jos atnaujintojas, t.y. specifinis kultūros subjektas. Šeima yra neatskiriama nuo vaikų, rūpinimais šeima ir vaikais, kurių gerovė yra tėvų rankose, tėvai užsideda dideles pareigas, tuo pačiu gaudami dideles dovanas iš likimo.

1.2 . Demografiniai rodikliai, šeimos tipai ir formos

Istorijos bėgyje šeimos formų kaitą lėmė visuomenės, socialinių santykių raida, visuomenės formacijos tipas, civilizacijos lygis, religija, teisėtvara, papročiai. Dabartinėje industrinėje visuomenėje vyksta labai ryškūs radikalūs šeimos pokyčiai, kurių prasmę išreiškia dvi pagrindinės tendencijos: įvairios vidinės – struktūrinės ir funkcinės šeimos transformacijos ir gilūs bei prieštaringi šeimos reikšmės ir vaidmens pokyčiai demokratinės visuomenės gyvenimo kontekstuose: kartų kaitos, sveikatos apsaugos, ugdymo, ekonomikos, socializacijos. Kartu šiandien keičiasi šeima, įvairuoja šeimos modeliai, skirtingai išreiškiami ir pati šeimos samprata. Stankūnienė (2003) pastebi, jog plintančios orientacijos į tai, kas vakarietiška, gali suvaidinti svarbų vaidmenį gimstamumo pokyčiams ir mūsų šeimos, ypač jaunos, besizavinčios vakarietišku gyvenimo būdu, gali perimti vakaruose įsigalėjusį mažos šeimos modelį.

Nuo 20 a. pab. įsigalint rinkos santykiams gilėja ir individualizacija, emancipacija įgauna naujus bruožus. Vyksta sparčios socialinės, ekonominės, kultūrinės aplinkos transformacijos, tuo pačiu metu Lietuvos šeima ir patiria ryškius pokyčius. Nyksta tradicinės šeimos bruožai, vis labiau įsigali moderni šeima. Šie pokyčiai vakarų šalyse tęsiasi jau beveik keturis dešimtmečius ir yra įvardijami antruoju demografiniu perėjimu.

Pirmoje lentelėje yra pateikiami Lietuvos gyventojų 1990 m., 2000 m., 2007 m. demografiniai duomenys, skelbti statistikos rinkiniuose.

1 lentelė

Lietuvos gyventojų demografiniai duomenys

Rodikliai \ Metai	1990	2000	2007
Gyventojų skaičius metų pradžioje (tūkst.)	3693,7	3512,1	3384,9
Darbingo amžiaus (tūkst.)	2100,4	2018,0	2136,6
Pensinio amžiaus (tūkst.)	707,3	728,8	658,1
Santuokų skaičius (tūkst.)	36,3	16,9	23,1
1000-iai gyventojų tenka santuokų	9,8	4,8	6,8
Įregistruota ištuokų	10,2	10,9	11,3
Gimusiųjų skaičius (tūkst.)	56,9	34,1	32,3
Bendras gimstamumo rodiklis	15,4	9,8	9,6
Mirusiųjų skaičius (tūkst.)	39,8	38,9	45,6
Tenka 1000 gyventojų	10,8	11,1	13,5
Socialinės rizikos šeimų skaičius (tūkst.)		18,1	12,0
Juose augo vaikų (tūkst.)		40,3	27,9
Bendras gyventojų prieaugis, proc.	0,49	-0,69	-0,54
Emigracija (tūkst.)	23,6	21,8	26,5

Pateikti duomenys rodo Lietuvos gyventojų demografinius pasikeitimus nuo 1990m. iki 2007 m. Mažėja bendras gyventojų skaičius, santuokos, o tuo pačiu ir gimstamumas, nors dalis vaikų dabar gimsta nesusituokus. Nepalankia linkme kinta gyventojų pasiskirstymas pagrindinėse amžiaus grupėse, didėja pensinio amžiaus asmenų, ženkliai daugėja mirusiųjų,

mažėja bendras gyventojų prieaugis. Šiuo laiku, dalis šeimų gyvena, neįregistravę santuokų, tačiau ištuokų kasmet daugėja. Analizuodama gyventojų ir šeimos pokyčius Bleblienė (2008) pateikia duomenis, kad pagal ištuokų skaičių, tenkantį tūkstančiui gyventojų, Lietuva I-oji Europos Sąjungos valstybių tarpe. 2007 m. ištuokų rodiklis Lietuvoje buvo 3,4, o ES – 2,7. Auga tarptautinė emigracija, gausėja socialinės rizikos šeimų skaičius.

Šeimos transformacijos pradžia prasidėjo nuo esminių šeimos ir gimstamumo pokyčių, t. y. sparčiu gimstamumo sumažėjimu iki tokio lygio, kad jis jau neužtikrino demografinės pusiausvyros ir kartų kaitos (Stankūnienė, 2003). Registruota santuoka Lietuvoje, kaip ir daugelyje Europos šalių, ne tik faktine padėtimi (neregistruotų santuokų plitimas, skyrybų daugėjimas ir kt.), bet ir pritarimu jai užleidžia pozicijas kitoms šeimos kūrimo bei šeimyninio gyvenimo formoms (Mitrikas, 2003). Tačiau, manytina, kad pačios pagrindinės transformacijos prielaidos buvo esminiai pokyčiai žmonių sąmonėje, jų mąstyme. Gilėjanti individualizacija, individo teisių ir laisvių augimas keičia požiūrį į šeimą ir vaikus bei su šeima susijusią elgseną. Pasaulį yra apėmusi gili šeimų krizė dėl įvairių socialinių, ekonominių, kultūrinių veiksnių įtakos, tas pat juntama ir Lietuvoje. Daugelį amžių žmonių sąmonėje šeima buvusi svarbiausia vertybe, dažnai nebeįvardijama pirmoje vietoje. Naująsias technologijas būtina įvertinti ne tik medicininio, etinio aspektu ir kitais požiūriais, palaikyti tvirtas šeimas, padedant atsilaikyti prieš vyraujančią iškreiptų vertybių sampratą, sukurti tinkamas jaunimo pasirengimo šeimai programas – toks turėtų būti vienas iš prioritetinių uždavinių, kuriant šiandieninę šeimos politiką.

Šeimos pagal sudėtį yra skirstomos į grupes: branduolinė šeima – namų ūkyje drauge gyvenantys du suaugę su savo ar įvaikintais vaikais. (motina, tėvas, vaikai, įvaikiai); išplėstinė – viename namų ūkyje su sutuoktinių pora bei jų vaikais gyvenantys kiti artimi giminės bei palaikantys artimus ir nuolatinis tarpusavio ryšius (jungia trijų ir daugiau kartų narius), nepilna, kai šeimoje trūksta vieno iš sutuoktinių (vyro ar žmonos – mirę ar išsiskirę).

Anot Vaitkevičiaus (1995), jau ne tik Vakaruose, bet ir Lietuvoje esama netradicinių, teisiškai ir socialiai neįteisintų tos pačios lyties porų – šeimų. Matulienė (1997) šeimas skirsto į tris tipus: gimininė šeima, tai šeima, kurioje kiekvienas iš mūsų gimė (mes patys, mūsų tėvai, broliai ir seserys, seneliai); nuklearinė šeima, ją sudaro sutuoktiniai ir jų vaikai, gimę toje pačioje šeimoje arba vieno iš sutuoktinių ankstesnes santuokos vaikai; išplėstinė šeima, ji apima ne tik nuklearinę šeimą, bet taip pat ir kitus gimines ir artimuosius, kurie gyvena kartu (aukštos civilizacijos šalyse išplėstinė šeimos forma nėra populiarė). Giminystės saitai reiškia individų tarpusavio ryšius, sukurtus vedybų ar kilmės linijos, jungiančios kraujo gimines (motinas tėvus, tikrus brolius ir seseris, palikuonis ir pan.).

Pileckaitė –Markovienė ir Lazdauskas (2007) teigia, kad šiandien yra daug šeimos sąvokos mokslinių, enciklopedinių ir buitinių apibrėžimų, kurie formuojami atsižvelgiant į įvairius aspektus, arba į vieną sritį, kuri yra plėtojama. Priklausomai nuo šeimos situacijos jos būna:

- nepilnos – šeima arba išplėstinė šeima, kurioje vaikai yra netekę vieno ar abiejų tėvų;
- daugiavaikės (gausios) – šeima, auginanti tris ir daugiau vaikų;
- socialinės rizikos – šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis arba (ir) dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų, arba (ir) naudoja psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, arba (ir) gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams;
- darnios – šeima, atliekanti būdingas šeimos funkcijas, kurios užtikrina visų jos narių fizinę, psichinę ir dvasinę gerovę ar pan..

Kaip teigia Vaitkevičius (1995), teorinės šeimos gyvenimo bei jo analizės prielaidos yra nevienodos, skirtingai apibūdinama pati šeima, šeimos formos, tipai. Matulienė (1997) teigia, jog besikeičiant visuomenei, šeima keičiasi, bet ji pakankamai stabili, ir humaniška bendrija greitai besikeičiančiose visuomenėse. Stankūnienė pažymi, kad naujas šeimų paplitimo procesas skirtingai veikia įvairias gyventojų grupes. Išryškėja akivaizdūs skirtumai, priklausomai nuo tėvų šeimos stabilumo, t. y. vaikystės patyrimo ir dar vaikystėje susiformavusio supratimo apie šeimą (Stankūnienė, 2001:119).). Kokios sudėties šeima bebūtų, jai tenka vykdyti tas pačias asmenines šeimos narių ir visuomenės socialines funkcijas, kurios labai įvairios, daugiaplanės ir atsakingos (Vaitkevičius, 1995:187).

Pastaruosius dvidešimt metų vykstantys spartūs ir esminiai aplinkos pokyčiai Lietuvoje sąlygojo šeimos transformaciją, stebimas tradicinių šeimos bruožų nykimas.

2 lentelė

Šeimos bruožai jos raidos etapuose:

Raidos etapas	Tradicinė šeima	Šiuolaikinė šeima
1. Partnerio pasirinkimas	Tradicijos, ekonominiai santykiai, socialinis statusas	Laisvas pasirinkimas
2. Bendro gyvenimo trukmė	Ilgas šeimyninis gyvenimas, vėlyva mirtis	Vėlyvos vedybos, trumpas šeimyninis gyvenimas
3. Geografinis mobilumas	Mažas, tuokiasi vietiniai	Didelis, susijęs su darbu ir urbanizacijos procesais
4. Gyvenamoji ir darbo vieta	Bendra, netoli namų	Abi vietos atskiros
5. Moters padėtis šeimoje	Herachija, sąlygota tradicijom, priklausomybė nuo vyro	Partnerystė, daugiau laisvių.

Pastaruojų metu ryškiai pastebimas vedybų mažėjimas, jų atidėjimas vėlesniam amžiui, neregistruotų santuokų plitimas, regimi naujų šeimos formavimo strategijos bruožai bei

šeimos formų įvairovė, tuo pačiu turi keistis ir valstybės požiūris į šeimas ir paramos šeimai politika. Kokios sudėties šeima bebūtų, jai tenka vykdyti tas pačias asmenines šeimos narių ir visuomenės socialines funkcijas, kurios labai įvairios, daugiaplanės ir atsakingos (Vaitkevičius, 1995:187). Užbaigiant norisi pabrėžti, kad tradicinėje šeimoje pagrindinis dėmesys buvo skiriamas šeimos, visų pirma vaikų gerovei, tuo tarpu šiuolaikinėje šeimoje į pirmą vietą iškyla asmeninės laisvės, partnerių tarpusavio santykių kokybė. Dažnoje šeimoje, tvarkingoje, besirūpinančioje savo atžalomis vaikai vis dar labai svarbūs, bet jie vis dažniau neįvardijami, kaip pagrindinė vertybė, kartais žmonėms svarbiau materialinės ar kitos vertybės.

1.3. Daugiavaikės šeimos funkcijos

Šiuolaikinė šeima atviros visuomenės ir greitai besikeičiančio socialinio gyvenimo sąlygomis tapo atvira ir sudėtinga. Šeimoje susikerta daugybė šeimos narių asmeninių bei visuomeninių problemų: biologinių, ekonominių, kultūrinių, politinių, idėjinių – dvasinių, tiesiogiai liečiančių kiekvieną šeimos narį, grupę, visuomenę, kurioje gyvena šeima.

Išanalizavusi psichologų ir pedagogų tyrimus apie mikroaplinkos poveikį vaikų ir paauglių vertybinių orientacijų formavimui Leliūgienė (1997) pabrėžia, kad žmogus negali sukurti nieko, kas prieštarautų jam pačiam. Viską lemia kultūrinis nusiteikimas, vertybinė orientacija. Todėl akcentuojamas šeimos vaidmuo, kaip vieno iš svarbiausių veiksnių, nulemiančių vaiko asmenybės tapsmą, pagrindinių vertybių ir elgesio normų perteikimą. Šeimos ryšiai, tėvų santykiai su vaikais pastarajam yra pirmasis ir įtaigiausias bendravimo modelis, nes: tai pirma socialinė grupė į kurią vaikas patenka ir gali stebėti esamus modelius. Tėvus galima įvardyti, kaip pastoviausius modelius, palyginus su kitais modeliais, o be to tėvai yra santykinai stipriausi ir galingiausi modeliai, nes patenkina vaiko poreikius. Stankūnienė (2001) apibrėžia, kad paramos šeimai politika dabartiniu metu suprantama, kaip vyriausybinių ir nevyriausybinių institucijų veiksmai, šeimai. Jų tikslas, - kurti sąlygas normaliam šeimų funkcionavimui, remti šeimas, siekiant padėti joms realizuoti savo funkcijas, skatinti šeimas ir jų narius atlikti savo funkcijas bei išreikšti prioritetinį šeimos modelį.

Šiandieninėje visuomenėje šeima traktuojama kaip vienas iš svarbiausių vaiko ugdymo bei visuomenės vystymosi veiksnių, todėl mokslininkai domisi įvairiomis šeimos problemomis bei įvairiais jų aspektais. Šeimos funkcijų teorinius klasifikavimo klausimus nagrinėja Bajoriūnas (1997), Leliūgienė (2003), Miškinis (2003), Navaitis (1999), Rupšienė (2001), Uzdila (1993), Vyšniauskaitė (1995) ir kt. Vaikų auklėjimo šeimoje problemas gvildena Aramavičiūtė (2005), Bajoriūnas, (2004) Miškinis (2003), Stankūnienė (2005), Vaitkevičius (1995) ir kt. Pasak Grigo (1995), šeimoje vaikas įgyja savo pirmąją patirtį, elementarių žinių,

išmoksta elgesio normų, formuojasi pasaulėžiūra, įpročiai, kurie išlieka visą gyvenimą. Čia jis užmezga socialinius ir emocinius kontaktus, pajaučia šilumą, abejingumą. Vaikas pradeda pamėgdžioti savo tėvus, stengiasi elgtis kaip jie, perima jų elgsenos modelius.

Šeimos paskirtis siejama su šeimos narių poreikių tenkinimu ir pareigų vienu kitiems (tėvų vaikams, vaikų tėvams ir kt.) atlikimu. Vaitkevičius teigia (1999), kad išlaikyti žmogui pusiausvyrą šeimoje – būtinas vidinis nusistatymas, ramybė ir pastovumas, o tai daug priklauso nuo žmogaus išsilavinimo, išsiauklėjimo, nuo visų šeimos narių tarpusavio supratimo ir sutarimo. Pagal Rupšienę (2000), šeima – reikšmingiausia mikroaplinka, kurioje formuojasi asmenybės pagrindai, kur atliekamos svarbiausios funkcijos: ugdomoji, rekreacinė (fizinė, materialinė, psichologinė, savitarpio pagalbos, laisvalaikio organizavimo), komunikacinė ir kt.

Svarstydamą šeimos kaip institucijos įtaką galimiems individo elgesio pokyčiams, vaikų socialiniam ugdymui Juodaitytė pastebi, kad formuojasi ne tik vaiko psichikos bruožai ir savybės, nulemiančios bendrąjį jo elgsenos pobūdį dabar, bet ir tie socialinės elgsenos bruožai, kurie laikomi investicijomis į vaiko ateitį (Juodaitytė, 2002). Skirtinguose mokslininkų, sociologų, psichologų darbuose, įvairiuose įstatymuose, norminiuose aktuose randame skirtingai priskiriamas šeimų funkcijos. Matulienė (1997), šeimos funkcijas įvardija kaip specifines: gimdo ir auklėja vaikus; atlieka socializacijos funkciją, įdiegia savo vaikams visuomenėje priimtas socialines normas ir vaidmenis; atlieka emocinio stabilumo funkciją - parodo meilę ir rūpestį, suteikia galimybę priklausyti kažkam, kas gali patarti, pakonsultuoti, iškilus svarbiam klausimui.

Kalbėdama apie šeimos, kaip giminės pratęsimo funkciją Norvilienė (1995) sako, jog dažniausiai nepageidautini reiškiniai šeimoje atsiranda dėl neteisingo meilės ir laimės supratimo. Jeigu sprendimą pradėti naują gyvybę neturtingose šeimose lemia pagrindinių gyvenimo reikmių stoka, tai turtingesnėse šeimose – besaikis gerovės siekimas ir vartotojiškas nusiteikimas, kur gyvybė dažnai priimama ne kaip gėris, o kaip grėsmė, nuo kurios reikia gintis. Pileckaitė–Markovienė, Lazdauskas (2007) teigia, kad šeima yra pirma žmogaus bendravimo mokykla, kurioje jis gauna bendravimo ir elgesio kultūros pradžiamokslį, o tėvai yra pavyzdys, iš kurio vaikas mokosi, kaip bendrauti su kitais žmonėmis, su būsimu sutuoktiniu. Jie yra vaiko, kaip būsimio tėvo ar būsimos mamos, modeliai.

Vaitkevičius išskiria esmines šeimos, kaip visuomenės institucijos, funkcijas: žmonių giminės tęsimo, šeimos narių gyvenimo organizavimo, tarpusavio paramos ir kontrolės, šeimos ūkio tvarkymo (ekonominė), visuomenės kultūros perdavimo bei jos tęsimo, psichoanalitinė, jaunosios kartos ugdymo bei socializavimo ir kt. (Vaitkevičius, 1999: 85). Leliūgienė (2003) teigia, kad su vaikų auklėjimu daugiausia susijusios funkcijos: reprodukcinė - sąlygoja žmonių giminės pratęsimo būtinybę; pirminės socializacijos funkcija - paremta idėja, kad šeima yra pirma ir labai reikšminga socialinė grupė, kuri nepakeičiamai daro įtaką vaiko

asmenybės formavimuisi. Šeimai tenka pagrindinė atsakomybė už vaiką; edukacinė funkcija - pirminės socializacijos procese svarbus vaidmuo tenka vaiko auklėjimui šeimoje. Vaiko ugdymas šeimoje - tai nuoseklus ir sudėtingas socialinis-edukacinis procesas; psichoterapinė funkcija - šeima turi būti ta aplinka, kurioje asmuo jaustųsi absoliučiai saugiai, būtų priimamas (pageidaujamas), neatsižvelgiant į jo visuomeninį statusą, išvaizdą, finansinę padėtį; ekonominė ir namų tvarkymo funkcija - šeimos ekonomika apima šeimos santykius, susijusius su egzistavimo bei materialinių ir dalies dvasinių poreikių tenkinimu, tarpusavio parama, sveikata ir pan.

Be tokių svarbių šeimos funkcijų, kaip giminės tęsimas, jaunos kartos auklėjimas ir socializacija, kultūros tradicijų perdavimas, šeimos ūkio tvarkymas ir jos narių gyvenimo organizavimas, didesnę reikšmę įgyja atkuriamoji šeimos funkcija. Pastarosios esmė – tai šeimos rūpinimasis savo narių sveikata, dvasinės pusiausvyros ir darbingumo palaikymas, turiningo poilsio organizavimas (Kličius, 1995:65). Šiai, atkuriamajai funkcijai, realizuoti yra svarbu ir socialinė aplinka, mieste ar kaime gyvena šeima, bendras buities, kultūros infrastruktūros išvystymas, teikiamų paslaugų pasirinkimo galimybės ir kainos. Juk šeima kuriama šeimos poreikiams tenkinti, Navaitis (2002), išskiria tris šeimos poreikių grupes: tai, susiję su materialinių šeimos gyvenimo sąlygų sukūrimu ir palaikymu, bei tėvystės ir motinystės poreikiai ir seksualiniai-emociniai poreikiai.

Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje šeimos pagrindinės funkcijos asmens ir visuomenės gyvenime apibrėžiamos taip:

- Asmenų bendruomenės kūrimas – tarpasmeninių ryšių užmezgimas ir plėtotė, partneriško lyčių abipusiškumo ir papildomumo, asmenų tarpusavio pagarbos, pasitikėjimo ir atsakomybės ugdymas priimant sutuoktinių ir tėvų įsipareigojimus.

- Prokreacija – gyvybės davimas iš meilės, grindžiamos atsakingu motinystės ir tėvystės supratimu, vaikų auginimas.

- Ugdymas ir socializacija – kultūros ir vertybių, elgesio normų bei pirminių žinių perteikimas, pažinimo ir galimybės juos įgyvendinti užtikrinimas, asmens lyties tapatybės ugdymas (vyro ir moters vaidmens šeimoje ir visuomenėje pažinimas), savimonės ugdymas, socialinė rehabilitacija.

- Globa ir rekreacija – žmoniškosios globos, psichologinio saugumo (ypač vaikų, vyresnio amžiaus žmonių ir neįgalių žmonių) užtikrinimas, psichofizinės brandos ugdymas, asmens psichinių, fizinių bei dvasinių galių atkūrimas ir palaikymas.

- Namų ūkio kūrimas – bendros veiklos, solidarumo ir subsidiarumo patirties, įsipareigojimų, atsakomybės ir savarankiškumo ugdymas, materialinio apsirūpinimo užtikrinimas, gebėjimo derinti šeimos gyvenimą ir darbinį užimtumą ugdymas.

Peržvelgę šeimos funkcijas, matome, jog šeima nepaprastai daug talkina visuomenei, būtent, socializuodama ir paruošdama gyvenimui visuomenėje būsimus piliečius. Nežiūrint to, šeimos ir visuomenės ryšio klausimas nėra tinkamai sureguliuotas, nes kol kas visuomenė iš šeimos labai daug reikalauja, bet nieko jai nesuteikia. Jeigu ji ir teikia kokias nors lengvatas, tai vis dėlto tą daro labai specifiniu būdu. Dažniausiai ji remia tas šeimas, kurios beveik neužsiima savo vaikų socializavimu. Tai reiškia, kad šeimos, ypač daugiavaikės, kurios įdeda dideles pastangas, deramai auklėdamos savo vaikus, lieka net nepastebėtos, nes jos visuomenei nesukelia nepatogumo jausmo. Psichologė Matulienė užduoda klausimą, kas atsitiktų, jeigu šeimos, kurios rūpinosi savo vaikais, pamirštų juos ir lauktų, kol atsitiks kažkas neįprasta? Tikriausiai ir tie gerai auklėti vaikai įgytų problemų. Todėl nedera nepastebėti gero šeimų elgesio lyg tai būtų savaime suprantamas dalykas (Matulienė, 1997:50).

Nors Stankūnienės (2001) teigimu besikeičianti rinkos santykių aplinka, gilėjantis individualizacijos procesas daro didelį poveikį šeimai, jos gyvenimo stiliui, tuo pačiu ir sukelia šeimos funkcijų kitimą, keičia šeimos vaidmenį visuomenėje bei individo gyvenime. Pati mokslininkė, cituodama užsienio mokslininkus (Viskat, 1994, Hoffman, 1987) teigia, kad šeima ir toliau išlieka socialiai svarbus, iš visų socialinių struktūrų lėčiausiai kintantis institutas ir svarbiausia jos funkcija – prokreacinė ir kartų kaitos funkcija.

Taigi, šeima atlieka funkcijas, apimančias visas gyvenimo sritis, ko negali kita visuomenės struktūra. Šeima yra svarbiausia emocinio ir materialinio rėmimo institucija, jos narių augimo ir gerbūvio užtikrintojas. Ji yra pagrindinis gamybos ir vartojimo socialinis vienetas, todėl jos vieta yra pačiame ekonominių procesų centre. Šeimos politika turi daryti įtaką šeimų gyvenimo sąlygoms, požiūriui į šeimą, siekiant užtikrinti harmoningos šeimos vystymąsi, glaudų jos ryšį su visuomene, ne vien tik gyventojų skaičiaus, darbo jėgos ir kt. Reikia konstatuoti, kad šeimos funkcijos tiesiogiai priklauso nuo šeimos narių poreikių, nuo šeimos dydžio, daugiavaikei šeimai kartais yra sunkiau, o kartais lengviau vykdyti savo funkcijas ir spręsti jai iškylančias problemas. Vaikai siekia priklausyti šeimai ir drauge tapti savarankiškais. Kadangi evoliucijos metu kinta šeimos poreikiai, atitinkamai laikui bėgant kinta ir funkcijos.

1.3. Veiksniai, lemiantys šiandieninę daugiavaikės šeimos padėtį Lietuvoje

Remiantis valstybės priimtais dokumentais, šeimos teisėtumo pagrindu, galima teigti, kad valstybė turėtų skirti ypatingą dėmesį šeimai. Kadangi šeima – visuomenės pagrindas, todėl valstybė negali neginti šeimos vertybių ir paties šeimos instituto. Sugriovus visuomenėje šeimos institutą, ir visuomenė liktų be vertybinio pamato, ir nuo chaoso jos neapgintų net ir stipriausia policija. Civilinis Kodeksas santuoką apibrėžia kaip „įstatymų nustatyta tvarka

įformintas savanoriškas vyro ir moters susitarimas sukurti šeimos teisinius santykius“ (LR Pagrindinis Įstatymas, 2002; 3.7 str.). Tačiau tie šeimos teisiniai santykiai nėra aiškiai apibrėžti.

Kaip pažymi Alifanovienė (2006), kiekviena valstybė savitai traktuoja šeimą, nustato konkrečius šeimos politikos tikslus ir principus. Atkūrus Lietuvos valstybingumą įvyko esminių pokyčių socialinėje, politinėje ir ekonominėje srityje. Tai palietė ir šeimos, kaip mažosios žmonių grupės funkcionavimą. Pirmiausia šeima nukentėjo sumažėjusio užimtumo, didėjančio nedarbo, šešėlinės ekonomikos ir kitų permainų. Keičiantis Lietuvos socialiniam - politiniam gyvenimui, vykstant įvairiems visuomenės pokyčiams šalyje, socialinę sferą lydėjo socialinės nesėkmės, skaudžiausiai palietusios šeimą ir joje augančius vaikus. Žmogaus vystymąsi sąlygoja daugelis tarpusavyje susijusių veiksnių. Iki gimimo reikšmingesni yra biologinę žmogaus struktūrą lemiantys veiksniai, po gimimo ir tolesnėje raidoje vis didesnę reikšmę įgyja socialiniai, psichologiniai ir kultūriniai veiksniai (Radzevičienė, 2003, p. 26).

Šeimų ekonominė būklė šiandieninėje Lietuvoje – gana prieštaringa: socialinės ekonominės sąlygos lėmė visuomenės susisluoksniavimą, vienu šeimų nuskurdimą, o kitų praturtėjimą. Manytina, kad ekonominės socialinės padėties atžvilgiu, blogiausia padėtis šeimose, ypač daugiavaikėse, auginančiose ir rūpestingai prižiūrinčiose savo vaikus, nes jie yra pati pažeidžiamiausia socialinė grupė. Dėl sunkios ekonominės šeimos padėties ar netinkamo vaikų elgesio, dalis socialiai remtinose šeimose augančių vaikų patenka į policijos akiratį, nes neturėdami ką veikti pasiduoda gatvės įtakai, pradeda vagiliauti ir elgetauti arba tampa nusikaltimų aukomis. Dabar visuomenėje plintantis smurtas ir prievarta rodo, kad žmonių, kurie negali adaptuotis naujoje socialinėje realybėje daugėja. Tai skatina naujas socialines problemas – narkotikų, alkoholizmo, prostitucijos, savižudybių plitimą (Radzevičienė, 2003, p. 31).

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis matyti, kad 2005m. namų ūkio vidutinės pajamos vienam asmeniui per mėnesį mieste buvo 636 lt, o kaime ketvirtąją dalim mažiau, tik 467 lt. 2005m. šeimų, neturinčių vaikų vidutinės mėnesinės pajamos - 673,5 lt, šeimų turinčių vieną vaiką – 562,7 lt ir šeimų, turinčių tris vaikus 333,1 lt. Šeimos, gaunančios mažiau pajamų, priverstos planuoti ir mažesnes išlaidas ir dažnai reikia taupyti pagrindinių gyvenimo reikmių tenkinimo sąskaita. 2008m. duomenimis namų ūkio pajamos buvo didesnės: bendras skaičius mieste ir kaime – 987 lt, o tik kaime 811 lt, t. y. 22 proc. mažiau nei mieste.

Dabartinės mūsų šalies ekonominės problemos, socialinė įtampa paliečia ir atsispindi šeimose, keisdamos jų gyvenimą. Mūsų šeimos daug ką perima ir ryškėja šeimos transformacijai procesai, vis labiau ryškėja nauji šeimos modeliai ir jų požiūris į šeimą yra skirtingas. Rupšienė (2001) teigia, jog bendrame gimstamumo mažėjimo fone asocialios šeimos išsiskiria būtent tuo, kad jose vaikų daugėja ir siekis su vaikų pagalba gauti iš valstybės pašalpas, skatina šias šeimas gimdyti daugiau vaikų. Į kūdikių, vaikų globos namus, internatines mokyklas

patenka daugiau ar mažiau skriaudą iš tėvų patyrę: našlaičiai, pusiau našlaičiai, invalidų, pensininkų, vienišų motinų, gausių ir dažniausiai nedarnių šeimų vaikai (Barkauskaitė 1999:29). Nuo ekonominės šeimos būklės priklauso vaikų maitinimas, apranga, dalyvavimas mokamuose renginiuose, materialinis mokyklos rėmimas, todėl dėl tėvų mažų pajamų daugiavaikių šeimų vaikams dažnai taikoma socialinė atskirtis mokymo bei ikimokyklinėse įstaigose.

Stankūnienė (2001) remdamasi informacija apie šeimos demografinės raidos bei gyvenimo sąlygų pokyčius įvardija pagrindines šeimos demografines, ekonomines šeimos funkcionavimo, vaikų ugdymo ir visokeriopo saugumo užtikrinimo problemas. Šeimų pokyčiai bei įvairios socialinės, ekonominės sąlygos keičia šeimų ir individų prokreacinę elgseną, nuo 20a. pabaigos mažėja gimstamumas, o daugiavaikėse socialiai silpnesnėse šeimose gimusių skaičius net kiek padaugėjo. Tai nesprendžia šalies demografinių problemų, o tik sukelia socialinių ekonominių sunkumų šeimų, bendruomenės ir šalies lygmeniu. Tų problemų sprendimui būtinos specialios, labai apgalvotos priemonės (Stankūnienė, 2001:124).

Valstybėje silpnai išvystytos lanksčios užimtumo formos, kurios leistų tėvams derinti šeimos funkcijas, vaikų priežiūrą bei ugdymą su profesine veikla. Tai yra svarbu ne tik tėvų saviraiškai, bet ir sėkmingai leidžiant užtikrinti šeimų ekonominio gyvybingumo pagrindus, sudaryti palankias vaikų ugdymo sąlygas. Pasak Gruževskio (2001), pagrindinė sąlyga yra užimtumo didinimas, lanksčių užimtumo formų plėtra, galimybių sudarymas derinti profesinės veiklos ir šeimynines funkcijas. Liūdna, bet reikia pripažinti, kad dabar daugėja įgimtų anomalijų, didėja vaikų sergamumas ir daugėja vaikų, turinčių sveikatos sutrikimų. Juodraitis (2004) teigia, kad pastoviai yra diskutuojama dėl individo adaptacijos ir socializacijos faktorių hierarchinio reikšmingumo, akivaizdu, kad šeima yra pirmoji socialinė struktūra, perteikianti tam tikrų elgesio modelių, vertinant šeimos įtaką išskiriamos dvi teorinės perspektyvos – sociologinė ir psichologinė. Žymus Lietuvos sociologas Grigas (1995), analizuodamas šeimos degradacijos priežastis, teigia, kad šeimos institucijos pokyčius lėmė, prarastos socialinės jungtys tarp žmonių, priklausančių skirtingoms kartoms, gana žymiai sustiprėjo materialinių gėrybių fetišizavimas, išstumiantis dvasines gėrybes ir iškreipdamas žmogaus gyvenimą.

Manytina, kad socialiniai ir ekonominiai veiksniai paveikė šeimą, susilpnėjo pagrindinės šeimos funkcijos, o šeima atsidūrė socialinėje, ekonominėje ir demografinėje krizėje. Aplaidžiai besirūpinančios savo vaikais, šeimos, prie kurių kartais bandoma priskirti doras daugiavaikes šeimas, tvarkingą daugiavaikę šeimą, ypač vaikus, žlugdo morališkai. Šios šeimos daugumai visuomenės narių nepriimtinos, dažnai nepagrįstai kaltinamos už nesugebėjimą tinkamai rūpintis savo vaikais, visuomenė jas atskyrė nuo savęs. Doros, tvarkingos daugiavaikės šeimos, ieško papildomai apmokamo darbo ir dažnai pagerinus materialinę padėtį, joms nebeužtenka laiko ir lėšų dvasinėms vertybėms šeimoje puoselėti. Ir matyti, kad krikščioniškos

vertybės, senieji tautos papročiai šiandieninės asmenybės formavimuisi neturi tokios didelės įtakos kaip anksčiau. Tai pasekmė vartotojiškos kultūros, vertybių krizės, kuri nuvertino prigimtine dorą, intymumą. Siekiant pažadinti jaunosios kartos dvasinę savimonę, ypatingas dėmesys turi būti skirtas pamatinių šeimos vertybių ugdymui ir perteikimui.

1.4. Socialinė problemos ir socialinės, edukacinės paslaugos

Šių dienų darbo rinkoje sprendžiamos ne tik ekonominės, bet ir socialinės problemos: darbo išteklių racionalaus panaudojimo; gyventojų užimtumo bei kovos su nedarbu programų įgyvendinimo; naujų darbo vietų kūrimo; bedarbių registravimo bei materialinio rėmimo; ieškančių darbo apmokymo bei perkvalifikavimo ir pan. (Socialinis pranešimas 2008–2009). Rinkos ekonomikoje darbo rinka yra darbo jėgos paskirstymo ir perskirstymo tarp verslo rūšių ir veiklos sričių (profesijų) ekonominis mechanizmas, užtikrinantis gamybos ir darbo efektyvumą remiantis visuomenės poreikių struktūra.

Darbo rinkai apibūdinti naudojami įvairūs rodikliai: gyventojų aktyvumo, užimtumo, nedarbo ir kt. Gyventojų aktyvumas pagal lytį: 2008m. vyrų - 67,1 proc., moterų – 61,8 proc., ir 25,2 proc. - jaunų žmonių iki 25 m. Santykinai daugiau dirba vyrų, negu moterų, o jauni žmonės dirba tik kas ketvirtas. Šio santykio valstybinį reguliavimą vykdo Lietuvos darbo birža. Darbo jėga įtraukiama į ekonomines veiklas per samdos santykius. Pagrindiniais šių santykių subjektais yra darbdaviai (privatūs asmenys, įmonės, valstybė), samdomieji darbuotojai, tarpininkaujantys darbo rinkoje įstaigos. 2008m. dirbantys pasiskirstė: 62 proc.- paslaugų sferoje, 20 proc.- pramonėje, 9 proc.- statyboje, 8 proc.- žemės ūkyje, 1 proc.- kitur. Santykiai tarp darbo rinkos subjektų dėl darbo jėgos panaudojimo, valdymo reguliuojami valstybės įstatymais, poįstatyminiais aktais, kolektyvinėmis sutartimis.

Analizuojant bendrą statistinę demografinę situaciją, reikia pastebėti, kad ji kasmet sparčiai keičiasi, 2009m. pr. Lietuvoje gyveno 3,35 mln. gyventojų, lyginant su 2008m. 16,3 tūkst. mažiau. 2008m. II p. žmonių užimtumas pradėjo mažėti, o nedarbas augti. Per 2008 m. nedarbo lygis išaugo 1,5 proc. ir siekė 13,4 proc. 2009 m. pr. buvo 228,1 t. bedarbių ir bedarbių skaičius kas mėnesį turi tendenciją didėti. Kai žmogus buvo atleistas ir laiku kreipėsi į darbo biržą, jam gali būti mokama bedarbio pašalpa. Tačiau ne kiekvienas užsiregistravęs darbo biržoje gauna bedarbio pašalpą. Kaip teigia Gruževskis (1995), jokia socialinės apsaugos sistema negali atstoti žmogui stabilios darbo vietos ir apskritai, visiškas nedarbas destruktiviai veikia šeimą kiekviename jos gyvenimo tarpsnyje. Didėjant bedarbystės trukmei, kyla pavojus, kad tėvų nedarbas nulems ir jų vaikų ateitį. Pagal skelbiamus duomenis didžioji dauguma bedarbių yra anksčiau dirbę žmonės, dėl įvairių priežasčių praradę darbą, o iš naujai besikreipiančių bedarbių beveik kas trečias gyvena kaime

Kai patenkinami individo poreikiai, atsiranda teigiamos emocijos, o kai nepatenkinami – neigiamos. Įprasta manyti, jog teigiamos emocijos labiau nuteikia žmogų aktyviai veiklai, o neigiamos – silpnina jo veiklumą (Aramavičiūtė, 2005, p. 109). Daugiavaikės šeimos, auginančios ir auklėjančios daugiau vaikų, siekdamos išgyventi, dažniausiai daug dirba, dėl to mažiau laiko skiria šeimoms, tradicijų puoselėjimui. Pastebėtina, kad tėvai, augindami vaikus minėtose šeimose, teigia, kad vaikai yra ypatingas džiaugsmas jiems, tačiau, tėvams daug dirbant ir mažiau laiko praleidžiant su vaiku, kultūrinė aplinka keičiasi vaiko nenaudai.

Pasaulinės darbo rinkos problemos daro įtaką ir mūsų valstybei. Visame pasaulyje dažniausiai moterys dirba mažiau apmokamą darbą, nors yra moterų, dirbančių atsakingą ir gerai apmokamą darbą. Taip silpnėja moterų ekonominė padėtis, ir tai sudaro sunkias sąlygas išlaikyti šeimą, kurioje vyro nėra arba jis nedirba. Tokios šeimos dažnai atsiduria prie skurdo ribos, ypač skausmingai tai pajaučia vaikai, nes jų pasaulėžiūra formuosis neigiamų pergyvenimų fone.

Kiekvienas turime supratimą apie skurdą. Lazutka (2001) teigia, kad skurdą apibrėžti yra sudėtinga, nes jis reliatyvus ir daugiamatis. Daugiamatiškumas pasireiškia labai įvairiais pavidalais, o ne vien tik lėšų stygiumi, bet ir negalėjimu dalyvauti visuomenės gyvenime. Tai ir nepakankamos pajamos, ir išteklių, kuriais galima būtų užtikrinti pragyvenimą, stoka, nepilnavertis maitinimasis, menkesnis rengimasis, bloga sveikata, socialinė diskriminacija ir atskirtis bei nedarbas, ir tuo pačiu neprieinamas išsilavinimas, busto sąlygos ir kt. Lietuvos statistikos duomenimis 2008 m. namų ūkių, neturinčių vaikų skurdo rizikos lygis buvo 21, dviejų suaugusių asmenų ir 3 vaikų – 46, tai rodo, kad skursta asmenys, turintys vaikų, ypač daugiavaikės šeimos. Kad patenkintų būtinus poreikius, dauguma šeimų privalo mažinti išlaidas net maistui, riboti atskirų maisto produktų vartojimą, beveik atsakyti išlaidų kultūrai ir poilsiui.

Yra manoma, kad taikomos paramos daugiavaikėms šeimoms yra nepakankamo dydžio santykiniam, o kartais ir absoliučiam skurdui įveikti, jos nemažina skurdo rizikos, o tik sušvelnina pajamų sumažėjimą dėl šeimos dydžio, yra kategorinės ir netelpa į skurdo mažinimo strategijos rėmus, ne visada pataiko į skurdo mažinimo taikinį ir dėl to veltui eikvojamoms lėšos, plėtojant skurdo mažinimo programas, turi didėti savivaldybių lygmens galimybės ir atsakomybė.

Sprendžiant šeimų gyvenimo bei demografinės raidos problemas valstybės parama turėtų būti sukoncentruota į sąlygų kūrimą jų savarankiškam funkcionavimui. Pasak Gruževskio (2001), pagrindinė sąlyga yra užimtumo didinimas, lanksčių užimtumo formų plėtra, galimybių sudarymas (tiek moterims, tiek ir vyrams) derinti profesinės veiklos ir šeimynines funkcijas. Apie tokį problemų sprendimo kelią stebime užsienio valstybių politikoje, tarptautiniuose dokumentuose, skirtuose gyventojų ir šeimos problemų sprendimui. Viena pagrindinių šeimos pilnaverčio gyvenimo sąlygų yra jos pakankama materialinė gerovė, sukurta darbingų šeimos narių darbu, todėl jų užimtumo didinimas sudaro svarbiausią valstybės paramos šeimoms, ypač

auginančioms vaikams, dalį, tik ji turi būti diferencijuota atsižvelgiant į šeimos materialinę padėtį ir jos narių esamą užimtumą.

Taigi yra šeimų, kuriose nepilnamečiai neaprūpinami maistu ir kitais ištekliais, kurie reikalingi gyvybei palaikyti, jie neturi galimybių gauti socialinių įgūdžių, kurie būtini tolimesniame gyvenime. Kartais tėvai neužtikrina pagrindinių savo vaikų teisių, negali jų tinkamai prižiūrėti, suteikti jiems ugdymo, pamokų ruošos, higieninių poreikių tenkinimo ir laisvalaikio sąlygų. O dažna, dora daugiavaikė šeima dėl didelio užimtumo darbe, nebegali puoselėti tautos dvasinių turtų, todėl įsigali mažai vaikų auginančios šeimos modelis, kuris yra nepalankus tautos išlikimui, ar dar skaudžiau, - nuskurdusios, priklausomos nuo žalingų įpročių daugiavaikės šeimos, pragyvenančios iš pašalpų, modelis.

1.5. Valstybės parama daugiavaikėms šeimoms

Vyriausybė, kitos institucijos įgyvendina galimas ir galiojančias šeimos paramos priemones. Ne tik šiuo metu, bet ir visada Lietuvos Vyriausybės galimybės padėti šeimoms yra ribotos, negali paremti daugumos visuomenės narių arba didelio skaičiaus šeimų, ir finansų perskirstymas yra ribotas. Jaunos šeimos patiria labai opią apsirūpinimo gyvenamuoju būstu problemą. Kaip teigia Gruževskis (2003), palankių kredito sąlygų kūrimas jaunoms šeimoms, bei kitos priemonės, sprendžiančios būsto įsigijimo problemas, turi tapti svarbiausia paramos šeimai plėtros kryptimi. Apsirūpinimą gyvenamosiomis patalpomis bei jų kokybės gerinimą artimiausiais metais komplikuos sunki daugelio šeimų ekonominė padėtis. Teisę valstybės paramai pirmiausia turi piliečiai ir šeimos, kurie gyvena nuosavame arba nuomojamame bute, jeigu vienam šeimos nariui tenka mažiau negu 10 kv. metrų sąlyginio ploto, jei pilietis ir jo šeima nuomoja gyvenamąsias patalpas iš fizinių ar juridinių asmenų komercinėmis kainomis bei tuo atveju, jei vienai šeimai gyventi pritaikytame bute ar name gyvena dvi ir daugiau šeimų.

Būsto fondo struktūra neatitinka namų ūkių struktūros ir poreikių. Valstybės teikiama parama būstui įsigyti ar išsinuomoti nėra pakankama. Socialiai remtinoms šeimoms turi pirmenybę išsinuomoti būstą savivaldybių butų fonde. 2005m. buvo netoli 13500 šeimų socialiniam būstui gauti. 2008m. pab. sąrašuose buvo 23761 šeima, - 54824 asmenų ir jaunos šeimos sudarė 31,3 proc., o daugiavaikės – 6,6 proc. visų šeimų skaičiaus. 2008 m. buvo išnuomos savivaldybių gyvenamos patalpos 2367 šeimoms, kuriose buvo 35943 asmenys.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo daugiavaikė šeima į valstybės remiamų šeimų lengvatinėmis sąlygomis būstui įsigyti skaičių nepateko. LR Valstybės paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatyme teigiama, kad daugiavaikės šeimos, turinčių teisę į apsirūpinimą būstu, įrašomos į atskirą eilę (Žin.,1992: Nr. I-2455). Subsidija busto kredito daliai padegti šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų, jaunoms šeimoms, auginančioms vieną ar du

vaikus, kuriose vienas iš tėvų yra miręs padengiama 10 proc. suteikto kredito sumos. Gaunantys mažesnes pajamas, nuėję į banką kartais sužino, esantys nepajėgūs paimti paskolą. Norėdami įsigyti geresnės kokybės būstą, jie turi imti dar ir komercinį kreditą. Valstybė, siekdama sukurti šeimai palankią gyvenamąją aplinką ir suformuoti šeimos poreikius atitinkantį būsto fondą priima nutarimus, kuriais numatoma tobulinti būsto kreditavimo ir subsidijavimo, sistemą, plėtoti savivaldybių socialinio būsto fondą. Atsižvelgiant į šeimos galimybes, lanksčiai kompensuoti būsto šildymo ir kitas būsto išlaikymo išlaidas, didinti valstybės paramą įsigyjant būstą šeimoms, auginančioms vaikus, ypač daugiavaikėms (gausioms) šeimoms, gyvenamuose rajonuose sukurti šeimai palankią aplinką, atitinkančią kiekvieno šeimos nario poreikius. Kaip teigė Žiūkas (1995), plačiausiai taikoma priemonė šeimoms remti yra pajamų paskirstymas, vykdomas per socialinės apsaugos ir mokesčių politiką. Valstybės rūpinimasis šeimomis gali būti labai įvairus. Tai ir pašalpas vaikus auginančioms šeimoms, jų atleidimas nuo mokesčių, valstybės parama socialiniu požiūriu labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms, vaikų priežiūra, jų rūpyba.

Lietuvos Vyriausybė imasi, priemonių keliant nepasiturinčių šalies gyventojų pragyvenimo lygį, remiant šeimas. 2007m. Navaičio (2007) atliktos gyventojų apklausos parodė, kad 89,7 proc. respondentų mano, jog valstybė turi prisiimti atsakomybę už šeimos gerovę ir privalo teikti jai paramą. Daug respondentų (51,8 proc. vyrų ir 44,1 proc. moterų) teigė, jog remti reikia materialinių sunkumų turinčias šeimas, o parama turi būti siejama su vaikų skaičiumi šeimoje. Mažesnių miestų gyventojai, dažniau negu Vilniaus gyventojai, svarbiausią valstybės paramos šeimai būdą, nurodė tiesioginę piniginę ir rečiau konsultacinę paramą.

Kiekvienam gimusiam vaikui skiriama 8 MGL, vienkartinė išmoka, šiuo metu 1040 lt. Po nepriklausomybės atkūrimo vystėsi nauji socialiniai ir ekonominiai santykiai, kurie labai veikė šeimų biudžetą. Kaip teigia Mitrikas (2003), tarp šeimos politikos priemonių ypatingai svarbi parama šeimoms, auginančioms vaikus. Paramos teikimo būdai, jų mastas veikia šeimos funkcijų realizavimą, ypač tai yra svarbu dabar, kai daugelis šeimų Lietuvoje gyvena skurdžiai, savo jėgomis be paramos dažnai ir dėdami dideles pastangas, daug dirbdami sunkiai beišgyvena.

Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinasis įstatymas XI-537, priimtas 2009 m. gruodžio 9 d., keičia išmokų dydį vaikams, tas paliečia ir daugiavaikes šeimas. Pagal priimtą naują įstatymą, pakeičiant Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymą I-621 iš 1994 m. lapkričio 03 d., išmokos vaikui skiriamos ir mokamos

1. Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymo 6 straipsnio nuostatos šio įstatymo galiojimo laikotarpiu netaikomos – išmoka vaikui neskaičiuojama.

2. Išmokama vaikui, paskirta iki šio įstatymo įsigaliojimo vyresniems kaip 7 m. vaikams, nemokama, išskyrus atvejus, nustatytus šio straipsnio 3 ir 4 dalyse. 4 dalis – šeimoje, auginančioje tris ir daugiau vaikų, kiekvienam vaikui nuo 3 iki 18 m. ir vyresniam, kuris mokosi

dieninėje bendrojo lavinimo mokyklos, aukštesniosios, aukštosios mokyklos dieniniuose skyriuose, bet ne ilgiau, kaip iki 24 m. skiriama 0,4 MGL (52 lt) dydžio išmoka per mėnesį.

3. Šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų auginamam ar globojamam vaikui nuo gimimo dienos iki 2 m. yra skiriama ir mokama 0,75 (97,5lt) bazinės socialinės išmokos dydžio išmoka per mėnesį, jeigu vaiko tėvai ar globėjai pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą už tą vaiką negauna socialinio draudimo motinystės (tėvystės) pašalpos ar ją gauna, tačiau ši pašalpa yra mažesnė negu 1,5 valstybės remiamų pajamų dydžio – 525 lt.

4. Šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų auginamam ir (ar) globojamam vaikui yra skiriama ir mokama 0,4 (52 lt) bazinės socialinės išmokos dydžio per mėnesį, jeigu vidutinės šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų pajamos, nustatytos LR piniginės socialinės paramos nepasiturinčioms šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims įstatymo 15 str., vienam asmeniui per mėnesį yra mažesnės negu 1,5 valstybės remiamos pajamos dydžio - 525 lt: 1) kai vaikas yra nuo 2 iki 7 metų; 2) kai vaikas yra nuo 7 iki 18 m., jeigu šeima ar bendrai gyvenantys asmenys augina ir (ar) globoja tris ar daugiau vaikų. Išmoka mokama, kol kiekvienam vaikui sukaks 18 m., jei šeimos ar bendrai gyvenančių asmenų vyresni kaip 18 m. vaikai ar buvę globojami vaikai mokosi pagal bendrojo lavinimo programą, pagal formaliojo profesinio mokymo programą pirmajai kvalifikacijai įgyti arba studijuoja aukštojoje mokykloje pagal dienos studijų formos nuosekliųjų studijų programą ar nuolatinės studijų formos programą (įskaitant ir akademinės atostogas), bet ne ilgiau kaip iki jiemis sukaks 24 metai.

Įsigalėjus laikinėjam įstatymui nebegalioja 6 str. 2 d., kur buvo numatyta šeimoje, auginančioje tris ir daugiau vaikų kiekvienam vaikui skiriama 1,1 MGL dydžio išmoka per mėnesį nuo jo gimimo dienos iki sukaks 3 m. Kai šeimos pajamos mažos, ji gali gauti ir kitą socialinę paramą. Socialinė pašalpa, ji sudaro 90 proc. skirtumo tarp VRP ir vidutinių šeimos pajamų per mėnesį. Kompensacijas už būsto šildymą, šaltą ir karštą vandenį, nemokamą maitinimą vaikams mokyklose, paramą mokiniui mokyklai parengti, mokesčio už darželį nuolaidas. Daugiavaikė šeima, nepriklausomai nuo pajamų dydžio naudojami lengvata t.y. pusė kainos vaiko išlaikymui ikimokyklinėje įstaigoje. Turi teisę gauti nemokamą teisinę pagalbą ir kt.

Daugiavaikės šeimos, kurių tėvai dirba, tačiau jos pagal gaunamas pajamas netelpa į valstybės išlaikytinių rėmus, turi už viską mokėti. Todėl teigtina, kad gaudama pašalpas ir įvairias lengvatas nedirbanti šeima turi nemažesnes pajamas, negu vidutinė dirbanti daugiavaikė šeima. Tokia valstybės politika smukdo dorų, dirbančių daugiavaikių šeimų tėvų autoritetą, nes skatina kitas šeimas nedirbti. Per valstybines institucijas vykdoma klasikinės pagalbos formos šeimai – mokesčių lengvatos, pašalpa, labdara ir pan. - šiandienos Lietuvoje padeda šeimoms tik išgyventi, tai dar nėra norima valstybės investicija į pilnavertį vaikų priežiūros ir auklėjimo socialinių problemų sprendimą

2 skyrius. DAUGIAVAIKIŲ ŠEIMŲ SOCIALINĖS POLITIKOS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodai, instrumentas, imtis

Daugiavaikių šeimų socialinių edukacinių problemų raiškai, pagalbos bendruomenėje turinio analizei atskleisti buvo naudojama kokybinio tyrimo metodologija. Valackienės ir Mikėnės (2008) teigimu kokybinio sociologinio tyrimo atveju tiriama nedidelė aibė, tačiau analizuojama daug kintamųjų. Tai tyrimas, kuomet duomenys nėra pateikiami skaičiais, t. y. kiekybine išraiška. Kokybiniam tyrimui svarbiausia yra ne sužinoti apie reiškinio išplitimą, o suprasti savitumus, ir jis skirtas dėl įvairių aplinkybių atsiradusių motyvų, reiškinų analizei. Kardelis (2000), kalbėdamas apie tyrimų bruožus, pažymi, jog kokybinių tyrimų skiriamųjų bruožų analizė, atlikta, remiantis įvairiais šaltiniais, leidžia jį apibūdinti kaip sistemingą, nestruktūruotą atvejo ir individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimų natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinių, holistinių jų paaiškinimą.

Paprastai pagrindiniai kokybinio tyrimo būdai būna stebėjimas, išsamus interviu bei aprašymai. Plačiąja prasme kokybinis tyrimas reiškia socialinės (kultūrinės) tikrovės pažinimą ir tikimasi suprasti, kaip, kokiomis aplinkybėmis atsiranda ir veikia šiuolaikinės kultūrinės realijos. Kaip teigia Punch (1998, cit. Luobikienė 2000), jog kai kurie mokslininkai pagrindiniu skirtumu tarp kiekybinio ir kokybinio tyrimo tipų nurodo tai, kad kiekybiniai tyrinėtojai dirba su keletu kintamųjų ir daug atvejų, kai kokybiniai tyrinėtojai dirba su keletu atvejų ir daug kintamųjų. Kokybiniai tyrimai naudingi siekiant išsiaiškinti esamą reiškinio (požiūrio, elgsenos) kokybę ir nustatyti ją ne išoriškai (kaip atrodo), o tarsi iš vidaus - per žmogaus asmeninio santykio su tuo reiškiniumi prizmę. Pasak Valackienės ir Mikėnės (2008) kokybiniam tyrimams yra būdinga: asmeniškasis tyrėjo įsikišimas siekiant išsiaiškinti bei globėjiškasis tyrėjo santykis su žmogumi, kurio požiūris tiriamas.

Grounded theory (teorija) yra ir tyrimo strategija, ir duomenų analizės būdas. Grounded reiškia, kad teorija bus konstruojama duomenų pagrindu, tuo būdu teorija bus pagrįsta duomenimis. Teorija reiškia, kad tyrimo duomenų rinkimo ir analizės tikslas yra generuoti (kurti) teoriją. Esminė šios teorijos idėja yra ta, kad teorija turi būti indukciniu būdu (t.y. nuo atskirų faktų, žinių pereinant prie bendresnių) išvesta iš duomenų. Grounded teorija dažnai naudojama, kai nėra pakankamai teorinių žinių tam tikro reiškinio sampratai pagrįsti. Luobikienės (2000) teigimu grounded teorijos tikslas yra teorijos kūrimas iš duomenų, todėl kyla kontrastas tarp tyrimo, kurio uždavinys – teorijos generavimas, ir tyrimo, kuris siekia tikrinti teoriją. Grounded teorija akcentuoja teorijos konstravimą (kūrimą), išanksto nesiūlant vedančiosios teorijos ir neformuluojant hipotezės jai tikrinti tyrimo pradžioje. Tyrimas prasideda nuo atviros nuomonės, siekiant užbaigti jį teorija. Ši teorija yra išskirtinai induktyvinė technika, tačiau ji taip pat

naudoja ir dedukciją (samprotavimų eiga nuo bendrų dalykų prie atskirų). Pasak Strauss ir Korbin (2001), grounded teorijoje analizė susideda iš 3 pagrindinių kodavimo tipų, tai atviro kodavimo, ašinio kodavimo ir atrinkamojo kodavimo.

Mokslinėje literatūroje pateikiama, kad sociologijoje dokumentų analizės metodas klasifikuojamas: 1) pagal informacijos fiksavimą (rankraščio, spausdinto teksto, vaizdo, foto juostos įrašus); 2) pagal tikslinę paskirtį (medžiagos, gautos remiantis paties tyrėjo programa, faktiniai dokumentai); 3) pagal personifikacijos (įsmeninimo) lygį (asmeniniai dokumentai, bei beasmeniniai dokumentai - statistinė medžiaga, spaudos duomenys); 4) pagal dokumento šaltinio statusą (oficialus šaltinis – valstybinės statistikos, archyvų duomenys; neoficialus šaltinis – asmeninė medžiaga ir kt.); 5) pagal informacijos šaltinį (pirminis – tiesioginio stebėjimo ar apklausos būdu gauti duomenys; antrinis – aprašomieji pirmųjų dokumentų duomenys).

Luobikienė (2000) teigia, jog kai kurios studijos gali remtis vien dokumentų duomenimis, kituose tyrimuose dokumentų duomenys gali būti renkami jungtyje su interviu ir stebėjimu. Kaupiant duomenis būna taikomas trianguliacijos principas. Pagal Žydžiūnaitę (2007) trianguliacija, - įvairių metodų arba (kartais) teorijų, duomenų rinkimo technikų kombinacijų naudojimas. Trianguliacijos būdu galima išsamiau ir nuodugniau analizuoti tiriamą reiškinį.

Literatūra šioje teorijoje pagal Strauss ir Korbin (2001) teigimą gali būti naudojama skirtingais būdais: gali būti naudojama tam, kad stimuliuoti teorinį jautrumą, kaip antrinis duomenų šaltinis, kad iš jos gautume sąrašą klausimų, kuriuos galima užduoti respondentams arba kurie nukreipia pradinius tyrimus bei literatūros studijavimas gali suteikti idėjų, ieškant krypties, kad atrasti fenomenus, svarbius teorijos vystymui ir literatūra gali būti naudojama papildomam validumui užtikrinti. Luobikienė (2000) teigia, kad dokumentų analizė reikalauja laikytis tam tikrų principų: reikia pirmiausia atrinkti informacijos šaltinius ir formuoti atrankos dydį, dokumentai turi užtikrinti informacijos patikimumą ir pagrįstumą. Tikrinant patikimumą, reikia atlikti išorinę (dokumentų kūrimo sąlygu) ir vidinę (dokumento turinio) analizę.

Tyrimo dalyvavusių respondentų teiginiai yra pateikiami lentelėse. Tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant turinio (content) analizės metodą, naudojant atviro kodavimo procedūras. Atviras kodavimas yra duomenų tyrimo, lyginimo, skaidymo konceptualizacijos ir kategorizacijos procesas. Atsakymai pagal prasmę buvo skirstomi į kategorijas, skaičiuojamas kiekvienos kategorijos prasmų vienetų dažnis. Kardelio (2002) teigimu kiekvienas struktūrinis vienetas arba kategorija, turi atitikti (atstovauti) tyrimo uždaviniuose numatytus kintamuosius.

Taikant šį metodą pasak Merkio (1995), būtina nagrinėjamų tekstų turinyje aptikti būdingus, tipinius struktūrinius vienetus. Šio metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi.

Tyrimo instrumento struktūra

Duomenims gauti buvo naudotas interviu metodas. Buvo tiesiogiai bendrauta su respondentais ir užduoti iš anksto parengti klausimai. Buvo naudojami nestructūruoti (atviri, neribojantys galimų atsakymų) klausimai. Klausimai formuluoti taip, kad jie būtų aiškūs, vienaprasmiški ir suprantami (žr. 3 priedą). Kardelis (2002) teigia, jog kokybiniame tyrime tyrėjas tiki, kad teksto mintis keičiasi dėl rašančiojo bei skaitančiojo suvokimo, todėl gali pakisti ir dokumento reikšmė. Jis turi suvokti, jog skaitydamas tekstą, jis jam suteikia savo prasmę.

Nestandardizuotas interviu teikia daugiau laisvės tyrėjui, čia reikia laikytis tik apklausos tikslo. Anot Merkio (1995), Tidikio (2003) apklausa interviu metodu būna standartizuota ir nestandardizuota; individuali ir grupinė. Kaip teigia Kaffemanienė (2006), interviu ir pokalbio metodai, daugelio autorių nuomone, užtikrina duomenų išsamumą ir gali papildyti stebėjimo, anketinės apklausos ir kitais metodais gautus duomenis. Interviu metodu renkant duomenis, tyrimas trunka ilgiau, nei anketinės apklausos metodu, tačiau yra galimybė geriau pažinti apklausiamąjį, patikslinti atsakymus ir kita.

Tyrimo anketa sudaryta remiantis numatomomis pateikti daugiavaikėms šeimoms pagalbos gairėmis, kurios turi atsiskleisti, išanalizavus dokumentus ir teisės aktus, reglamentuojančius valstybės paramą daugiavaikėms šeimoms, taip pat publikuotus įvairių mokslinių tyrimų duomenis, tuo klausimu pateiktus pasiūlymus. Interviu metu siekta išsiaiškinti tyrimo dalyvių nuostatas į:

- Daugiavaikių šeimų darbinę veiklą;
- Daugiavaikių šeimų vaikų mokymąsi, suaugusių vaikų veiklą;
- Daugiavaikių šeimų pasitenkinimą darbu ir uždarbiu;
- Daugiavaikių šeimų gyvenamąjį būstą ir materialinį perbūvį;
- Daugiavaikių šeimų laisvalaikį ir atostogas;
- Daugiavaikių šeimų ekonominę padėtį;
- Daugiavaikių šeimų socialinę situaciją;
- Daugiavaikių šeimų ir emigracijos klausimus;
- Teikiamą pagalbą daugiavaikėms šeimoms.

Tyrimo imties charakteristika

Paprastai kokybiniuose tyrimuose nėra tiksliai apibrėžta imtis. Tai kiekvieno tyrimo ir tyrėjo reikalas, priklauso nuo tikslo tyrimo ir kas su juo daroma: teorinis prisotinimas – nustojama rinkti naujus elementus į imtį kai nebegaunama informacijos apie tiriamą reiškinį. Tyrimo imtis buvo sudaryta taikant netikimybinės atrankos būdą, - tikslinę imtį. Tikslinė imtis sudaroma, turint specifinių tyrimo tikslų; tiriamoji grupė suformuota iš asmenų, turinčių kokių nors tipinių požymių (Kardelis, 2002). Tikslinės atrankos būdas buvo pasirinktas todėl, kad tirta

daugiavaikės šeimos, - šeimos auginančios tris ir daugiau vaikų. Remiantis tyrimus atliekančių mokslininkų nuomone kokybiniam tyrimui pasirinkta nedidelė imtis – 14 respondentų: 8 moterys ir 6 vyrai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Apklauso dalyvių šeimų charakteristikos

Respondento vardas	Šeimos charakteristikos
Vytautas	Šeimoje yra abu tėvai, augina tris vaikus. Vyriausia duktė studijuoja I-ame kurse kolegijoje, sūnus mokosi profesinio rengimo centre, trečias eina į 8 kl. Abu tėvai dirba. Šeima gyvena nuosavame bute daugiabučiame name gyvenvietėje.
Genuefa	Šeimoje du tėvai ir trys dukters. Vyriausia studijuoja VPU II-ame kurse, antra mokosi 12 kl, trečia 9 kl. Mama neseniai gavo pastovų darbą, tėvas tolimų reisų vairuotojas, tėvai labai tvarkingi, darbštūs. Gyvena nuosavame name gyvenvietėje.
Vita	Šeimoje yra abu tėvai. Sūnus, baigęs 10 kl. pradėjo dirbti, dabar bedarbis, gyvena pas tėvus. Duktė po pagrindinės išgijo specialybę, dirbo, dabar bedarbė. Tėvas nedirba, gauna už neįgalumą, mama dirba valytoja. Gyvena savame bute, keturių butų name gyvenvietėje.
Giedrė	Šeimoje abu tėvai. Sūnus dirba, duktė mokosi Panevėžio kolegijoje, jauniausioji – vienuoliktokė. Tėvas dirba pagal patentą statybininku, mama darbininkė. Gyvena vyro tėvų name gyvenvietėje.
Povilas	Šeimoje yra abu tėvai. Duktė dirba nebaigusi mokslų Vilniuje, sūnus mokosi aukštesniojoje mokykloje III-ame kurse, jaunėlis eina į 6 kl. Gyvena nuosavame name gyvenvietėje.
Violeta	Našlė augina tirs vaikus viena, Vyriausias sūnus vedęs gyvena atskirai. Antras sūnus mokosi profesinėje mokykloje, du mažiausieji eina į 3 ir 5 kl. Gyvena sename namelyje vienkiemyje.
Milda	Išsiskirusi, augina tris vaikus. Vyriausia eina į mokyklą, sūnus ir duktė - į darželį. Gyvena socialiniame buste gyvenvietėje, šalia gyvena jos tėvai. Mama tik trumpai dirbo, praėjusiais metais dirbo 3 mėn. viešųjų darbų. Gyvena iš pašalpų.
Aušrius	Šeimoje abu tėvai. Keturi suaugę vaikai, nebaigę mokslų išvažiavo į užsienį dirbti. Du sūnus eina į mokyklą, dvi dukros lanko darželį. Tėvas kartais dirba su patentu, motina nedirba. Gyvena dviejų butų name gyvenvietėje.
Ina	Šeimoje yra abu tėvai. Visi keturi vaikai eina į mokyklą: 7, 6, 4, 2 klases. Abu tėvai dirba. Gyvena pas motiną name gyvenvietėje, turi nedidelį namų ūkį, labai daug dirba. Vaikai papildomai lavinami.
Nina	Šeimoje abu tėvai. Du vyresnieji mokosi Panevėžyje, trys eina į Pajstrio vidurinę mokyklą. Gyvena jaukiame nuosavame namelyje, draugiška, darbšti šeima.
Auksius	Šeimoje abu tėvai. Vyresnioji eina į darželį du dar maži namuose. Mama motinystės atostogose, tėvas dirba. Gyvena pas motiną name gyvenvietėje.
Audrius	Šeimoje abu tėvai. Dvi vyresnės studijuoja, jauniausia 11 kl. Gyvena savame name gyvenvietėje, pas juos gyvena močiutė ir vedusio sūnaus šeima. Tėvas dirba, mama turi neįgalumą.
Almantas	Šeimoje yra abu tėvai. Vyriausias sūnus mokosi profesinėje mokykloje, duktė eina į 5 kl, mažiausia 4 m. būna namie. Mama nedirba, tėvas dirbo tris metus, dabar bedarbis, pagrinde gyvena iš pagalbinių namų ūkio, turi arklį. Su šeima gyvena daugiabučiame name bute pas motiną.
Odetta	Šeimoje abu tėvai. Vyriausia studijuoja VDU, I-ame kurse, antra 12-oje kl., sūnus 8 kl. Abu tėvai dirba su patentais. Gyvena savame name vienkiemyje. Turi pagalbinių ūkį, nes kitaip nepragyventų

Aštuonios šeimos gyvena Pajstrio, keturios - Gegužinės, po vieną - Paliukų ir viena Milaškūnų vienkiemiuose. Tyrimas buvo atliktas 2009 m. lapkričio – gruodžio mėnesiais.

2.2. Tyrimo rezultatų analizė

Kaip teigia Valackienė, Mikėnė (2008) kokybiniai tyrimai naudingi siekiant išsiaiškinti esamą reiškinių (požiūrio, elgsenos) kokybę ir nustatyti jų ne išoriškai (kaip atrodo), o tarsi iš vidaus – per žmogaus asmeninio santykio su tuo reiškiniu prizmę. Tyrime dalyvavusių respondentų atsakymai yra pateikiami lentelėse. Tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant turinio (content) analizę. Atsakymai pagal prasmę buvo skirstomi į kategorijas, skaičiuojamas kiekvienos kategorijos prasmių vienetų dažnis. Kardelio (2002) teigimu kiekvienas struktūrinis vienetas arba kategorija, turi atitikti (atstovauti) tyrimo uždaviniuose numatytus kintamuosius.

Pirmoje diagnostinėse srityse buvo numatyta aiškintis, ar daugiavaikės šeimos tėvai, jų suaugę vaikai dirba apmokamą darbą, ar nepilnamečiai ir suaugę vaikai mokosi. Respondentai ryškiausiai išskyrė šias kategorijas: *dirba abu arba vienas iš tėvų, nedirba bei šeimos nariai dirba namų ūkio darbus*.

4 lentelė

I. Diagnostinė sritis. Daugiavaikių šeimų darbinė veikla

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Dirba abu tėvai arba vienas iš tėvų	Mes abu tėvai dar dirbame; Nesenai pradėjau ir aš pastoviai dirbti. Vyras dirba tolimuosiuose reisuose; aš dirbu. Vyras kartais kokį pusę etato gauna išsidarbinti; Vyras veža duoną naktimis, aš irgi dirbu; Abu tėvai dirbame; Vyras dirba pastoviai. Mama, nors ir tebėra vaiko auginimo atostogose, susirgus bendradarbei išėjo laikinai padirbėti; po pusę etato dirbame.	7
Tėvai nedirba	Mano šeimoje sočiai bedarbių vyras ir du suaugę vaikai; Abu nedirbame; Esu našlė ir bedarbė; Abu nedirbame; nei vyras, nei aš neturime darbo, o vaikai trys; Aš tai senokai nedirbu. Vyras dabar nedirba; Nei vyras, nei aš darbo neturime;	7
Šeimos nariai dirba namų ūkio darbus	Bet aš ir taip darbo namuose daugybę turiu, tik suspėk; aš pati nesėdėjau, laikėme gyvulius, vis kažko imdavausi; Jei yra kiek laisvo laiko lekia padėti vyro tėvams; visą laiką laikėme ir laikome gyvulius, sėjame daržus ir sodiname bulves; Gerai, kad turim karvę, kiaulę, vištų tai ir dirbam prie to; Auginame sau kiaules, triušius, vištas, nes tai padeda išgyventi; Užbaigėm su gyvuliais. Šiomet dar sodinom; daržus, bulves sodinamės, darbo užtenka;	7
Tėvai turi neįgalumą	Vyras gavo invalidumą, pensija nedidelė; Abu turime neįgalumo grupes;	2
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Iki krizės truputį daugiau buvo darbų; Man atrodo, kad dėl tėvų darbo ir vaikai pergyvena; Darbo biržoj, kai nueinu paklausia: „Kaip sekasi darbo ieškotis?“	3

Iš respondentų atsakymų matyti, kad atsakymų dažniai pasidalijo pusiau. Septyniose šeimose *dirba abu tėvai arba vienas iš tėvų*. Kalbėdami jie pasako, kad pradėjo nesenai dirbti, kad dirba tik pusę etato, dirba naktimis, net moterys. Vienoje šeimoje tėvas dirba tolimų reisų vairuotojų, jam išvykus šeima darosi nesaugi, juos du kartus apvogė, nesant vyro namuose ir gyvenant savame name, dirbant namų ūkio darbus, dažnai reikia papildomos darbo jėgos paramos, tenka samdyti žmones, o tai jau ir problema, kai ir taip stinga pinigų.

Stankūnienė (2001) kalbėdama apie paramos šeimai įgyvendinimą pateikia, jog jos objektai yra: šeima, šeimos nariai, siekiant užtikrinti šeimų gyvenimo stabilumą. Šeimų tėvai, stengdamiesi pasirūpinti savo šeimomis ir joms užtikrinti normalų gyvenimą, jie nesėdi, o dirba, ką galėdami. Danilevičienė (2008) teigia, kad vyras ir moteris yra lygiaverčiai partneriai ir vienodai turi rūpintis šeimos gerove, abu sutuoktiniai turi dirbti ir uždirbti pagal savo galimybes. Tačiau šiuo laikmečiu išlaikyti darbą ar susirasti jį, ypač kaimo vietovėse yra sudėtinga. Išreišdamas savo poziciją apie darbo svarbą žmogaus socializacijai Grigas (1995) pasakė, kad, deja, nunyko ir tradicinė situacija, kada bendro darbo dėka stiprėjo pati šeima, formavosi jos dvasinė dorovinė kultūra, dabar dirbama kartu žymiai mažiau.

Pusė visų šeimų tėvų apklausiamuoju momentu teigė, kad jie *nedirba*. O kalbant apie darbo svarbą žmogui tenka pasakyti, kad darbas žmonių gyvenime yra labai reikšmingas ir pasiremti Jonkarytės (2003) teiginiu, jog darbas – ne tik pagrindinis šeimos pajamų šaltinis, bet ir aplinka, kurioje realizuojami svarbūs psichologiniai bei socialiniai (bendravimo, saviraiškos ir t. t.) asmens poreikiai (Stankūnienė, Jonkarytė, Mikulionienė, Mitrikas, Maslauskaitė, 2003:99).

Kai kurie respondentai teigia, kad jų darbas yra nepastovus, o kurių darbas yra pastovus, bijosi pasikeitimų darbe, etatų mažinimo ir atleidimo, išsako, kad su jais nesiskaitoma, kad jie nuvertinami. Nepastoviai dirbę yra tėvai, kurie kartais gauna padirbėti viešųjų darbų, o tai trunka pusantrą, su pratesimu tris mėnesius. Yra asmenų, kurie dirba su verslo liudijimais statybose ir dirba ne ištisus metus, dažniausiai jie žiemą nedirba. Dabartiniu metu sumažėjus darbo vietų šalyje ir ypač kaimo vietovėse, laiku nepersikvalifikavus, dėl kitų priežasčių dalis tėvų neteko darbo, o motinos neturėjo kur sugrįžti dirbti pasibaigus vaikų auginimo atostogoms.

Dažnai sutinkama kategorija buvo su teiginiu *šeimos nariai dirba namų ūkio darbus*. Į šią teiginių kategoriją įeina ir dirbančių apmokamą darbą respondentų atsakymai, ir šiuo metu, neturinčių apmokamo darbo. Smulkus jų pačių, jų tėvų namų ūkis, jų teigimu, yra dabartinis jų šeimų pragyvenimo šaltinis. Respondentai sako, kad sėja, sodina daržus, laiko gyvulius pienui, mėšai bei arklius, su kuriais jiems pigiau verstis savo ūkelyje ir dar gali papildomai truputį užsidirbti pragyvenimui. Kiti teigia padeda atskirai gyvenantiems seniems tėvams, kurie kiek galėdami juos irgi paremia.

Kaip moksliniame darbe, analizuojančiame gyventojų žmoniškąjį kapitalą, liečiantį kaimo gyventojų materialinę gerovę, gyvenimo kokybę. Averjanovaitė (2007) konstatuoja, jog yra pastebima labai didelė kaimo gyventojų priklausomybė nuo savo žemės ūkio, kuris dažniausiai yra smulkus ir nepelningas, bet padedantis išgyventi. Remdamasi namų ūkio tyrimo duomenimis Šniaukštienė (1995) konstatuoja, kad dažnai darbo užmokesčio retai pakanka šeimai išlaikyti, todėl vaikus auginančios šeimos imasi ieškoti papildomų pajamų šaltinių – užsiima kokia nors verslu ar veikla ir dažnai nelegalia, iš kurios gaunamos pajamos niekur neapsiskaito.

Dviem atvejais šeimų tėvai nedirba, nes turi neįglumą, jų gaunamos pensijos užtikrina tik labai nedideles pajamas. Pasak Kanopinės (2001), pastaraisiais metais šalyje formuojama sveikatos politika, atitinkanti išsivysčiusių šalių patyrimą, o Sveikatos politikos koncepcijos pagrindinės nuostatos remiasi pasaulio sveikatos organizacijos programa, stengiantis keisti anksčiau buvusią „pasyvią“, nukreiptą ne į ligų prevenciją, bet į jų gydymą, sveikatos politiką ir pakeisti buvusią sveikatos apsaugos ekstensyvų kelią. Prarasti darbingumą gali kiekvienas, visuomenė turėtų užtikrinti žmonių, turinčių sveikatos sutrikimų, visavertį gyvenimą.

Buvo pateikti teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas, tai: „Man atrodo, kad dėl tėvų darbo ir vaikai pergyvena“ ir „Darbo biržoj, kai nueinu paklausia: „Kaip sekasi darbo ieškotis?“. Iš respondentų atsakymų matyti, kad jie nedirbdami apmokamo darbo, nesėdi, o imasi nors kokio darbo. Dirbančių tėvų šeimose jaučiasi ir tėvų rūpestis vienu kitais, ir vaikų noras padėti savo tėvams. Danilevičienė (2008) konstatuoja, jog valstybė turėtų remti tradicinį šeimos modelį - suteikti galimybę patiems apsirūpinti, koreguojant šeimos užimtumo formas. Valstybės šeimos politikos koncepcijoje (2008) traktuojant šeimos raidos ir šeimos gyvenimo sąlygų problemas konstatuojama, kad silpnai išvystytos lanksčios užimtumo formos (darbas ne visą darbo dieną, lankstus darbo grafikas, darbas namuose ir kt.) ir nepakankamos vaikų priežiūros paslaugos riboja galimybes tėvams pasirinkti profesinio darbo ir vaiko ugdymo derinimo režimą, užtikrinti lyčių lygybę ir siekti demografinių rezultatų gerėjimo

Antros diagnostinės srities: „Daugiavaikių šeimų vaikų mokymasis, suaugusiųjų vaikų veikla“ duomenys pateikti 5 lentelėje. Dažniausiai pasikartojanti kategorija buvo *vaikai lanko mokyklą, darželį* ir *vaikai tęsia mokslus*, nes apklausoje dalyvavusios šeimos, yra jaunos šeimos.

5 lentelė

II. Diagnostinė sritis. Daugiavaikių šeimų vaikų mokymais, suaugusiųjų vaikų veikla

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Vaikai lanko mokyklą, darželį	Mažieji keturi mano vaikai eina į mokyklą ir darželį; Visi keturi eina į vidurinę; Didysis eina į darželį, prie mažųjų, tai močiutė, tai pats tėvelis pabūna; mažasis kartu su mumis gyvena, eina į mokyklą; sūnus eina į mokyklą; Dar du mokosi mokykloje;	6
Vaikai tęsia mokslus	Viena jau studentė; Sūnus kolegijoje mokosi; Daug reikia mokytis; Vyriausia duktė mokosi; duktė Vilniuje mokosi; Dvi dukros jau mokosi.	6
Nedirbančiojo jaunimo situacija	Baisūs laikai atėjo, niekas nežino ateities; Darbo nėra, gavo bedarbio pašalpą, dabar iš seniūnijos 325 lt, dukra nei pasipuošti, nei kur išeiti neturi galimybės o kas toliau jos laukia; Sūnus tai priprato, taip valkiotis, tikiu, kad ir sūnus pradės dirbti, ir dirbdamas vėl į gerą pasikeis; Dukrai studentei į Vilnių ir kelionei reikia, o ten ji pasigaminti maisto neturi laiko; Jaunimas be darbo, baisyau būti negali; šiaip matau daug slankiojančio jaunimo, daugiau berniukų.	6
Suaugę vaikai dirba ir gyvena savarankiškai	Sūnus gyvena ir dirba Panevėžyje; Sūnus Anglijoje dirba; Keturi suaugę vaikai dirbti į užsienį išvažiavo; Vyriausias sūnus vedęs ir su žmona abu mokosi kolegijoje; Turi sutartinį darbą reklamoje, bet dažniausia negali padirbėti dėl mokslų; Vyriausia duktė dirba ir gyvena iš savęs;	5
Vaikai paremia šeimos narius	Grįžę sesės iš užsienio mažuosius apiperka rugsėjo pirmajai; grįžęs nupirko pusę kiaulės mėsos visiems; Kartais vyriausia mus duoda pinigų, kai jai stinga mes duodame	3
Neaiški ateities situacija	Dukros paaugo, dabar daug reikia, o ateityje, kaip sudursim galą su galu nežinau; O kai nebėra vaikų būnančių namie, tada tėvams jau reikia dirbti, o kur dirbti;	2

Anot Jacikevičienės (1995), vaikų darželiuose, paskui mokyklose, tuo pačiu ir neorganizuotuose (kiemo vaikų) grupėse, tęsiamas vaikų socialinis mokymas, kurio pradmenys gaunami šeimoje. Suaugusieji modeliuodami socialines situacijas, supažindina vaikus su socialine tikrove, juos supančiais žmonėmis, stebi įvairius vaikų poelgius, padeda išsiaiškinti ką jie daro negerai, padeda vaikams įsijungti į sudėtingų socialinių ryšių sistemą. Remiantis Rupšienės (2000) nuomone, galima teigti, kad šeima yra pirmoji vaikų ugdymo institucija, kurioje kuriasi asmenybės pagrindai. Blogas šeimos klimatas: girtavimas, smurtas, yra vienas iš nenoro mokytis veiksnių. Problemų dėl vaikų mokymosi respondentai neišsakė, jie tai, turbūt, laiko šeimoje spręstina problema.

Gyvenvietės ir aplinkinių kaimų vaikai lanko Pajstrio J. Zikaro vidurinę mokyklą ir šalia esantį vaikų darželį. Baigęs vidurinę mokyklą, o kartais dešimt klasių jaunimas važiuoja toliau studijuoti į Panevėžį, o tai šeimai pigiau kainuoja, arba į kitus respublikos miestus. Užsienyje studijuojančių vaikų apklausoje dalyvavusiose šeimose nebuvo. Šeima, jos gyvensena, bendravimas yra lemianti socialinė aplinka, kuri daro ypatingą įtaką vaiko elgesiui. Tam, kad vaiko elgesys būtų teigiamas, šeima turi būti darni. Vaikas turi būti mylimas, gerbiamas, juo turi būti rūpinamasi, bet vien to neužtenka, šeima turi vaiką skatinti savarankiškai dirbti ir reikalauti prisiimti atsakomybę už savo veiksmus (Uzdila, 1993). Juk, šiuo laikmečiu rasti darbą - sunku.

Dažnai pasikartojo teiginiai apie *nedirbančio jaunimo situaciją*. Čia išsakomas daugiavaikių šeimų tėvų rūpestis, kad net ir studijas baigę vaikai tuo metu neturėjo darbo. Jie išsakė nerimą dėl savo vaikų ir kaimo jaunimo ateities. Su susirūpinimu jie kalbėjo: *Baisūs laikai atėjo, niekas nežino ateities; Sūnus tai priprato, taip valkiotis; dukra nei pasipuošti, nei kur išeiti neturi galimybės; Jaunimas be darbo, baisiau būti negali; Šiaip matau daug slankiojančio jaunimo, daugiau berniukų*. Yra gana sudėtingų daugiavaikių šeimų situacijų, kai nedirba tėvai bei suaugę vaikai. Ir tie suaugę niekur nesimokantys, kai kurie jų jau įsigiję specialybes, nebesimoko ir nedirba, jie glaudžiasi pas savo tėvus.

Aptariant paramos šeimai politikos eigą mūsų valstybėje teigiama, kad pastangos spręsti pradėjusias reikštis ypač opias gyventojų problemas yra ribotos ne vien dėl išteklių stokos, kurią šalys patiria dėl ekonominių transformacijų bei pastarojo laikotarpio ekonominių, socialinių sunkumų. Jos neturi patyrimo, kaip rinkos sąlygomis formuoti bei vykdyti gyventojų politiką (Stankūnienė, 2001:21). Kaip teigia Danilevičienė (2008), kad valstybės politika turėtų sudaryti palankias sąlygas dirbti ir užsidirbti patiems, nes tai ir žmogaus orumo klausimas. Kad nereiktų suaugusiems žmonėms gyventi, tėvų išlaikomiems, netapti našta, išlaikytiniais visą gyvenimą, gyvenančiais tik iš pašalpų ir paramos. Gruževskis (2003), tyrinėdamas nedirbančiųjų grupes ir jų problemas konstatuoja, kad suaugę vaikai šeimoje, kurie turėtų pradėti savarankišką gyvenimą, negalintys rasti darbo, tampa papildoma našta šeimos biudžetui, todėl šeimoje didėja

psichologinė įtampa, dėl to kenčia ne tik konkreti šeima, bet ir visuomenė. Okunevičiūtė Neverauskienė, Šlekienė (2008), nagrinėjusios jaunimo dalyvavimą nevyriausybinių organizacijų veikloje, teigia, kad jauni asmenys labai dažnai tampa savarankiškesni, atsakingesni, aktyvesni, padidėja jų motyvacija įsitraukti į pozityvią veiklą, siekti geresnės gyvenimo kokybės. Būti labiau savimi pasitikinčiu, greičiau susirasti darbą, bandyti sau įkurti darbo vietą ar steigti verslą.

Penki apklausos dalyviai teigė, kad jų *suaugę vaikai dirba ir gyvena savarankiškai*. Savaimė suprantama, kad suaugę vaikai kuria atskirą savo gyvenimą arba šeimą, taip ir priimta. Tėvai - vaikai ryšiai yra ilgalaikiai, bet ne nuolatiniai, nes užaugę vaikai sukuria savo šeimas ir palieka namus (Matulienė, 1997). Vienoje daugiavaikėje, apklausoje dalyvavusioje šeimoje, yra aštuoni vaikai, keturi dar mokyklinio amžiaus, o keturi suaugę yra išvažiavę dirbti į užsienį. Šeimai stigo pinigų, kad baigę vidurinę mokyklą galėtų toliau mokytis. Neturėdami specialybės vaikai negavo darbo, gyveno ankštame bute pas tėvus, kol galiausiai ryžosi vienas po kito išvažiuoti darbo ieškoti užsienyje. Šios šeimos suaugę *vaikai paremia šeimos narius*. Remiantis Bajoriūnu (2004) galima sakyti, jog tėvai ir paūgėję vaikai nori būti laisvi, nepriklausomi, savarankiški, gyventi pagal savo išmintį, garbę ir sąžinę. Šeimos nariai deda pastangas, remia vieni kitus pagal turimas galimybes.

Yra negausi kategorija teiginių *neaiški ateities situacija*, kur išsakomi teiginiai, kad sunku dabar, o vaikams augant padėtis dar labiau komplikuojasi, jog paaugus vaikams, tėvams reikia dirbti, o problema, kur dirbti, kai darbo vietų nėra, o aplinkui tik pilna bedarbių.

Trečioje diagnostinėje srityje norima nustatyti, ar dirbusius tenkino atlyginimas ir darbo sąlygos. Gausiausias teiginių dažnis yra kategorijos *nepilnai tenkina atlyginimo dydis*.

6 lentelė

III. Diagnostinė sritis. Daugiavaikių šeimų pasitenkinimas darbu ir uždarbiu

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Nepilnai tenkina atlyginimo dydis	Tik minimumą temoka; aš dirbu už minimumą; kai reikia penkiems pragyventi iki kito gavimo, tai ir nedaug; algą nūrėžė iki minimumo; Turėtume darbą, nors už minimumą, nereikėtų pašalpus prašyti; nors nedidelės algos; džiaugiesi, kad nors tokį už minimumą turi; kiekvienas darbas savo atsiima, niekas pinigų veltui nemoka; nors nedaug, bet dirbu ir uždirbu; Gauname labai mažai.	10
Atlygis neatitinka dirbamo darbo	Moka nedaug, bet darbas labai intensyvus; o kur už naktinį darbą; dirba sunkiai; gana sudėtinga, dar naktinis darbas būna; Ir darbas atsiima savo; Man, kaip penkių vaikų mamai gana sudėtinga, dar naktinis darbas būna;	5
Darbe yra diskriminuojami	Atostogų išeina per kelis kartus, ne tada, kai patys norėtų, tiek išsekina; Reikia rašyti pareiškimą, kad sumažintų atlyginimą; O darbe, kaip elgiamasi, turi tylėti. O nesutiksi, tai čiuožk; Skambina visa sulyta, drebėdama, kažkokius lapelius liūtyje dalindama; Žmonės yra surūšiuoti, kai kam sekasi geriau;	5
Kliūtys trukdančios dirbti	Kiek pinigų reikia pravažinėjimui, kurie dirba Panevėžyje; Dirbi pagal grafiką ir savaitgaliais; Staklininko, metalisto specialybės darbininkų nebereikia; žiemą darbų sumažėja.	4
Patenkintas darbu	Man psichologiškai lengviau dabar, kai dirbu; man darbas – svarbiausias dalykas; Mano darbas sunkus, džiaugiesi, kad nors tokį turi; Darbą ne pagal specialybę turi;	4
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Vis kelionėse, o namie jam mažai tenka pabūti; Gerai, kad nesusigundžiau dėl didesnio atlyginimo, o čia tebedirbu; Turėtume darbą, nors už minimumą, nereikėtų pašalpus prašyti;	3

Respondentų atsakymuose vyravo teiginiai: tik minimumą temoka, dirba už minimumą, gauna nedaug, gauna labai mažai. Teigiama, kad darbas savo atsiima, kad veltui pinigų niekas nemoka. Respondentai dirba gyvenamoje vietovėje stambiame ūkininko ūkyje darbininkais, vyrų yra dirbančių vairuotojais, jų atlyginimai yra nedideli. Motiekaitienė (2001) tyrusi gyventojų užimtumo ir darbo rinkos politikos nuostatas konstatuoja, jog beveik visose valstybėse, kuriose įvyko greita prekybos liberalizacija, daugiausiai dėl sumažėjusio darbo vietų skaičiaus pramonėje bei žemės ūkyje padidėjo darbo jėgos apmokėjimo nelygybė. Formuojasi daugybė kitų naujų nepageidaujamų reiškinių, kai, pvz., skurdą patiria dažnai netgi visu etatu dirbantys žmonės, ir išsivysčiusiose valstybėse arba netenka darbo ir pajamų elito atstovai. Blieka tik viltis, kad, jeigu tokie procesai vyksta jau ir išsivysčiusiose Vakarų šalyse ir paliečia aukštesnius sluoksnius, tai gali priversti viešojo administravimo atstovus susirūpinti neigiama globalizacijos įtaka ir imtis kokių nors kontrapriemonių (Guogis, 2007, p. 23).

Po gausiausiai buvusių teiginių nepilnai tenkina atlyginimo dydis, seka teiginiai, kad *atlygis neatitinka dirbamo darbo*. Čia buvo teigta, kad moka nedaug, bet darbas labai intensyvus, gana sudėtinga, dar naktinis darbas būna ir dirbama sunkiai. Remdamasi vykdytos apklausos duomenimis Danilevičienė (2008) daro išvadą, jog valstybė turėtų koreguoti šeimos užimtumo formas, socialines garantijas motinoms, auginančioms vaikus, įteisinti lanksčius darbo grafikus, kad motinos galėtų dirbti ir turėtų galimybę daugiau būti su savo vaikais, daugiau bendrauti su jais, tačiau kol kas to nėra. Yra tokia teiginių kategorija *darbe yra diskriminuojami*, kur respondentai išsako, jog turi tylėti ir negali išsakyti savo nuomonės, nesvarbu, kad lyja turi būtina reklamą dalinti tik tuo momentu ir toje vietoje. Atostogų išleidžiami ne tada, kada nori ir kada paranku šeimai. Turi rašyti pareiškimą, kad sumažintų atlyginimą, nieko pasakyti, paprieštarauti negali, nes bijo netekti turimo darbo.

Teiginių kategorijoje *kliūtys trukdančios dirbti* respondentai įvardijo, kad negauna darbo pagal savo specialybę arba dirba ne pagal specialybę, kad net daugiavaikių šeimų mamoms tenka dirbti naktinį darbą, reikia dirbti ir savaitgaliais. Teigiama, kad reikia toli į miestą važiuoti dirbti, kad žiemą darbo sumažėja. Dalis respondentų sakė, kad *patenkintas savo darbu*. Jie teigė, kad psichologiškai lengviau kai dirba, jog darbas svarbiausias dalykas ir jog darbas sunkus, o džiaugiesi, kad nors tokį turi. Kaip teigia Urmonienė (2003) be aprūpinimo atlyginimu, darbas atlieka ir kitas svarbias funkcijas. Jis daug prisideda formuojant asmens tapatybę, žmonės dažnai save, kaip ir kitus, vertina pagal darbą, o dirbantis žmogus jaučiasi daug saugesnis.

Yra teiginių, kurie nepateko nė į vieną iš kategorijų Tolimų reisų vairuotojas sakė, kad vis kelionėse, o namie mažai tenka pabūti. Pilnai pritariu respondentei (jaunai mamai), kuri išsako nuomonę, jog tėvai turėtų darbą, nors už minimumą ir gal nereikėtų pašalpų prašyti, nes taip nesinori to daryti ir dar nuėjus į savivaldybės institucijas jausti pažeminimą. Apie darbdavių

nepagarbą dažnai teko girdėti iš respondentų, taip pat, tiesiog stebina, valstybės institucijų darbuotojų išankstinis negatyvus požiūris į daugiavaikių šeimų tėvus ir nepagarba jiems.

7 lentelėje pateikiama diagnostinės srities teiginiai apie būstų priklausomybę, kuriuose gyvena daugiavaikės šeimos, šeimų materialinį gerbūvį ir turimus patogumus.

7 lentelė

IV. Diagnostinė sritis „Daugiavaikių šeimų gyvenamasis būstas ir materialinis gerbūvis“

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Būsto apšildymas	Butą apšildome kūrendami katilą rūsyje; patys namą apsikūrename; skuba kurti krosnį; patys stengiamės pasimalkauti; Kiek pinigų reikia už malkas; Kūrename malkomis; Butas apkūrenamas kokliniais pečiais; Patys pasikūrenam; Žiemą šildomės malkomis;	9
Vandentiekis	Vandentiekis gyvenvietės; vandentiekį; iš vandentiekio; vandentiekį; nei vandentiekio; Vanduo šuliny; Yra vandentiekis; vandentiekis;	8
Dujos	gamtinės dujos; Turime gamtines dujas; dujas nusiperkame balionais; Turime gamtines dujas; yra gamtinės dujos; turime gamtines dujas; Dujos iš balionų;	7
Vonia	Turime; ir vonia; vonios neturime; turime atskirą pirtį; atskirą pirtelę kieme; virtuvėje didelėje vonelėje prausiamės; Turime senovinę pirtį;	7
Kanalizacija	Kanalizacija vietinė; vietinę kanalizaciją; nei kanalizacijos; kanalizacijos neturime; kanalizacijos nėra; su vietine kanalizacija; kokia dar kanalizacija	7
Buities prietaisai	skalbimo mašiną, žolepjovę; visus mums būtinus buitines reikmenis; apsipjauname su dalgiu, turime kavamačę, tarkavimo kombainą; kas būtina turime, turime ir kompiuterį; Turime būtiniausių buitines įrangą; yra technika buityje;	6
Nuosavas automobilis	Turime seną automašiną; Turime automobilį; Turime prastą automašiną; Mašinėlę turime; mašina labai sena	5
Turi nuosavą namą	Turime savo namą; gyvename savo name; Gyvename sename name; turime atskirą namą; Gyvename sename name;	5
Gyvena name pas tėvus	Gyvename senelio namelyje; Mes glaudžiamės pas tėvus; Mes gyvename motinos; Gyvenam pas tėvus; Tėvų name gyvenam;	5
Turi savo butą	Turime butą; Gyvename bute; Gyvename bute;	3
Suaugę vaikai gyvena kartu	Du vaikai suaugę gyvena kartu; Gyvenam keturios kartos; Duktė gyvena daugiau pas mus.	3
Būsto įsigijimo galimybės	Būstą įsigyti gali tik per paskolas; Kaip įsigyti atskirą butą, utopija; Jei nėra pinigų, ir neturi šeima kur gyventi, o kurgi gyventi;	3
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Labai buvo nusibodusi šalia gerianti šeimyna; sudėtinga suderinti gyvenimą, nes mūsų metai ir charakteriai skirtingi; Nėra mergaitėms ir berniukams atskirų kambarių, bet gyvename ir baigiame užaugti;	3

Kalbėdami apie daugiavaikių šeimų gyvenamuose būstuose turimus komunalinius patogumus respondantai dažniausiai kalbėjo apie *būsto apšildymą*. Būsto apšildymas šeimoms yra svarbiausias ir daugiausia lėšų reikalaujantis iš šeimos biudžeto. Šeimos būstus dažniausiai apšildo, kūrendamos centrinio šildymo krosnis ir koklines krosnis. Krosnys kūrenamos dažniausiai pačių pasigamintomis arba pirktomis malkomis.

Po to sekė teiginiai apie *vandentiekį, dujas, vonią ir kanalizaciją*. Didžioji dauguma teigė, kad naudojasi gyvenvietės vandentikiu, tačiau yra bloga vandens kokybė. Penkios šeimos teigė, kad turi gamtines dujas. Kai kurie respondantai sakė, jog turi vonias, kelios šeimos maudimuisi turi atskiras pirtis. Kanalizacija yra tik vietinė, net ir centrinėje gyvenvietėje nėra kanalizacijos tinklų. Bendruomenė, atlikusi labai didelį parengiamąjį darbą, buvo parašiusi projektą struktūrinių fondų lėšoms gauti, gyvenvietės naujiems vandentiekio tinklams tiesti ir sistemos nuotekoms šalinti įrengimui, bet projektas nebuvo finansuotas. Pasiremiant Grigu

(1988) galima teigti, kad šeimai išskyla ir nauji uždaviniai: besiplėtojančiomis visuomeninėmis asmenybės individualizacijos sąlygomis labai svarbu sudaryti būtinas buitinio, ypač psichologinio komforto sąlygas, ne tik padedančias atstatyti išekvotą darbe fizinę, dabar vis labiau eikvojama nervinę-psichinę energiją, bet ir leidžiančias pasireikšti asmenybės savitumui.

Atsakydami apie turimus *buities prietaisus* respondentai, tiesiog nedaug ką paminėdavo. Šeimose turimos buitinės technikos kiekis priklauso nuo jų pragyvenimo lygio ir jie tai laiko tiesiog savo buities dalimi, nevardindami turimų prietaisų. Apie turimus automobilius respondentai nebuvo linkę kalbėti, kurie atsakė, tai sakė, kad turi seną ar prastą automašiną.

Iš teiginių apie šeimos gyvenamo būsto priklausomybę matome, kad penkios daugiavaikės šeimos *turi nuosavą namą*, penkios šeimos *gyvena name pas tėvus*, trys šeimos *turi savo butą* ir viena šeima *gyvena pas tėvus bute*. Visi žinome, kaip yra svarbu šeimai turėti tinkamą gyvenamą būstą, kad visi jos nariai galėtų normaliai augti ir vystytis. Kocai (2008) teigia, kad asmenys, kurie trumpam laikotarpiui prarado būstą (pvz, sugriuvus ar sudegus namui), aktyviai dalyvavo visuomenės gyvenime, nebuvo išstumti į pakraštį ir greitai integravosi į visuomenę ir nepatyrė socialinės atskirties. Ir išskyla svarbus klausimas, kaip šeimai pradėti kurti gyvenimą neturint gyvenamojo ploto. Trijose šeimose *suaugę vaikai gyvena kartu*. Vienoje iš jų yra tikrai vos ne išskirtinis atvejis, - keturios šeimos kartos gyvena kartu. Miškinis pataria, kad reikia nesikišti vienas į kito reikalus, leisti kiekvienam šeimos nariui būti savarankiškam. Jaunesnieji turi gerbti vyresniųjų įpročius, gyvenimo būdą, tradicijas, o vyresnieji – jaunesniųjų norą būti savarankiškiems, nepriklausomiems. Senoliai geriausiai jaučiasi savo aplinkoje, tarp juos supančių įprastinių daiktų, todėl „reformuoti“ tą aplinką jaunieji turėtų labai atsargiai, tik pagal senųjų pageidavimus (Miškinis, 2003, p. 374).

Galimybės šeimoms įsigyti ar pasistatyti gyvenamąjį būstą šiuo metu labai nedidelės. Teiginių kategorijoje *būsto įsigijimo galimybės* respondentai teigė: būstą įsigyti gali tik per paskolas, kaip įsigyti atskirą butą, jei nėra pinigų, ir neturi šeima kur gyventi, kurgi gyventi. 2008 m. rengiant valstybinę šeimos politikos koncepciją viena iš svarbiausių problemų buvo laikyta būsto problema.

Tarp teiginių nepatekusių į aukščiau minėtas kategorijas yra tokie teiginiai, kad šeima keitė butą, nes labai buvo nusibodusi šalia gerianti šeimyna. Kita dešimties asmenų šeima džiaugiasi, kad kiemą, kuris yra dviems šeimoms ir antrame aukšte gyvenanti viena močiutė leidžia juo visu naudotis. Septynių asmenų šeimą pažymėjo tai, kad nėra mergaitėms ir berniukams atskirų kambarių, bet gyvena ir baigia užaugti, kad net per atostogas negali ilgiau pamiegoti, nes vienam atsikėlus išsibūdina ir kiti. Šeima, kuri neturi komunalinių patogumų: vandentiekio, kanalizacijos, vonios, pasidžiaugė, kad netoliese turi ežeriuką. Remiantis Teleškiene, Kriauciūnaite (2008) ir jų atliktais tyrimais galima teigti, jog konkrečios vietovės

komunalines ir aplinkosauginės problemos sprendžiamos veiksmingai, jeigu tai sudomino gyvenamosios vietovės bendruomenę ir iškilusias problemas bando spręsti kartu.

Apibendrinant galima teigti, kad viena iš svarbiausių problemų yra būsto problema, lemianti santuokų skaičių, jų atidėjimo vėlesniam laikui atvejus, gimstamumo mažėjimą ir kitas iš to išplaukiančias demografinėmis problemas bei problemos, susijusios su vaikų ugdymui palankių sąlygų sudarymu.

Penktoje diagnostinėje srityje respondentai buvo klausiami, kaip jų šeimos, jų tėvai ir vaikai leidžia laisvalaikį ir atostogas.

8 lentelė

V. Diagnostinė sritis. Daugiavaikių šeimų laisvalaikis ir atostogos

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Buities darbai, mažinantys laisvalaikį	Mano laisvalaikis, tai vaikų suruošimas į mokyklą ir darželį, o paskui galvok, ką paduoti, kai pareis namo; Reikia, taisyti valgyti, bet taisyti žymiai didesni kiekį; reikia labai viską apgalvotai daryti, kad nereiktų aukoti miegui skirtų valandų; Sudedi rūbus skalbimui į mašiną, bandai paimti laikraštį, iškart vienas iš trijų vaikučių su klausimu ar prašymu atbėga; Jei atsiranda laiko, tai geriau šeimyną palepina ką nors pakepdama; Man pačiai laisvalaikis yra, kai visi išsivaikšto, kai triukšmas pasibaigia, imi tvarkytis, ruošti valgį, nes greitai vėl pradės rinktis; dvynukės naujajame karnavale darželyje vaidins varneles, reikia surengti kaukes; padeda paprastuose darbuose mums, laiko dykinėjimui neturi; Mergaitės vasarą gėlų pasodina; Dukros mėgsta gaminti ką nors valgyti skanesnio;	8
Lanko sporto treniruotes	Yra sporto salėje užsiėmimai; Mūsiškiai eina 15–16 val.; gali po pamokų eiti žaisti į sporto salę; eina sportuoti į mokyklos salę; dalyvauja „Sniego gniūžtės“ veikloje; eina kvadrato žaisti; Sūnus važiuoja dviračiu vėl į mokyklą ir treniruojasi, svarsčius kilnoja;	7
Dalyvauja meno mėgėjų veikloje	Duktė eidama mokyklon lankė šokių ratelį kultūros namuose; einu repetuoti ir koncertai būna su folkloro ansambliu; Ji šoka tautinius, linijinius šokius, ruošia ir skaito montažus šventėse; dalyvauju folkloro ansamblyje; Ketvirtokė mergaitė eina į šokių būrelį; Mergaitė šoka;	6
Lanko renginius	Einam į renginius; į renginius nueiname; Kai atvažiuoja koks nors koncertas nueiti negalime, keturi jaunėliai ir mes abu, jau sumos reikia; kartu einame į talkas; esame paminklų prisistatę, prie jų ir šventes švenčiame, juos prižiūrime; mes niekur nevaikštome nors kultūros namai šalia;	6
Užsiima rankdarbiais	viena gražiai siuvinėja atvirutes; Vyresniajam berniukui labai patinka piešti; Dabar sūnus sudomino gulbių iš popieriaus darymas; Kartais pamezgu, paneriu su vašeliu; Didžioji, kol ėjo į mokyklą gražiai siuvinėdavo; Kai nori drožinėja iš medžio;	6
Šeimos atostogos	Mama atostogas dvi savaites praleido kraudama malkas, paskui savaitę pasirošiant rugsėjo 1; atostogos miške ruošiant malkas; Mūsų šeimai išeina tik po kelis šimtus, kur kaliošais apsiavęs nuvažiuosi; Jokios galimybės vasarą kur nors išvažiuoti, tupėk, nes vaikai trys; atostogų metu nors išsimiega; Mes darbe nedirbame ir atostogų neturime	6
Vaikai daug mokosi	laisvalaikio kaip ir neturi, daug mokosi; nelabai jie ir turi laisvo laiko, mokosi; Vaikai gana nemažai mokosi; didesnieji nelabai laisvalaikio ir beturi, daug mokosi;	4
Keliauja su kolektyvais	Iš mokyklos veža į ekskursijas; išvažiuojam į keliones; vyksta į bendruomenės rengiamas keliones;	3
Žiūri televizorių	Žiūrime televizoriaus; Dažnai pažiūrime televizoriaus; sėdime prie televizoriaus;	3
Skaito knygas, lankosi bibliotekoje	nugriebdamos laiko paskaito; skaito knygas; skaitom knygas; Į biblioteką prie kompiuterių nueina; Anksčiau eidavo į biblioteką prie kompiuterių, pradėjo ten nebeatikti;	4
Žaidžia kompiuteriu	Trumpai pažaidžia kompiuteriu; dabar kompiuteriu žaidžia namie; kompiuteriu dirba ir žaidžia	3
Papildomas vaikų lavinimas	dukra važinėja 15 kilometrų į Panevėžio muzikos mokyklą; Vyresnė duktė mokėsi muzikos mokykloje; Vaikus kiek lavina įstaigos, tiek papildomai niekur neina;	3
Šeimos išvykos	Šiais laikais, kur nuvažiuosi su tuščiom kišenėm, niekur nenuėisi; grįžo vaikai iš užsienio ir sugalvojome su visa šeima nuvažiuoti į Palangą. Praėjo trys dienos, žiūrime, kad 1500 lt jau ir nebėra, reikia tik skubėti namo, jį daugiau pamatyti gal ir nebebus galimybės;	2
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Kiekvienas turi skirtingą charakterį ir pomėgius. Svajūnas skiriasi iš kitų, jis randa kalba su jaunu ir su senu; Jie pripratę būti namie su šunimi arba važinėti su dviračiais; Vakarui galvoju ką reiks valgyti pataisyti ir vyrui, ir man ką į darbą įsidėti; Bet kartais pavargsti, rūpesčiai pastovūs, tai nieko ir nebonori, daugiausia būname namie; Mums, tėvams laisvo laiko kasdien, kaip ir nėra, tik džiaugsmas šeimyna;	4

Daugiausia respondentų kalbėjo apie *buities darbus, mažinančius laisvalaikį*. Buvo pasakyta, kad reikia didelei šeimai gaminti ir daugiau maisto, ilgiau užtrunka ir kiti darbai, rūbų skalbimas, pasiruošimas tvarkingus vaikus išleisti į darželį ar mokyklą. Viena respondentė kaip laisvalaikį įvardijo tą laiką, kada vaikai išeina į mokyklą, darželį, kada visur nutyla, nurimsta, kada ji gali vėl ramiai dirbuotis ir laukti jų sugrįžimo. Didesnį prioritetą laisvalaikio užsitikrinimui teikia jaunesni, savo gyvenimo lygį aukščiau vertinantys respondentai. Laisvalaikio racionalumo kriterijus - socialinė atsakomybė: kuo atsakingiau žmogus planuoja laisvalaikį, tuo kryptingiau jis bręsta kaip asmenybė. Todėl pagrindinis organizuoto laisvalaikio uždavinys visuomenėje - užtikrinti tokią laiko praleidimo kokybę, kad formuotųsi kuo įvairiapusiškesnė asmenybė, sugebanti integruotis į visuomenę (Blaževičius, 2006, p.11). Laisvalaikį galima praleisti labai įvairiai, svarbiausia, kad jis būtų naudingas visiems šeimos nariams, plėstų jų akiratį, leistų gerai pailsėti atkurti ir sukaupti jėgas naujiems darbams atlikti.

Pagal dažnį didelė teiginių kategorija yra *lanko sporto treniruotes*, nes norintiems sportuoti sąlygos tikrai yra geros. Pajūrio vidurinėje mokykloje, kurią dauguma mokinių lanko ar ją baigę, yra didelė sporto salė, treniruoklių kambarys, puikus stadionas lauke, treneriai dirba su atskiomis amžiaus grupėmis ir pagal pasirinktas sporto šakas. Ne kartą esame įsitikinę, kad fizinis aktyvumas yra sveikatos, sveiko gyvenimo būdo, geros nuotaikos pagrindas.

Gaila tik, kad mokykloje nebėra šokių papildomo ugdymo, kas labai ilgus metus mokykloje yra buvę. Žaidimas, darbas, sportas, bendravimas, menas stimuliuoja asmeninį vaikų vystymąsi (Leliūgienė, 2003). Mokiniai patenkinti statusu yra aktyvūs ne tik pamokose, bet ir popamokinėje veikloje, pedagogas turi ieškoti būdų kaip pakelti žemą mokinių statusą, bent minimaliai patenkinti bendravimo ir pripažinimo poreikį. Taip pat teigia ir Šukys (2008), jog dalyvavimas popamokinėje veikloje gali padėti visapusiškai tobulėti. Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį, kad daug lemia ir šios veiklos organizavimas, dirbančiųjų atsakingas požiūris į tai ir užsiėmimų turinys. Nebeesant mokykloje popamokiniame ugdyme šokių lavinimo valandų, jaunimas dabar eina į kultūros centrą *dalyvauja meno mėgėjų veikloje*, daugiausia tai vaidina vaikų ir jaunimo dramos būreliuose bei šoka tautinius ir linijinius šokius. Dviejų šeimų tėvai teigė, kad jie dalyvauja folkloro ansamblyje, su kolektyvu ir nemažai pavažinėja. Blaževičius (2006) teigia, kad laiko biudžete atsispindi žmonių dvasinis pasaulis, jų gyvenimo būdas, poreikiai, pareigos, valstybės bei įvairių organizacijų ir asmenų kultūrinė veikla, kultūrinio aptarnavimo būklė.

Vienas iš laisvalaikio praleidimo elementų yra bendravimas šeimoje, giminėje, bendruomenėje ir už jos ribų. Dalis respondentų sako, kad *lanko renginius*, švenčia šventes, prižiūri paminklus, tėvai kartu su vaikais eina į talkas. Kiti sakė, kad į kultūros namus nevaikšto, o tretį, kad atvykus mokamiems koncertams jie nueiti negali, nes reikia nemažos sumos pinigų, o

jie jų neturi. Laisvalaikiu dažniausiai susipina įvairios veiklos formos, poilsio, kūrybos, gamybos elementai, bendravimas, per jas asmenys tobulėja.

Gyvenvietės vidurinė mokykla yra meno krypties, čia dirba profesionalūs menininkai, jie sudomina jaunimą ir duoda tvirtus savo profesijos pagrindus, todėl jaunimas *užsiima rankdarbiais*, merginos siuvinėja, vaikinai piešia, drožia iš medžio. Vyresnės respondentės sakė, kad jos mezga virbalais, neria vašeliu. Mokykloje, kultūros centre dažnai yra rengiamos rankdarbių parodos. Kategorijoje *šeimos atostogos* atsakymai tokie, kad jie per atostogas dirba ūkinius darbus, ruošia vaikus mokyklai, išsimiega. Mažos šeimos pajamos arba dar nedideli vaikai, todėl niekur nevyksta iš namų. Nedirbanti šeima atsakė: „Mes valdiškame darbe nedirbame ir atostogų neturime“. Keletas tėvų teigia, kad jų jaunuomenė laisvalaikio neturi, nes pakankamai *daug vaikų mokosi*, nes dabar mokymosi krūviai tiek vidurinėse, tiek aukštosiose ar kitose mokymo įstaigose yra dideli. Tie, kurie važinėją į Panevėžį mokytis, grįžta vėlai ir laisvo laiko nebeturi.

Respondentai teigė, kad keliauja su mokykla ir bendruomene. Viena pašnekovė sakė, kad iš mokyklos veža į ekskursijas. Du respondentai kalbėjo, kad vyksta kartu su bendruomene į keliones. Pastaraisiais metais jaučiamas bendruomenės suaktyvėjimas keliauti į kitus rajonus, siekiant pasidalinti su kitomis bendruomenėmis veiklos patirtimi, kelis kartus metuose vykstama į pažintines keliones po Lietuvą, ypač vasaros metu.

Yra po keletą teiginių, kur apklausos dalyviai atsakė, jog laisvalaikiu *žiūri televizorių, skaito knygas, jaunimas žaidžia kompiuteriu, eina į biblioteką*. Nemažai vaikų labiau linkę knygų skaitymą, bendravimą su draugais, sporto užsiėmimus ir kt. keisti į televizoriaus žiūrėjimą bei įvairius kompiuterinius žaidimus. Neretai tam skiriamas ne tik laisvas mokinių laikas, bet ir pamokų ruošimo laikas. Mondeikienė (1989), pastebi ilgalaikį neigiamą televizijos poveikį vaikų fizinei ir psichinei sveikatos būklei. Tai informacijos bei žmonių naujų bendravimo formų šaltinis, įtraukimo į dvasinių vertybių bei švietimo sferas būdas, laisvalaikio praleidimas, pasitenkinimo, interesų, polinkių plėtojimo, saviauklos bei savišvietos tikslų siekimo priemonė. Sunku išskirti grynai tiksliai televizijos poveikio pasekmes vaikams, ypač ankstyvame amžiuje, jaunimui. Tačiau, pasak Tidikienės (1989), įvairių tyrimų duomenys rodo, kad masinės informacijos priemonės, ypač kinas ir televizija, daro aktyvų poveikį žmogui ir pirmiausia vaikystėje, kai formuojasi asmenybė.

Dviejų šeimų tėvai teigė, kad jų dukros *važiuoja į miesto muzikos mokyklą*. Apie mokymąsi mieste sakė, jog jaučiasi, kad ten kaimo vaikai visai nepageidaujami. Daugiavaikėse šeimose būna ne vienas atvejis, kai nėra galimybės vaikui su klase kartu vykti. Dažnai klasėje pakankamai lėšų neturintys vaikai yra išskiriami. Valickas (1997) teigia, kad kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas bendraamžių grupėje ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė yra įvairių

elgesio nukrypimų tikimybė, polinkis į nusikaltimus ir panašiai. Respondentų teigdami apie šeimos išvykos sako, kad visai šeimai kur nors vykti reikia daug pinigų, todėl išvykimo galimybės labai ribotos. Tyrimo dalyviai iš daugiavaikės šeimos (10 asmenų) pasakojo, kad prieš kelionę į Palangą pasiruošė, kas galima ir pasiėmė iš namų maisto, kad pigiau kainuotų. Po trijų dienų paskaičiavę pamatė, kad daug pinigų išleido ir turi daug ko atsisakyti arba, tiesiog, važiuoti namo. Ir kitos šeimos atstovai sakė, kad vykti su šeima niekur neišgali dėl pinigų trukumo.

Tarp teiginių nepatekusių į ankščiau minėtas kategorijas yra, jog vieni niekur neina, kiti bendrauja su visais, tretį su dviračiais važinėjasi. Dažnai dabar jaunimas nei dirba, nei mokosi, nėra kaip, kur nors nueiti. Juk laisvalaikio problema yra ne vien pedagoginė, psichologinė, filosofinė, socialinė problema, todėl ją spręsti reikia kompleksiskai. Ir gerai, kad tėvai, būdami su savo vaikais, skiria daug laiko jų savarankiškumo ugdymui, leidžia patiems apsirengti, savarankiškai valgyti, nors tai iš jų pareikalauja didesnių laiko sąnaudų. Ir pagirtina, kad vyresnieji vaikai tvarko aplinką, padeda arba vieni pagamina valgį. Labai dažnai moterys dėl didelio užimtumo įvairiais buitinais darbais, laisvalaikio stokos yra tiek nusialinusios, kad turimo laisvo laiko jau nebepajėgia tinkamai panaudoti. Pats laisvo laiko stygius dažnai trukdo tėvams su vaikais leisti laisvalaikį, o tai paskui atsiliepia susvetimėjimu ir kitomis pasekmėmis.

Ir liūdnai nuskambėjo pasakymas, kad vaikai iš rajono naujai nebepriimami, tie, kurie mokosi neišvaromi. Atrodo, jog rajono vaikus nori visai nurašyti. Yra rajone, Naujamiestyje, Ramygaloje muzikos mokyklos, bet ar taip toli kas privažinės. O norėtuši, kad vaikams būtų daugiau, kur lavintis ir taip ne visi tėvai, pastebėję vaikų gabumus muzikai, dainavimui tam skiria deramą dėmesį, o kiti nesuranda lėšų vaikų papildomam ugdymui.

Šeštoje diagnostinėje srityje buvo aiškintasi apie šeimų ekonominę padėtį. Čia tyrimo dalyvių atsakymai susiskirstė į 13 kategorijų ir kiekvienoje kategorijoje gausu teiginių, liečiančių šeimų pajamas, galimybes jaunimui studijuoti toliau, jų pragyvenimą ir valstybės teikiamą paramą. Pasak Bajoriūno (1997), teoriškai rinkos ekonomika yra tikroji šeimos laisvė, tačiau daugelis šeimų yra psichologiškai ir ekonomiškai nepasiruošusios naudotis šia laisva. Šeimos ekonomiką, ūkį, taigi ir elgesį, reguliuoja žiauri rinkos tikrovė. Dauguma respondentų pradėdami atskleisti šeimos materialinio gyvenimo lygį, pajamų gavimo šaltinius, pirmiausia kalbėdavo apie darbą ir pinigus. Šioje diagnostinėje srityje pagal dažnį gausiausiai sutinkama kategorija *pinigų stygiaus problema*. Prie pinigų stygiaus problemos tyrimo dalyviai kalbėdami ne tik apie šeimos ekonomiką, bet ir kitais klausimais, ne kartą kalbėdami sugrįždavo.

9 lentelė

VI. Diagnostinė sritis. Daugiavaikės šeimos ekonominė padėtis

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Pinigų stygiaus problema	ar užteks pinigų. Niekas nebeaugins vaikų; Europos pinigai eiliniams neprieinami; pinigų nėra; sunku keturiems surasti papildomai pinigų; Kai nėra darbo, tai nėra ir pinigų; Manau, kad kitose šeimose nesutarimai kyla dėl pinigų trukumo; pinigų neturiu, prašau mamos, o ji pasako, kad nebeturi; galvoji, kaip nuvažiuoti pigiau į Panevėžį; Kai turi	21

	labai mažai pinigų ir suki galvą, kas svarbiausia; Jei nėra pinigų, ir neturi šeima kur gyventi, tai didžiulė problema; kad tik nesusirgti, nes atguls visi name, vaistams pinigų nebeužteksime; dirbame abu, negalime užsitikrinti minimumo; Iš kur imti pinigų susirgus; Savo neįsisteigsi be pinigų, pradžia sunki ir gąsdina, o kiek nusvilusių; Gerai, kad čia vietoj mokykla, vis mažiau pinigų reikia; Nedaugyvaikėms už vaikus mokama mėnesiui po 50 litų, bet ar galima auginti vaiką už tokią sumą; kaip į mokyklą išleisti, kaip mokesčius susimokėti; jau keturi šimtai, tai iš kur mums sukrapštyti tiek pinigų; Didžioji dauguma beturčiai, ubagai, nes turi kiekvieną centą skaičiuoti; Pagrindinė kasdieninė problema, iš kur gauti pinigų; Nėra darbo, nėra ir pinigų; kur tu išėisi, nei pas draugus, nei kur kitur, jei nėra pinigų.	
Pašalpos šeimai	skaudu matyti, kai socialiai remtinais yra tapę ne tik tie, kurie iš tikrųjų yra, bet tai jų sąžinės reikalas; pašalpos neišeina; Kai pirmieji vaikai augo, tai jokių pašalpų negaudavome; Mūsų šeimai kartais išmokos priklauso, kartais ne; mokydamasi gauna socialinę pašalpą, kuri yra didesnė už įprastinę stipendiją; abu dirbame pagal verslo liudijimus, socialiniai darbuotojai iš mūsų net pareiškimų pašalpoms, paramai nepriima;	6
Maisto klausimas	Mažiems vaikams nepasakysi, kad neturi jiems ko duoti valgyti; Maistui kaip nors, kiek lieka pinigų; kaip išmaitinti; Kaip pradėti išsiauginti, jei neturi pradinio kapitalo; Šventėms beveik viską pasigaminame patys; Turim gyvulių, daržus, dirbam, užsiauginam ir valgyti turim; Su spirgiukais nepaduosi, išgaibys, geriau visai nevalgys, jei jiems nepatinka;	6
Vaikų nemokamas maitinimas	Kai kurie iškalbėdami nemokamo maisto nevalgo; matyt, maitinimas mokykloje yra jų pagrindinis valgymas; Remiami vaikai ne visada būna iš gausių šeimų; yra atvejų, kad tėvai šventinius paketus parduoda ir už tai tikrai ne duoną nusiperka; gauna nemokamą maitinimą; gauna nemokamus pusryčius ir pietus	5
Rūbai	Vaikų normaliai aprangai įsigyti, dar tikrai užtenkame; Gavus atlyginimą, tai ir stengiamės pirkti rūbus; o šiaip nemažai rūbų perkame padėvėtose parduotuvėse; Žiūri, kaip nors aprengti; mažuosius rengiame draugų, giminių atiduotais rūbeliais	5
Ne visi turi sąlygas mokytis	Ir ji negalės mokytis. Ir labai gabūs vaikai sėdės be mokslų; kas bemokslų laukia; mokslai liks nebaigti; jei įstos į mokamą vietą, tai, kaip reiks tuos tūkstančius suieškoti; stengiasi pragyventi iš 86 litų stipendijos;	5
Vaikų mokslas ir kelionė mokami	Važinėja, už kelionę reikia pusę kainos mokėti; kelionei reikia susimokėti, paskui dalį pinigų sugražina; Dukrai reikia už mokslą sumokėti; Pirmą dukrą išstojo anksčiau, tai penki šimtai reikia mokėti, tai dabar dar susimokam;	4
Suaugę vaikai patys nepragyvena	Duktė baigė mokslus, negavo darbo, gyvena pas mus; Kartu gyvenantis suaugęs mano sūnus darbo nebeturi, mašinai reikia, rūkyti nori. Kada sūnus dirbo, buvo jis visai kitoks; Kaip sunku prašyti, o dar sunkiau girdėti, kad mama nori padėti, bet pati neturi; Mano mama padeda tik neklaužadai sūnui, o mes tvarkingi, tai mums nieko neduoda.	4
Šeimos nariai papildomai dirba	Turime savo uogų, vaisių, pasisodiname daržovių, bulvių; Gyvename ūkiškai, laikydami gyvulius, valgyti buvo; Su broliu kartu dar turime arklį, lyg pigiau kainuoja. Pavasary, rudeny netoli esančiuose soduose ką nors užsidirbame; Vasarą didžiosios dukros eina uogauti, parduoda uogas, nusipirko sau rūbus;	4
Paskolos	Daugelį jaunų šeimų paskolos, prekės lizingan smaugia; Žmonės prisiėmę paskolų, kas galėjo važiuo užsienin, dabar siunčia pinigų, kad padengti paskolas; Kol paskolas lengvai dalino, daug kas prisiėmė, o kaip dabar išsimokėti; Kai vyras tris metus dirbo, ir televizorių ir kompiuterį per išsimokėjimą įsigijom;	4
Šeima gauna maisto paketus	Gauname maisto paketus, bet kiek reikia vaikščioti ir popierių sunešti; Dar maisto paketus gauname; Nors maisto paketus gautume;	3
Studentai gyvena namuose	Už buto nuomą mokėti nereikia, daugiau šeimoje valgo, tai mažiau pinigų išeina; Panevėžio kolegijoje mokosi ir gyvena namuose; po paskaitų sūnus parvažiuoja namo;	3
Pajėgūs vaikus išleisti mokytis	du vaikai pradėjo važinėti į Panevėžį; Sūnui mokėti nereikia; Dukra mokosi kolegijoje, išstojo į kolegiją į nemokamą vietą, kt. semestre priklausys nuo pažymų ar reiks mokėti;	3
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	kas kur išvogė, o taupyti reikia, tiems, kurie dabar iš darbo ar pensijų gyvena; kaip reiks dovanėles vaikams į mokyklą pasikeitimui su bendraklasiais nupirkti, juk ir maniškiai išsiskirti negali; Girdėjau, kad algas dar mažins, bet užtat degtinę atpigins;	3

Kaip konstatuoja Poviliūnas (2003), kad kritikuojant globos santykiais pagrįstą socialinę politiką, dažniausiai remiamasi socialinio konstruktyvizmo perspektyva, kad „vargingųjų klasė“ nėra vien tik objektyvios tikrovės faktas, bet ir socialinis konstruktas, kurį konstruojant daug nulemia ir dominuojanti sąmonė, kuri, be viso kito, inicijuoja įvairias paternalistines, globėjiškas, į socialinės negalios simptomų švelninimą orientuotas socialinės rūpybos praktikas. Šios praktikos ne tik padeda „nelaimėliams“, bet ir įtvirtina juos ir jas kaip socialiai atskirtus globos objektus, kaip globojančios sąmonės alter ego (Poviliūnas, 2003, p.13).

Respondentų teiginiuose dažai sutinkama kategoriją *pašalpos šeimai*. Jie sako, jog šeima pašalpos gavimui tvarko dokumentus, bet tų dokumentų, jų nuomone, yra reikalaujama per daug. Situacija yra tokia, kad priskaičiavus gautinas namų ūkio pajamas, jei šeima turi nuosavos žemės, joms pašalpos nebeišeina. Šeima yra pirma ir labai reikšminga socialinė grupė, kuri nepakeičiamai reikšminga vaiko asmenybės formavimuisi, įtakoja vaiką savo ekonomine būkle, tarpusavio santykiais, kultūra, profesija, ryšiais su kaimynais ir kt (Vaitkevičius, 1995). Pasak Miškinio (2003), įsitraukę į ūkinę – ekonominę šeimos veiklą, vaikai išmoksta įvairių buitinių darbų, taupyti, išsiugdo darbštumą ir pareigingumą, atsakingumą už šeimos turtą.

Tyrimo dalyviams, aptariant šeimos ekonominę padėtį dažnos teiginių kategorijos yra *maisto klausimas, vaikų nemokamas maitinimas*. Jie sako, kad vaikui nepasakysi, jog neturi ką duoti valgyti, šeimos stengiasi užsiauginti patys daržovių, bulvių, gaminasi maisto atsargas žiemai. Yra šeimų, kurių vaikai gauna ne tik nemokamus pietus, bet ir pusryčius.

Avernovaitė (2007) remdamasi tyrimo duomenis teigiama, kad egzistuoja miesto ir kaimo pajamų lygio skirtumas: kaimo žmonių, ypač žemdirbių, pajamos yra mažesnės nei gyvenančių miestuose. Tuo pačiu klausimu Guogis teigia, kad mažėjanti žemės ūkio sektoriaus plėtra, nepakankamos investicijos į pramonės ir paslaugų sektorius sukuria perteklinę darbo jėgą ir taip didina gyventojų užimtumo pažeidžiamumą bei pajamų nesaugumą. Žmonės imasi atsitiktinių darbų kurie neužtikrina ilgalaikio užimtumo, pastovių pajamų sveikatos bei socialinio draudimo (Guogis, 2007, 31). Tyrimo dalyviai visi gyvena kaimo teritorijoje, jų pajamos yra nepastovios ir nedidelės. Atsakydami į klausimus respondentai sakė, kad *rūbus* vaikams stengiasi įsigyti naujus, kad vaikai nebūtų išskiriami ir pajuokiami. Yra teiginių, kad ir perka padėvėtus, išplauna, sutvarko, nes naujiems pinigų neturi..

Teiginių kategorijose *ne visi turi sąlygas mokytis, vaikų mokslas ir kelionė mokami, suaugę vaikai patys nepragyvena*. Čia respondentai teigė, kad sunki ir sudėtinga padėtis yra leidžiant vaikus toliau mokytis, kad jaunimas baigęs mokslus negauna darbo ir patys nepragyvena. Lazutka (2001) konstatuoja, jeigu žmonės neturi galimybės vartoti net minimalų kiekį prekių ir paslaugų, būtinų jų gebėjimams ugdyti ir užtikrinti tinkamą gyvenimo lygį, būtina imtis priemonių tiems suvaržymams įveikti. Šeimos dirba, taupo, bet skursta, todėl valstybė turėtų daugiau dėmesio kreipti į paramos šeimai politiką. Respondentai teigia, kad jie ieško išeičių padėčiai pagerinti: *šeimos nariai papildomai dirba*, prižiūri sodus, daržus, tai turi uogų, vaisių, kuriuos ir žiemai išsiverda. Augina gyvulius ir tai yra pagrindinis jų maisto šaltinis. Eina į mišką uogauja, veža į miestą ir parduoda taip pasipildydami šeimos biudžetą. Siekdami pagerinti savo šeimos materialinę situaciją, tėvai prekes perka lizingu, ima *paskolas*. Kai šeimos nariai dirbo ir uždirbo daugiau ėmė paskolas. Šiuo metu paskolų grąžinimas labai

komplikuoja šeimų padėtį, gal ne visi buvo tinkamai įvertinę savo galimybes ir riziką skolinant pinigus, kiti net vyksta į užsienį, kad uždirbti pinigų paskolos gražinimui.

Respondentai sakė, kad jų daugiavaikės šeimos *gauna maisto paketus*. Tai irgi parama šeimai, kuri sutvarkius dokumentus yra gaunama, kaip labdara, leidžianti nors minimaliai papildyti šeimos maisto kiekį. Kad šeimai kainuotų pigiau išlaikyti besimokančius, *studentai gyvena namuose*, tuomet nereikia mokėti už bendrabutį arba nuomojamą butą, gyvendami namuose jie daugiau valgo kartu su šeima, iš savo produktų, pagamintą maistą.

Taigi, respondentai kalbėdami apie pinigų stygių teigia, jog nėra darbo, nėra ir pinigų, kad šeimose kyla nesutarimai per pinigų trukumą. Pinigų trukumas užkerta galimybę nuosavo busto įsigijimui, respondentai tiesiog neįsivaizduoja, kaip reiktų išgyventi susirgus, jie tiesiog negali prisileisti minties, kas atsitiktų su šeima, jiems netekus darbo. Šeimas skaudina tai, kad abu tėvai dirba, dar papildomai dirba savo namų ūkiuose ir negali užsitikrinti pragyvenimo minimumo, jog reikia skursti bei kreiptis ieškant paramos. Yra šeimose tokių situacijų, kad nemokamas vaikų maitinimas mokykloje ir yra pagrindinis vaiko maitinimasis, namie papildomai nelabai ką ir begauna. Valgykloje galima maitintis ir už savo pinigus, bet tėvai neturi net kelių litų jiems įdėti, kad jie galėtų pavalgyti.

Dešimtoje lentelėje pateikiami duomenys apie daugiavaikių šeimų ir bendruomenės gyvenimą. Šioje diagnostinėje srityje atskleistas pačios daugiavaikės šeimos narių ir aplinkinių požiūris į daugiavaikę šeimą. Litvinienė (2002), teigia, kad šeima – vaiko socializacijos pagrindas. Juodaitytė (2002) teigia, kad, vaikystės periodas, pirmasis žmogaus psichikos raidoje ir socialiniame jo tapsme, šiandienos visuomenėje įgyja ypatingą reikšmę jau vien todėl, kad vaikai, kaip socialinė grupė savo amžiumi yra jauniausi ir socialiai nesavarankiški. Pasak Bajoriūno (1997), ką vaikas įgyja šeimoje, dominuoja visą likusį jo gyvenimą.

10 lentelė

VII. Diagnostinė sritis. Daugiavaikių šeimų socialinė situacija

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Daugiavaikės šeimos požiūris į šeimą	Turim surasti, negi mūsų vaikai iš kitų išsiskirs; Santykiai šeimoje tarp tėvų, tarp tėvų ir vaikų yra labai svarbūs; gerbs tave, nemuš, nežemins, mylės vaikus. O čia yra kitaip; Žmonės į porą sueina iš savų šeimų, su savo išsiauklėjimu ir supratimu; Dėl įsigyjamų daiktų, aprangos dar visi susitariame; kiekvienas gimdamas savo dalią ir talentus atsineša; Mes vaikus gimdėme sąmoningai, žinodami, kaip reiks rūpintis; Vaikai buvo planuoti, gal bus šeimai sudėtingiau, bet mes žinojome, kaip jais pasirūpinsime; Ko čia turėtų išskirti, jei jie nori mokytis; Aš juos gimdžiau, mes juos ir aprūpiname, parama mane žemina; Ne dėl pašalpų vaikus gimdžiau, žinojau, kad jais rūpintis reiks; Kiti neaugina daugiau, vaikų, nes jau tada reikia daug ką aukoti;	12
Šeimos sveikata yra svarbiausia	Kai mažasis buvo dar visai nedidelis rimtai susirgo vyras, kažkaip išgyvenom; Abu tėvai esame papildomai apsidraudę nuo kritinių ligų ir nelaimingų atsitikimų; Kai pirmą kartą atsidūrėme Druskininkuose ligoniukai šokiravo. Tada aš pasijutau laiminga, kad mano vaikas serga tik tiek; Kad maistą galėtum pasirinkti, tai ir sveikata būtų irgi kitokia; Kad ir paimečiau vaistus nuo dabartinio gripo Lietuvoje 107 litus kainuoja; Tokie visi nervuoti pasidarė, net ir mokyklinio amžiaus vaikai; Svarbiausia yra sveikata. Auginant penkis visko buvo; Vienas susirgs, užsikrės visi keturiems vaikams nupirkti vaistų reiktų; Sveikata ir šeimos santarvė yra svarbiausia; Galvoju, koks esi laimingas, kai esi sveikas; Gripo periodas, stengiamės daugiau daržovių, vaisių naudoti. Dar kokių vitaminų nusiperkame;	11

Aplinkinių požiūris į daugiavaikę šeimą	Kai kuriems kaimynams materialinė padėtis yra labai bloga, kas geriau nepažįsta galvoja, kad prageria, o ištiktųjų taip nėra; Atsakingai galiu pasakyti, kad yra jog „prisidirba vaikų“ dėl pašalpų; Kartais kitiems ir priklauso, bet jie neturi laiko ar mano, kad tai juos žemina ir nesikreipia; Niekas jų nemoko, nes jų teises pažeisi; man atrodo, kad seniūnijoje į tokias šeimas žiūri žeminančiai; Yra tokių, kurie nori gyventi iš pašalpų. Bet vaikų nežiūrėsi, ilgai jomis nesinaudosi, nes atims vaikus; Kažkokios didžiulės reakcijos, kad daug vaikų neįaučiame; Kartais mokykloje tarp vaikų pasireiškia kitoks požiūris į daugiavaikės šeimas ir pasakoma negražiai, su mokytojais, kita šeima išsiaiškiname.	8
Daugiav. šeimos teigiami aspektai	Vaikai nuo mažens pripratę viską dalintis; Pamokas kažkaip pasiskirsto daryti, nes vietoj troboj tikrai nėra daug; prie kompiuterio pasidalina laiką; Nedejuojam, kam tu čia pasidejuosi; Vaikai eina vieni už kitus;	5
Jaunoms šeimoms pragyventi sunkiau	Kol kas sunkokai verčiamės, bet jokio parėmimo negauname; Jaunoms šeimoms ypatingai sunku; Ieškome pašalpų, o jas gauti labai sunku, nes reikalavimai labai dideli, jų negalima išpildyti; vyrai patys nesupranta ką reikia dirbti, turi jiems pasakyti, nueik, padaryk, patys nežino, kad reikia; Būna kartais gal ir sunkiau, kitą kartą gal ko atsisakai, paskui ką nors geresnio išsigyji;	5
Nesaugi situacija kaime	Kažkam atrodė, kad mes turime, tai apvogė; Senutei kaimynei išplėšė ūkinį, išvežė metalinį karutį; vištas išvogė; mergaitei bebūnant repeticijoje dviratį pavogė; iš kitos šeimos namų dienos metu išnešė nešiojamą kompiuterį;	5
Informacijos sklaida	Informacijos niekas neskleidžia. Eini ir klausai pas tuos, kurie tvarkėsi dokumentus; Tokio savo elgesio valdininkai mums nepaiškina; Iš socialinio aprūpinimo skyriaus niekas niekada nėra atsilankęs; reiktų, kad naujus įstatymus pasakytų;	4
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Pensininkai dejuoja, tai jie kažkiek gauna, jiems mažiau pinigų reikia, jaunimas negali net susirgti, iš ko vaistus reiktų pirkti; Pažiūrėk, kaip geria jau nuo 5–6 kl., kur tam gauna pinigų; Aš už tai, kad pensininkus atleistų iš darbo, jaunimui atsirastų truputį darbo;	3

Teiginiuose *daugiavaikės šeimos požiūris į šeimą* respondentai išsako tai, kad santykiečiai šeimoje yra labai svarbūs, jog, jie vaikus gimdė sąmoningai, žinodami, kad jais reiks rūpintis. Yra nuomonė, kad kiti neaugina daugiau vaikų, nes jau tada reikia daug ką aukoti. Jovaiša (1995) teigia, šeima – ypatingas socialinis darinys, kurio nariai susieti meile, kraujo giminyste, bendru gyvenimu ir likimu. Tuo pačiu klausimu Vaitkevičius (1999) pasisako, kad vienybės, tarpusavio sutarimo problemos sprendimo šeimoje sėkmė daug priklauso nuo bendro tikslo nusistatymo ir jo siekimo visų šeimos narių pastangomis.

Respondentų atsakymuose stipriai išryškėja *šeimos sveikata yra svarbiausia* kategorija. Čia jie kalba apie šeimoje buvusias sveikatos problemas, džiaugiasi, kad šiuo momentu viskas yra tvarkoje, kad jie stengiasi daug dėmesio skirti sveikatai, sveikai mitybai. Sako, kad šeimoje sveikata ir santarvė svarbiausi, jaučiasi laimingais, nes dabar yra sveiki, nors vaikystėje visko būta. Šalkauskis teigė, kad užgimęs kūdikis negali apseiti be svetimos pagalbos, ypač be savo motinos pagalbos. Iš čia plaukia vaikui prigimtoji teisė būti auklėjamam, o tėvams – prigimtoji pareiga savo vaikus penėti, globoti.

Teiginių kategorijoje *aplinkinių požiūris į daugiavaikę šeimą* respondentai teigia, kad yra aplinkoje šeimų su sunkia materialine padėtimi, apie kurias galvojama, kad jie girtuokliauja, bet taip nėra. Tos šeimos gyvena sunkiai dėl mažų pajamų, neužtikrinančių jiems minimalių pragyvenimo sąlygų. Rupšienė (2001) teigia, kad kartais siekis su vaikų pagalba gauti iš valstybės pašalpas, skatina asocialias šeimas gimdyti daugiau vaikų. Net daugiavaikių šeimų tėvai, atsakinėdami į užduotus klausimus, teigė, kad yra šeimų, kurios vaikus gimdo dėl pašalpų gavimo. Barkauskaitės (1999) teigimu dėl netinkamos priežiūros į vaikų globos namus patenka daugiau ar mažiau skriaudą iš tėvų patyrę: našlaičiai, invalidų, pensininkų, vienišų motinų,

gausių ir dažniausiai nedarnių šeimų vaikai. Yra atvejų, kai tėvai išsako negatyvų aplinkinių (bendraklasių, savivaldybės darbuotojų) požiūrį į daugiavaikes šeimas, kuris juos žeidžia.

Respondentai, kurie ir buvo daugiavaikių šeimų tėvai, išsakė *daugiavaikės šeimos teigiamus aspektus*: vaikai nuo mažens pripratę viską dalintis, pamokas kažkaip pasiskirsto daryti, nes vietoj troboj tikrai nėra daug, prie kompiuterio pasidalina laiką. Jie sako, kad nedejuoja, kam tu čia pasidejuosi, kad jų paaugę vaikai eina vieni už kitus. Kaip pasisako Uzdila (1993), šeima, jos gyvensena, bendravimas yra lemianti socialinė aplinka, kuri daro ypatingą įtaką vaiko elgesiui. Tam, kad vaiko elgesys būtų teigiamas, šeima turi būti darni. Vaikas turi būti mylimas, gerbiamas, juo turi būti rūpinamasi, bet vien to neužtenka, šeima turi vaiką skatinti savarankiškai dirbti ir reikalauti prisiimti atsakomybę už savo veiksmus.

Atsakymuose yra ir kategorija *jaunoms šeimoms pragyventi sunkiau*. Čia teigiama, kad darbo nėra, dažnam būsto problema aktuali, sunki ekonominė, materialinė šeimos padėtis, pašalpas ne visada įmanoma gauti. Dažnai daug ko reikia atsisakyti ir tikėtis padėties pagerėjimo. Kaip pažymi Gaigalienė (2001), šeima atlieka vaiko socializacijos funkciją – gyvendami kartu, vaikai stebi kasdienį tėvų gyvenimą, perima elgesio normas, gyvenimo vertybes, identifikuojasi su būsimu tėvo ir vyro, motinos ir žmonos vaidmeniu. Kalbant apie šeimos ir kaimo gyvenimą tėvai išsako susirūpinimą *nesaugia situacija kaime*, padažnėjusiomis vagystėmis kaime, ypač didelį susirūpinimą kelia pagyvenusių asmenų padėtis vieniemiuose. Dalis tiriamųjų sakė, kad jiems *sunkiai pasiekama informacija* ir jos trūksta. Stankūnienė (2003) teigia, kad šeimos stokoja informacijos apie šeimų ekonominių, buitinių, psichologinių, pagyvenusių ir su negalia žmonių globos ir rūpybos problemų sprendimo kelius ir galimybes besikeičiant sąlygoms bei teisinės garantijas jiems.

Buvo susirūpinimą keliantis pastebėjimas: *pažiūrėk, kaip geria jau nuo 5 – 6 kl., iš kur tam gauna pinigų*. Kondrotaitė (2006) teigia, kad socialinės rizikos šeimose dėl menko tėvų išprusimo, dorovinių vertybių nuosmukio, nesugebėjimo ir nepajėgumo prisitaikyti prie kintančių socialinių ir ekonominių sąlygų formuojamos ne savarankiškos ir harmoningos asmenybės, o savo jėgomis nepasitikintys, nesaugiai besijaučiantys visuomenės nariai.

Tenka matyti šeimų su sunkia materialine padėtimi, apie kurias galvojama, kad jie girtuokliauja, bet taip nėra, o tos šeimos gyvena sunkiai dėl mažų pajamų, neužtikrinančių jiems minimalių pragyvenimo sąlygų. O daugiavaikės šeimos kartais yra sutapatintos su asocialiomis šeimomis, joms klijuojamos įvairios etiketės. Yra ir daugiavaikių šeimų teigiamų aspektų, ten vaikai nuo mažens pripratę viską dalintis, padėti, atjausti. Daugiavaikėms šeimoms kartais kai ko reikia atsisakyti ir tik tikėtis padėties pagerėjimo.

Aštunta diagnostinė sritis skirta daugiavaikes šeimoms, palietusios emigracijos, klausimams aptarti. Teiginiai pasiskirsto į 8 kategorijas, dažniausiai sutinkama kategorija

giminaičiai išvykę į užsienį. Apklaustos dalyviai teigė, kad į užsienį dirbti, trupam ar ilgesniam laikui, yra išvykę suaugę giminės, vyrai ir moterys, kai kurie jų išsivežė net ir vaikus.

11 lentelė

VIII. Diagnostinė sritis. Daugiavaikės šeimos ir migracijos situacija

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Giminaičiai išvykę į užsienį	Vyro brolis buvo išvažiavęs, vėl išvažiavęs; brolio duktė išvažiavo į užsienį pinigų uždirbti; pusseserė išvažiavusi, paskui išsivežė mokyklinius vaikus; Sesers sūnus išvažiavo į Švediją; Jo sesuo dirba Londone; mano sesuo kartas nuo karto važinėja dirbti į Norvegiją; Vyro sesers duktė išvažiavo dirbti į Angliją;	7
Šeimos nariai išvyko į užsienį	Sūnus Anglijoje dirba; vyriausias sūnus išvažiavo dirbti į užsienį; Mūsų trys didieji vaikai užsieny dirba;	3
Nežada sugrįžti	Kol vaikai nebaigs ten mokslų, jie net negalvoja grįžti; Kol kas nesiruošia grįžti; Jau keturi metai ten, o grįžti kol kas nežada;	3
Iš artimųjų nėra išvykusių į užsienį	niekas nėra išvažiavęs; Išvykę yra tolimi giminaičiai; Aš pati norėčiau, kad antroji, baigusi vidurinę, važiuotų mokyti į užsienį;	3
Nori išvykti	norėčiau važiuoti, vaikai dar nedideli; kaip išvažiuos, kai vaikai maži. Negalėčiau ten išbūti, jei nežinočiau, kaip vaikams namie sekasi;	2
Grįš iš užsienio	Grįš, nes pasiilgsta; Išsimokės paskolas ir gal kada grįš;	2
Neapsisprendę	Gal grįš, tie kurie čia neįsiskolinę; tur būt, greitai negrįš;	2
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Kurie negauna darbo, jiems tik į užsienį važiuoti; Kai buvo bedarbystė, nemažai išvažiavo ir užsikabino; Kas paklausia, kas tėvų širdy, kai vaikai užsieny;	3

Mokslinėje literatūroje yra įvardijamos trys pagrindinės migracijos veiksmų grupės: politiniai, socialiniai ir ekonominiai. Sipavičienė konstatuoja, kad 1990 m. dominavusios migracijos strategijos dažniausiai buvo nukreiptos tik į greitą ekonominę naudą ir dauguma migrantų neketino ilgam įsikurti užsienyje. Tačiau kaip rodo vėlesni tyrimai, nemaža dalis trumpalaikių migracijų virsta emigracija (Sipavičienė, 2006:11). Respondentai iš trijų šeimų teigė, kad jų *šeimos nariai išvyko dirbti į užsienį*, jie yra dar visai jauni. Dabartiniu metu, kai jaunimas turi patogias prieigas prie interneto, moka, geriau ar blogiau, užsienio kalbas, turi informaciją apie visą pasaulį ir tai turi įtakos jų apsisprendimui vykti į užsienį. Lietuvos statistikos metraštyje skelbiami duomenys rodo, kad 2008m. sausio 1 d. minimalioji mėnesinė alga Lietuvoje 232 eurai, Airijoje – 1462 eurai, Jungtinėje Karalystėje -1223 eurai, o tai 6,3 - 5,3 karto mažiau. Ir važiuoja, nors ir skolintais pinigais, nes čia pinigų nėra, o darbo susirasti negali.

Kad *iš artimųjų nėra išvykusių į užsienį* sakė du respondentai, ir du, kad *nori išvykti į užsienį*. Vienareikšmiškai emigracijos klausimo vertinti negalima, nes tai turi ir teigiamų ir neigiamų aspektų. Teigiama, kad įgyja patirties, kuria gali pasinaudoti vėliau, sugrįžę į Lietuvą, pamato, kad dirbti visur reikia, užsidirba savo pragyvenimui, padeda šeimai ir susitaupo pinigų. Statistikos leidinyje Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006 m. pateikiami Lietuvos banko duomenys, kur rašoma, kad 2006 m. gyventojai iš užsienio savo 2 milijardus 42 milijonus litų pinigų perlaidų. Juk tos pinigų sumos papildė mūsų šalies biudžetą. Neigiama tai, kad palieka vaikus, senus tėvus, sutuoktinius, o paskui gana nemažai šeimų išyra. Ilgiau gyvenantys ten sukuria šeimas ir dažnai su užsieniečiais, taip pasmerkdamas savo palikuonis nutautėjimui.

Apie tuos, kurie jau yra išvykę trys respondentai atsakė, kad šeimos nariai *nežada sugrįžti* ir tik du teigė, kad *grįš iš užsienio*, dar dviem atvejais *dėl sugrįžimo nepasisprendę*.

Rimkutė, Vološčiuik (2001) teigia, kol kas jaunimas Lietuvoje neturi sąlygų naudotis tokiais pat pasirinkimo galimybėmis kaip jų bendraamžiai išsivysčiusiose šalyse. Jeigu nebus sutelktos ir tikslingai nukreiptos visos visuomenės pastangos jaunimo problemoms spręsti, jaunimas ir toliau sieks išvykti dirbti ir gyventi užsienyje. Tarp teiginių, nepatekusių į minėtas kategorijas yra: *kurie negauna darbo, jiems tik į užsienį važiuoti. Kai buvo bedarbystė, nemažai išvažiavo. Ar paklausia, kas tėvų širdy, kai vaikai užsieny, atsakė 8 vaikų tėvas, kurio trys vaikai užsienyje.*

Apibendrinant reikia pasakyti, kad tai be galo graudi, bet, deja, šiandien dažna gyvenimo realybė Lietuvoje. Juk daugelis jaunų žmonių išvažiuoja į užsienį užsidirbti pinigų gyvenimo pradžiai. Ten, norėdami pragyventi ir susitaupyti nors kokią sumą pinigų turi daug ir sunkiai dirbti. Tyrimo dalyvių šeimų vaikai yra baigę pagrindinę arba vidurinę mokyklą, ar jie dar kada mokysis, ar įsigys specialybę ten ar čia sugrįžę, dar neaišku. Tiriamuoju atveju daugiausia išvažiavo dėl šalyje susidariusios ekonominės padėties ir jos poveikio jiems.

12 lentelėje pateikti teiginiai apie diagnostinę sritį „Gyvenimas bendruomenėje, teikiama pagalba daugiavaikėms šeimoms“. Šioje diagnostinėje srityje dažniausiai sutinkamos kategorijos *draugų pagalba* ir *padeda kaimynai*. Šios tyrimo dalyvių šeimos gyvena kaimuose, vieni kitus pažįsta ir kasdieniniame gyvenime, iškilus buitinei ar kitai problemai, pirmiausia kreipiasi pas draugus arba kaimynus.

12 lentelė

IX Diagnostinė sritis. Gyvenimas bendruomenėje, teikiama pagalba daugiavaikėms šeimoms

KATEGORIJA	TEIGINIŲ PAVYZDŽIAI	DAŽNIS
Draugų pagalba	Draugai ką gali vienas kitam padeda; ryžosi važiuoti, jai nedemonstratyviai padėdavo; Pažįstami padovanojo savo skalbimo mašiną; reikėjo perpilti kraują, tai bendradarbiai susiorganizavo ir važiuo kraujo duoti; Draugų būrelis atsirinko, liko tikrieji; Būna, kad ir seni pažįstami, tampa lyg ir nepažįstami; pasidaliname rūpesčiais ir lengviau; susidraugauji su daugiau žmonių; vaikas pas draugus; jei būtų namie su draugų pagalba padarytų;	10
Padeda kaimynai	Gal dėl buvusių vagysčių kaimynai labiau žiūri savo ir kitų kiemus; Kaimynai padeda; Aš kaimynui senukui pamelžiu karvę, jis mums duoda pieno; Vasarą vaikai padeda jam prie šienavimo; pasidalinam daržovėmis; gerai, kad aukštai dabar tik viena močiutė gyvena, tai nors kieme truputį turime vietos; Kaimynas padovanojo mūsų vaikams bilietus ir dar vaikus nuvežė; Kaimynai skirtingi, bet kaimynai ir reikia sugyventi;	8
Bendruomenės veikla gyvenvietėje pastebima	Tikrai jaučiasi, kad yra bendruomenė, daug ką galima pamatyti, pasiklausti; Tai neužmigęs kaimas; Per bendruomenę organizuojama daug švenčių; O va dėl vandens tiekimo su privatiniu nepakovoja; Bendruomenė mūsų tai stipri, bet įsijungia nevisi; Kiti neseniai čia nusipirkę ir dar žvalgosi; Ligoniams ir dabar padeda; Kad gyvenvietėje bendruomenė kruta, tai tikrai matosi;	8
Bendruomenės pagalbos nereikėjo	Jokios pagalbos nereikėjo. Kam reikia padėti, valdžia nepadeda; Dėl smulkmenų į nieką nesikreipiam, jei nelaimė būtų, gal kas padėtų; Taupome, žiūrime, kad užtektų, visiems aplinkui nelengva, nors neprašėme; Mūsų poreikiai labai maži, nieko mums iš kitų nereikia; Nežinau, kaip čia gali kasdien padėti bendruomenė; nieko mums nestinga, nieko neprašome; Kam čia pasidejuosi, visiems dabar sunkiau, kažkaip gyvensim; Mes gyvename toliau, tai nieko ir nesikreipiame.	7
Organizuojami renginiai	Daug renginių, kartu su kitomis organizacijomis; renginiai, šventės; o renginių pas mus juk nestinga; atvažiuoja koncertai; kiek pas mus renginių ir švenčių būna; šventės švenčiame; Kur nors vaikščioti nėra galimybių, dar vaikai maži;	7
Susirinkimai klausimams aptarti	Dažnai matom susirinkimų skelbimus; kvietė dėl gyvenvietės kanalizacijos; Būna ataskaitiniai susirinkimai, pasako, ką padarė; Į susirinkimus neinam; Susirinkimai, turbūt, dažniausia pasibaigia baliavojimu; Jie gauna pinigus už antenas. Girdisi, kad sunkių ligų atvejų pagausėjo. Kažin, kas ir kada šitai išsiaiškins;	6
Bendruomenėje	Vien tik nuo to, kad tu gyveni tarp žmonių, kažkaip saugiau; Išsiskyt, pasikalbėt, gal	6

yra saugiau	nusiramins, o gal ką ir padės išspręsti; Iš aplinkinių geranoriškumą jaučiame; gyvenvietėje jaučiamės saugiau, negu vienkiemyje; Stengėsi padėti tiems, kurie to nori, o čia traukiasi atgal; Vis ne vienas tarp laukų. Sužinai ką nors naudingo bendraudamas;	
Profesionalų pagalbos poreikis	Man atrodo, kad valstybė žmogumi visai nesirūpina; kompensacijų už šildymą skaičiavimo nesuprantu; Kartais pašalpos šeimai priklauso ir tvarkome dokumentus; Dirbame abu, kad galiu gauti priemoną, kuri man priklauso kreipiuosi; Pasidalijame žinojimu ir aiškiau, o kaip galėtų mums padėti; nors sriubos lėkštę gautų, tai iki pareis namo puse penkių būtų ne taip alkani;	6
Organizuojamos bendros išvykos	ekskursijos, išvykos į teatrus; o pinigų kaip nors surasi, jų kelionėms nedaug ir tereikia; išvažiuojam į keliones; vyksta į rengiamas keliones; išvažiuojam į keliones;	5
Rengiamos talkas	Kasmet būna didelės talkos; Vyras kartu eina į talkas; Su talkom statėm pavėsinę; būtina į talkas einam; Talkon neinam, dar vaikai nedideli.	5
Mokyklos bendruomenės veikla	Mokykloje, kad vaikai labai išsiskirtų nėra, jiems ir taip sudėtingiau; rūbininkas esi negerbiamas, net vaikų niekinamas, mokykloje mokytojus gerbdavome, dabar to nepasakysi; kaitaliojasi pradinėje mokykloje mokytojai, tai yra negerai vaikams; Dirba pensininkai, o yra jaunų baigusių, tie neturi darbo; Tai patogiau mokytojams, bet mums reikia iš darbo atsiprašyti;	5
Suteikiama bendruomenės pagalba	reikia padėti, ir prie skelbiamų akcijų prisidedame; Jei kas prašytų daržovių, bulvių duočiau; Jei moterį iš namų išvytų, pernaktot priimčiau; Jai ūkininkas suteikė du kambarius, žmonės davė baldų; Pradėjo gerti, neėjo į darbą, iš karto neišmetė, ilgai laukė, gal pasitaisys.	5
Pagalba nelaimės atveju	Yra pagalba nelaimių (gaisro, ligos, mirties) atvejais; būna renkami pinigai, duodame, kiek galime; Nelaimių atveju prisidedame, nes reikia; Kritiniu atveju, surinktų pinigų	4
Giminės padeda	Daugiau naudojasi giminų pagalba; Kol šeimoje dar abu, tai kaip nors. Paskui giminės padeda; seneliui žoliapjovę tuoj suremontavo; Pats niekur negali eiti, nes jų neatsikviesi;	4
Teiginiai, nepatekę į kitas kategorijas	Pasinaudojame senais ryšiais, nors kartais buvę ryšiai su pinigų neturėjimu irgi nutrūksta; Didesni rūpesčiai neleidžia pasimesti, pasiduoti depresijai, nes yra didžiulė atsakomybė už vaikus; Čia buvo stiprus ūkis, dabartinis žmogaus bei darbo nuvertinimas, tiesiog skaudina;	3

Apie tai, kad *bendruomenės veikla gyvenvietėje pastebima* teigė aštuoni respondentai. Jie sakė, kad bendruomenės veikla yra jaučiama, sprendžiami įvairūs klausimai, padedama nelaimių atveju, rengiami renginiai. Septyni respondentai atsakė, kad *bendruomenės pagalbą nereikėjo*. Jie teigė, kad dėl smulkmenų nesikreipia, jei nelaimė būtų, gal kas padėtų. Taupo, žiūri, kad užtektų, visiems aplinkui dabar nelengva, nors jie nieko ir neprašė. Kiti teigia, kad jų poreikiai labai maži, nieko iš kitų nereikia. Dar kiti sakė, jog gyvena tolėliau, tai į bendruomenę nieko ir nesikreipė.

Respondentai kalbėdami apie bendruomenės veiklą dažnai pasisako, kad *organizuojami renginiai, susirinkimai klausimams aptarti*. Kaip išvadą Leliūgienė (2001) pateikia, jog žmogus, gyvendamas grupėje, visuomenėje, įsisavina jos patirtį, perima žmonijos kultūrą ir tampa visuomenės nariu. Respondentai teigia, kad *bendruomenėje yra saugiau*, kad gali sulaukti materialios ar moralinės paramos. Teigia, kad bendraujant galima išsakyti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas. Apklaustos dalyviai, kalbėdami apie profesionalų pagalbą poreikį, Jiems atrodo, kad valstybė žmogumi visai nesirūpina; kompensacijų už šildymą skaičiavimo nesupranta, kartais pašalpos šeimai priklauso, tvarko dokumentus. Yra atveju, kad dirba abu, gali gauti priemoną, kuri priklauso ir kreipiasi. Vienas respondentas sakė, kad jie abu dirba su verslo liudijimas ir jiems nei pašalpos, nei vaikams nemokamas maitinimas niekada neskiriami, nors šeima tikrai sunkiai gyvena. Jie sako, kad nereiktų viso pietų

komplekto, nors sriubos vaikai nemokamai gautų, tai vaikai iki vakaro pusė penkių, kol bus parvežti iš mokyklos būtų nors ką perkandę.

Pakankamai nemažai respondentai sakė, kad yra *organizuojamos bendros išvykos, rengiamos talkos*. Kaip pažymi Kanišauskaitė (2008), ypatingą vietą socialinių paslaugų rinkoje užima nevyriausybinės organizacijos. Bendruomenę į visumą jungia bendra veikla pagal tam tikrą programą bei socialiai vertingi tikslai, siekiant juos įgyvendinti bendruomenės nariai turi padėti vienas kitam. Bendruomenėje formuojasi individualybė, išmokstama atsakingai dirbti, bendrauti ir siekti bendrų tobulesnių veiklos tikslų. Pasak Juodraičio (2004) asmenybės psichofizinės ir socialinės raidos procese sąveikauja daugelis kintamųjų, kurias vertinant išryškėja tam tikrų socializacijos institutų: šeimos, mokyklos, bendraamžių, žiniasklaidos ir kt., svarba.

Kalbant apie *mokyklos bendruomenę*, respondentai teigė, kad vaikai labai išsiskirtų nėra. Su susirūpinimu kalbėjo, kad vaikai negerbia darbuotojų, jog metų eigoje keičiantis pradinių klasių mokytojui, yra negerai vaikams. Tėvai norėtų, kad susirinkimai mokykloje būtų vakare, o ne darbo metu, kad nereiktų iš darbų atsiprašinėti, kad tai gal patogiau mokytojams, bet tėvams sudaro sunkumų. Tėvai teigia, kad bendruomenėje yra *sutiekama bendruomenės pagalba* ir prie skelbiamų akcijų prisideda. Sakė, jei kas prašytų daržovių, bulvių duotų, jei moterį iš namų išvytų, pernaktot priimtų. Sprendžiant iš esmės problemas, su kuriomis susiduria daugiavaikės šeimos reikalinga valstybės pagalba, įstatyminė bazė ir tinkamas jos taikymas gyvenime. Pasitaiko labai skaudžių atsitikimų ir yra *pagalba nelaimės atveju*, gaisro, ligos, mirties atvejais, būna renkami pinigai, kita parama. Teiginiuose, kurie nepateko į kitas kategorijas respondentai teigė, kad didesni rūpesčiai neleidžia pasiduoti depresijai, nes yra didžiulė atsakomybė už vaikus. Viena respondentė sakė, kad darbe pastebi, kad tos, kurios turi po vieną, du vaikus dažniau pasidejuoja, auginanti keturis vaikus niekada nesiskundžia. Kiti teigė, kad nėra darbo ir priverstas dėl pragyvenimo iš valstybės ieškoti, nes tai įstatymiška.

Apibendrinant respondentų teiginius tenka pasakyti, kad bendruomenėje yra saugiau, kad jie gali susilaukti materialios ar moralinės paramos. Bendraujant gali išsiskirti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas. Bendruomenė yra vykdyta ne vieną projektą ir pritraukusi į kaimą nemažas sumas, lėšų. Yra vykę nemažai seminarų, iš projektinių lėšų ir visuomeniniais pagrindais surengtų, kompiuterinio raštingumo kursai, įvairios parodos, parmos akcijos, talkos.

2.3. Tyrimo instrumentas, metodika, charakteristika

Norint atskleisti tiriamojo reiškinių sudėtį, buvo atliktas apibūdinančių sąvokų išskyrimas (operacionalizacija). Pasak Merkio (1995), tai - teorinių sąvokų transformacijos į konkrečias matavimų skales procedūra (3 priedas).

Atlikus sociologinės, psichologinės, pedagoginės ir vadybos literatūros analizę, išstudijavus mokslinius šaltinius, atliktas tyrimas Kaip teigia Kaffemanienė (2006), socialiniai tyrimai atliekami remiantis bendramoksline tyrimų metodologija ir socialinių mokslų metodologinėmis teorijomis. Buvo pasirinktas kiekybinis tyrimas. Anot Charles (1999). Tai toks tyrimas, kuriuo iš tyrinėjamų savybių ir situacijų nustatomi skaitiniai duomenys. Kiekybiniam tyrimui atlikti parengta dalinai uždaro tipo anketa (2 priedas). Kaip teigia Valackienė ir Mikėnė (2008), anketa – tai formalizuotas klausimų rinkinys (pagrindinis tyrimų instrumentas) informacijai iš respondentų gauti.

Tyrimui atlikti parengta anketą sudaro šie blokai:

1. Bendra informacija (duomenys apie tiriamuosius – amžius, lytis, profesija, užsiėmimas, vaikų skaičius šeimoje).
2. Klausimų blokas, skirtas daugiavaikių šeimų darbui, užimtumui.
3. Klausimų blokas, skirtas daugiavaikių šeimų busto klausimui ir komunalinėms patarnavimams.
4. Klausimų blokas, skirtas daugiavaikių šeimų, tėvų ir vaikų laisvalaikiui ir atostogoms.
5. Klausimų blokas, skirtas daugiavaikių šeimų esamai ekonominei padėčiai.
6. Klausimų blokas, skirtas daugiavaikių šeimų emigracijos klausimams.
7. Klausimų blokas, skirtas esamai socialinio darbuotojo, seniūnijos, bendruomenės pagalbai ir jos modeliui daugiavaikėms šeimoms.

Anketos anoniminės, pildantis asmuo įrašė tik bendrą informaciją apie save. Anketos klausimai suskirstyti pagal nagrinėjamos problemos tyrimo sritis. Parengiant klausimus anketai stengtasi juos suformuluoti paprastai, aiškiai, suprantamai ir konkrečiai. Siekiant klausimus išdėstyti taip, kaip respondentai pateikė atsakymus kokybinio tyrimo, - interviu metu.

Tyrimė naudota individuali respondentų apklausa. Buvo susitikta su kiekvienu respondentu, jam įteikta anketa ir paprašyta ją užpildyti. Vieni respondentai pildė tuoj pat, buvo palaukta, kol užpildys ir gražins anketą, kitos respondentui, pasakius, kad jis anketą pildys ne tuoj pat anketos buvo paliktos ir po susitarto laiko jos buvo pasiimtos.

Duomenų apdorojimui buvo naudotas statistinės analizės metodas. Tyrimo metu gauti duomenys apdoroti kompiuterinėmis programomis Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) ir Microsoft Excel. Buvo apskaičiuojama respondentų atsakymų į klausimus pasiskirstymo dažnis (procentinės išraiškos), o rangavimo klausimams - sudedant pagal dažniausiai pasitaikiusius atsakymus. Atlikta lyginamoji gautų duomenų analizė.

2.4. Tyrimo rezultatų analizė

Apklausoje anketos buvo anoniminės, respondentams nereikėjo rašyti nei vardų, nei pavardžių, nei kur gyvena. Tik buvo prašyta pažymėti savo amžių, lytį, kur dirba (jei dirba), vaikų skaičių šeimoje bei pažymėti jo nuomonę atitinkantį atsakymo variantą. Anketinėje apklausoje dalyvavo 155 asmenų, apklausa vykdyta Pasvalio ir Panevėžio rajonuose. Pasvalio rajono Pušaloto miestelyje apklausoje dalyvavo 22 respondentai. Panevėžio rajone apklausoje dalyvavo šešių skirtingo dydžio kaimų gyventojai: Pajstryje – 29, Gegužinėje – 27, Naujamiestyje – 28, Miežiškiuose – 19, Velžyje – 14, Velželyje – 16.

2.4.1. Tiriamųjų charakteristikos

13 lentelė

Tiriamųjų charakteristikos

Rodmens pavadinimas	Lytis		Amžius	
	Vyras	Moteris	Iki 39m.	Virš 40m.
Skaičius	75	80	73	82
Procentas	48,4%	51,6%	47,1%	52,9%
Turi vaikų	65	68		
Procentas	41,9%	43,9%		
Vaikų neturi	10	12		
Procentas	6,5%	7,7%		
Dirba	49	66		
Procentas	31,6%	42,6%		
Nedirba, arba bedarbis	26	14		
Procentas	16,8%	9,0%		

Iš apklausoje dalyvavusių 155 asmenų yra 75 vyrai ir 80 moterų (žr.13 lentelę). Vyrai sudaro 48,4 proc., moterys - 51,6 proc. Apklausoje dalyviai pagal amžių pasiskirstė taip: iki 39 metų - 73 asmenys (47,1%) ir virš 40 metų – 82 asmenys (52,9). Vienas apklausoje dalyvis dirba pagal verslo liudijimą, 4 ūkininkai, 4 bibliotekininkai, 7 buhalteriai, 8 pensininkai, 2 namų šeimininkės, 17 nedirbančių, 21 bedarbis, 22 mokytojai, 31 valstybės institucijos darbuotojų, 37 įvairių profesijų darbininkai ir 1 studijuoja. 22 respondentai atsakė, kad vaikų neturi, tai yra 14,2 proc. 35 asmenys teigė, kad turi po vieną vaiką (22,6%).

Dažniausia, beveik pusė tyrimo dalyvių (44,5%), augina po du vaikus. 21 asmuo (13,5%) atsakė, kad augina tris vaikus. Trys augina keturis, po du respondentus penkis ir šešis vaikus, vienoje šeimoje yra septyni vaikai. Apklausoje dalyvių šeimose auga vidutiniškai 2,1 vaikų ir tai yra labai artimas skaičius mūsų šalies vidurkiui. Respondentams gražinant užpildytas anketas buvo atvejų, kad moteris pažymi, kad augina du ar tris vaikus, vyras žymi, kad vaikų nėra, tas pasitaikė nesusituokusių šeimose. Kaip teigia Radzevičienė (2003), nei šeima, nei

socialinė šeimos erdvė nėra stabilios, nesikeičiančios sistemos, ir tai vienas sudedamųjų elementų platesniame individo brandos procese. Galima teigti, kad iširusiose šeimose žymiai sunkiau perteikti šeimos gyvenimo vertybes: meilę, pareigą, atsakomybę, ištikimybę, garbę ir orumą. Pati šeima kartais nebelaikoma vertybe. Todėl nenuostabu, kad tokioje šeimoje augę jaunuoliai vėliau patys sukuria nestabilias šeimas.

Čia pateikiama tik anketinės apklausos rezultatai, tačiau faktinė situacija yra daug sudėtingesnė. Anketų pildyti nesutiko dauguma jaunų žmonių, sakydami, kad jie savo šeimos dar neturi, didžioji dalis nedirbančių žmonių, vienišų vyrų (dažniausiai išsiskirusių) ir pensijinis amžiaus žmonės, sakydami, kad jų vaikai jau užaugę ir tegul problemas sprendžia jaunesnieji. Yra tokių gyvenvietėse žmonių, kuriems yra atjungta elektra, žiemą jie nesišildo butų, kartais stinga normalaus vandens, apie jų maudimąsi sunku ką nors spėti, jie yra kažkieno vaikai, dažnai ir kažkieno tėvai (dažniau tai būna vyrai). Savaimė suprantama apie prašymą pildyti apklausos anketą ir užmegzti kalbą ne su visais išeina. Į socialinę atskirtį patekusių asmenų visada buvo ir bus, jie ne kažin kiek prisidės prie problemų sprendimo paieškos kelių.

2.4.2. Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas

Lietuvos šeimos pokyčius ir gimstamumą lėmė ilgalaikiai veiksniai, būdingi šalims, einančioms į rinkos ekonomiką ir perimančioms liberalios, demokratinės visuomenės principus. Todėl buvo prarastos užimtumo ir bent jau minimalaus atlyginimo garantijos, aprūpinimo būstu ir kitos garantijos, daliai visuomenės tai tapo lemtinga (Stankūnienė, 2005 p.48). Tai keičia ir patį požiūrį į šeimas (jos tipus, formas), šeimos funkcijas ir kitus su šiuo klausimu susijusius aspektus.

14 lentelė

Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	p≤0,05	Vyrai (M)	Moterys (M)	p≤0,05
Tėvai kalti kad neturi apmokamo darbo	7,1	16,1	28,4	48,4	1,84	1,79	0,571	1,59	2,04	0,009
Manote kad nedirbantys tėvai ir neieško darbo	8,4	29,0	28,4	34,2	2,05	2,17	0,521	2,01	2,21	0,207
Tėvai nesistengia įsidarbinti, nes atrato dirbti	16,8	25,2	2,52	32,8	2,21	2,30	0,110	2,21	2,30	0,552
Kiekvienas gali susikurti darbo vietą	5,2	18,7	23,2	52,9	1,85	1,88	0,174	1,68	1,84	0,386
Tėvai nesistengia įsidarbinti nes negaus lengvatų	14,2	33,5	28,4	23,9	2,25	2,50	0,312	2,25	2,50	0,149

Kaime gyvenantys šeimos tėvai turi auginti gyvulius	25,2	37,4	22,6	14,8	2,85	2,62	0,371	2,88	2,59	0,061
Tėvai turi sodinti daržus, bulves	56,8	26,5	9,0	7,7	3,51	3,16	0,078	3,37	3,28	0,750
Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinio ūkio	14,2	29,7	21,9	34,2	2,33	2,16	0,263	2,19	2,29	0,503
Naudodamiesi dabartine pašalpų sistema tėvai dirbti nebenori	19,4	30,3	32,9	17,4	2,55	2,49	0,608	2,44	2,59	0,362
Dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti	75,5	17,4	3,2	3,9	3,66	3,63	0,714	3,71	3,59	0,499
Vaikai turi toliau tęsti studijas	60,0	28,4	9,0	2,6	3,41	3,50	0,405	3,43	3,49	0,314
Vaikai turi mokytis ir dirbti	36,8	34,8	23,9	4,5	2,95	3,12	0,212	3,04	3,04	0,769
Jauni žmonės nori dirbti	63,2	27,1	8,4	1,3	3,55	3,50	0,554	3,57	3,48	0,644

Matavimo įvertis: Titrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Apklaustos dalyviai atsakinėdami apie daugiavaikių šeimų darbą ir užimtumą labai įvairiai išsakė savo nuomonę atskirais šeimų gyvenimo klausimais, tai matyti 14 lentelėje. Daugiausia teigiamo ir vieningo pritarimo sulaukė trys teiginiai, kad dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti, jog jauni žmonės nori dirbti ir vaikai turi toliau tęsti studijas. Tai rodo, kad dirbti nori jauni žmonės, ir tėvai, ypač vyrai ($M=3.71$). Daugiausia respondentų (92,9%) mano, kad ne visos, bet didžioji dalis socialinių ir kitų problemų išsispręstų teigiamai, jeigu turėtų darbą ir galėtų dirbti, tik 7,1% tam nepritaria.

Daugiausia atsakyta neigiamai, jog kiekvienas gali susikurti darbo vietą, jog tėvai kalti kad neturi apmokamo darbo ir kad nedirbantys tėvai nieiško apmokamo darbo. Tai reiškia, kad jie nekaltina tėvų, kurie neturi apmokamo darbo, nes ir patys tai turi darbą, tai neturi. Arba turi nepastovų arba yra pastovioje įtampoje dėl savo darbo vietos, nes žino, kad gali būti ir jis atleistas. Ir atsakymai, atsižvelgiant į lytį šio teiginio $p=0,009$, tai rodo statistikai reikšmingus vidurkių skirtumus. Net 76,1% paprieštaravo ir nesutiko, jog kiekvienas gali susikurti darbo vietą. Respondentai pagal amžių šiam teiginiui pritaria labai panašiai, tiek jaunesni ($M=1,85$) tiek vyresni ($M=1,88$), panašiai teigia moterys ($M=1,84$) ir vyrai ($M=1,64$).

Respondentų požiūris, priklausomai nuo lyties, nežymiai skiriasi atsakymuose į teiginį, jog kaime gyvenantys šeimos tėvai turi auginti gyvulius, vyrų $M=2,88$, moterų $M=2,59$ ir čia $p=0,061$, tai rodo gana reikšmingą statistinį vidurkį. Jie mano, jog reikia sodinti daržus, bulves ir statistinio reikšmingumo $p=0,078$. Tai rodo, kad didžioji dauguma stengiasi dirbti ne tik darbe, bet ir papildomai savo namų ūkyje. Paprastai tėvai dirbti nori, nes tai jų saviraiškos būdas, atitrūkimas nuo pastovių kasdienių rūpesčių ir noras jaustis atsakingais už šeimos gyvenimą. Jie su didžiausiu skausmu šneka apie, tai, kad dirba ir negali aprūpinti šeimos, kad jie turi kreiptis į valstybines institucijas paramos, kur, deja, jie sutinkami su labai neigiama priešlaikine nuostata.

Juk situacija darbo rinkoje ypatingai stipriai veikia šeimos gyvenimą, be to, kad daugeliui mūsų šalies gyventojų darbas yra pagrindinis pajamų šaltinis. Darbas ir iš jo išplaukiantys ekonominiai ir socialiniai veiksniai veikia šeimos gyvenimą, jos funkcijų realizavimą ir per žmonių sąmonę formuoja atitinkamą požiūrį į šeimą bei jų reprodukcinės nuostatas.

O šeimose, kuriose yra bedarbių, jos tampa uždaresnėmis, sumažėja šeimos narių socialinis aktyvumas, galimybės visapusiškai lavintis ir lavinti vaikus, susidaro palankesnė situacija kilti konfliktams ir nepageidaujamam elgesiui pasireikšti. Pasak Stankūnienės (2001), antrojo šeimos nario įdarbinimas, kvalifikacijos kėlimas ar ūkio efektyvumo didinimas, vaikų priežiūros ikimokyklinėse įstaigose, popamokinės veiklos mokyklose gerinimas, senų žmonių globos paslaugų plėtimas, lanksčių darbo formų skatinimas gali būti gerokai efektyvesnės skurdo mažinimo priemonės negu pašalpos. Juk daugiavaikė šeima gali skursti ne dėl vaikų skaičiaus, o dėl to, kad tik tėvas dirba. Motina negali dirbti galbūt dėl to, kad nėra kur palikti vaikų, kad jos niekas nenori priimti į darbą, kad nėra išplėtotų lanksčių tinkamų darbo formų (darbas ne visą darbo laiką, nuotolinė darbo vieta ir pan.), kad siūloma alga mažai ką prideda prie šeimos pajamų, o dėl padidėjusių pajamų gali tekti atsisakyti kai kurių pašalpų (pavyzdžiui, socialinės). Todėl dažnai išmokos už vaikus ir neskatina šeimų keisti situacijos.

2.4.3..Daugiavaikių šeimų būstas ir materialinis gerbūvis

Kiekvienam suprantama, kad žmogus gali gyventi be papuošalų, prabangos dalykų, bet be gyvenamosios patalpos, vandens, vienokiu ar kitokiu būdu pasiimamo ar tiekiamo, nei atskiras asmuo, tuo labiau šeima, o ypač daugiavaikė negali. Būsto problema – tai viena svarbiausių santuokų mažėjimo, jų atidėjimo vėlesniam laikui, mažo gimstamumo ir problemų, susijusių su vaiko ugdymui palankių sąlygų sudarymu, priežasčių (*Valstybinė šeimos politikos koncepcija*, 2008). O pats būsto veiksnys yra labai reikšmingas šalies socialinei ir demografinėi raidai. Taigi, tik ką susikūrę, ir ypač jaunų asmenų šeimos, patiria labai opią apsirūpinimo būstu problemą. Kaip teigia Gruževskis (2001), apsirūpinimo būstu problema yra viena svarbiausių santuokų mažėjimo, jų atidėjimo vėlesniam laikui, gimimo mažėjimo priežasčių bei buvimas opių problemų, susijusių su palankių sąlygų vaikų normaliam ugdymui užtikrinimu.

Palankių kredito sąlygų kūrimas jaunoms šeimoms bei kitos priemonės, sprendžiančios būsto įsigijimo problemas turi tapti svarbia paramos šeimai plėtros kryptimi. 15 lentelėje pateikti duomenys apie daugiavaikių šeimų gyvenamojo būsto ir komunalinių patogumų problemas, kurios dažniausiai yra jaunų, šeimų sukūrusių asmenų problema.

15 lentelė

Daugiavaikių šeimų būstas ir materialinis gerbūvis (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	p≤0,05	Vyrai (M)	Moterys (M)	p≤0,05
Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų	69,0	23,9	3,2	3,9	3,63	3,54	0,350	3,56	3,60	0,756
Šeima gali spręsti gyven. būsto problemą gyvendama pas tėvus	9,7	38,1	37,4	14,8	2,45	2,40	0,749	2,51	2,35	0,248
Nuomodama butą	15,5	48,4	29,7	6,4	2,73	2,73	0,966	2,67	2,79	0,294
Pirkdama namą, butą	14,2	24,5	14,8	46,5	1,88	2,23	0,040	1,90	2,23	0,068
Statydama namą	5,2	20,6	16,1	58,1	1,60	1,84	0,091	1,65	1,80	0,185
Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio busto sąlygas	9,7	28,4	34,2	27,7	2,41	2,01	0,005	2,12	2,28	0,354
Komun. patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui	18,7	21,3	34,2	25,8	2,22	2,43	0,248	2,31	2,35	0,729
Daugiav. šeimos žymiai didesni materialin. rūpesčiai	61,3	27,1	5,8	5,8	3,34	3,52	0,050	3,53	3,35	0,170
Šeima gali pragyventi be automobilio	30,3	32,3	18,7	18,7	2,67	2,80	0,335	2,81	2,68	0,477

Matavimo įvertis: Tikrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Iš šios lentelės duomenų matyti, kad respondentai iš daugiavaikės šeimos būsto ir komunalinių patogumų problemų ryškiausiai išskyrė teiginius, kad susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų, kad daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai ir kad šeima gali pragyventi be automobilio. Teiginio, kad susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai dažnio vidurkis yra artimas maksimumui ir yra: moterų $M=3,60$, vyrų - $M=3,56$. Tam pritaria 92,9 proc. apklausos dalyvių ir jie teigia, kad susikūrusi šeima turi rasti kokias tai galimybes ir gyventi atskirai. Gal nebūtinai turi turėti atskirą butą ar namą, bet turėti savo kambarius, atskirą išėjimą ir ekonominį savarankiškumą. Ir atitinkamai 88,4 proc. apklausos dalyvių teigia, kad daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai, negu neturinčios vaikų ar auginančios vieną, du vaikus, moterys - $M=3,35$, vyrai - $M=3,53$. Dažnai analizuojant socialines problemas, viena iš priežasčių įvardijama nepalanki šeimos sudėtis, daugiavaikės šeimos gyvenamas būstas ir kaip teigia Sutton (1999), vaikai, augantys tik vieną iš tėvų turinčiose šeimose, gali būti emocijų požiūriu tokie pat sveiki, kaip vaikai, kurie šeimose turi abu tėvus. Dažnai kyla sunkumai, susiję su socialine žala, nes vidutinės vieną iš tėvų turinčios šeimos pajamos yra žymiai mažesnės už du tėvus, turinčios šeimos pajamas ir nepilna šeima dažniau gyvena prastesniame būste bei ji labiau socialiniu požiūriu yra izoliuota.

Didžioji dalis apklausos dalyvių (63,9%) mano, kad gyvenamojo būsto problemą galima spręsti nuomodami butą arba gyvendami pas tėvus (47,8%). Du trečdaliai (60,0%) respondentų mano, kad komunalinių patogumų neturėjimas nesudaro neįmanomų sąlygų vaikų auginimui, o 38,1 proc. apklausos dalyvių pritarė, jog šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio

būsto sąlygas, statistinis skirtumų reikšmingumas ($p=0,005$) yra didelis. Mažiausia teigiamų atsakymų sulaukė teiginiai, kad šeima gali pirkti būstą (38,7%) ar statyti namą (25,8%), atitinkamai $p=0,04$ ir $p=0,09$, juk būstą galima įsigyti tik paskolų pagalba, o kaip galima imti didelę paskolą, kai darbas negarantuotas ir tokia šalies ekonominė padėtis, tai jau pasikartojanti nuomonė, kuri išsakyta ir interviu metu.

Šiuo krizės metu, kai kurių problemų sprendimas valstybės mastu yra labai sulėtėjęs, tiesiog, merdi. Kaplano, Pužak (cit. Vitkauskaitė, 2001) teigimu, krize vadinama situacija, kai žmogus susiduria su sunkumais norėdamas realizuoti jam svarbius tikslus, kai negali jų įveikti įprastais būdais. Yra problemų apsirūpinimo gyvenamuoju plotu, gyvenimo sąlygų pagerinimo srityse, kurių pačios šeimos neįgali išspręsti, reikalingas valstybinis požiūris ir sprendimas. Remiantis anksčiau pateiktais duomenimis bei papildoma informacija apie šeimos būsto, gyvenimo sąlygų realybę galima teigti, kad egzistuoja įvairaus lygio daugiavaikių šeimų problemų šioje srityje, nuo makro problemų, svarbių nacionaliniu šeimos lygmeniu iki mikro – besireiškiančių šeimos lygmeniu. Palankių kredito sąlygų kūrimas jaunoms šeimoms bei kitos priemonės, sprendžiančios būsto įsigijimo problemas, turi tapti svarbia paramos šeimai sritimi.

Teigtina, kad valstybės rėmimo politika įsigyjant būstą daugiavaikėms šeimoms yra nepatenkinama. Tvarkingų, dorų, tačiau mažai uždirbančių daugiavaikių šeimų tėvai negali užtikrinti savo vaikų vystymuisi ir visaverčiam ugdymui reikalingų gyvenimo sąlygų su normaliais komunaliniais patarnavimais.

2.4.4..Daugiavaikių šeimų laisvalaikis, atostogos

16 lentelėje pateikti duomenys apie daugiavaikių šeimų laiko, lėšų paskirstymą, valstybės paramą, tėvų ir vaikų atostogas. Laisvalaikis didėja mažėjant darbo laikui ir geriau panaudojant ne darbo laiką (Lietuvių tarybinė enciklopedija. T. 6, p.326).

16 lentelė

Daugiavaikių šeimų laisvalaikis, atostogos (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	$p \leq 0,05$	Vyrai (M)	Moterys (M)	$p \leq 0,05$
Daugiav. šeimos teisingai suplanuoja turimą laiką	17,4	50,3	23,2	9,1	2,68	2,83	0,321	2,76	2,76	0,923
Jaunimui yra, kur leisti laisvalaikį	14,2	33,5	29,0	23,3	2,48	2,30	0,250	2,36	2,41	0,813
Laisvalaikio leidimui nereikia daug pinigų	19,4	38,7	29,7	12,2	2,64	2,66	0,701	2,48	2,81	0,026
Manote, kad šeimos per atostogas turėtų ilsėtis Lietuvoje	29,0	55,5	10,3	5,2	3,03	3,13	0,473	2,97	3,19	0,083
vykti į užsienį	9,0	16,1	32,3	42,6	1,88	1,95	0,556	1,81	2,01	0,195

būti namuose	6,5	37,4	40,6	15,5	2,38	2,32	0,536	2,39	2,31	0,612
padaryti atidėtus darbus	22,6	34,2	31,0	12,2	2,48	2,84	0,017	2,67	2,68	0,897
Šeima gali laisvalaikį leisti bendraujant su šeima	56,8	24,5	14,2	4,50	3,30	3,37	0,911	3,29	3,38	0,540
bendraujant su draugais	34,2	33,5	27,7	4,6	3,00	2,95	0,725	2,91	3,03	0,428
skiriant savišvietai	32,3	27,7	30,3	9,7	2,92	2,74	0,271	2,81	2,84	0,863
vykstant į teatrus	25,8	29,0	27,1	18,1	2,56	2,68	0,462	2,57	2,68	0,554
sportuojant	44,5	25,2	16,8	13,5	3,05	2,96	0,027	2,92	3,09	0,275
vykstant į gamtą	32,3	33,5	17,1	17,1	2,93	2,72	0,621	2,76	2,88	0,231
dalyvaujant saviveikloje	31,6	27,2	20,6	20,6	2,89	2,52	0,174	2,60	2,79	0,389

Matavimo įvertis: Titrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Daugiausia pritariančių atsakymų (84,5%) susilaukė teiginys, kad daugiavaikės šeimos atostogas turi ilsėtis Lietuvoje. Šio teiginio dažnio vidurkis $M=3,08$, jaunesnių teiginiais $M=3,03$, vyresnių respondentų - $M=3,13$, moterų - $M=3,19$, bei vyrų - $M=2,97$. Gana aukštas atsakymų vidurkis yra į teiginius, kad daugiavaikė šeima gali laisvalaikį leisti bendraudama su šeima $M=3,34$ ir laiką leisti su draugais $M=3,01$. Pasak Blaževičiaus (2006) laisvalaikio praleidimo būdai - kiekvieno individo asmeninė pasirinkimo teisė, kuria asmuo reiškia savo valią, atskleidžia savo požiūrį į vertybių sistemą ir parodo bendrą vidinę kultūrą. Apklausos dalyviai, priklausomai nuo lyties, tiek moterys, tiek vyrai teigia, kad laisvalaikio leidimui nereikia daug pinigų, šio teiginio $p=0,026$, tai yra didelis statistinių skirtumų reikšmingumas ir daugumos nuomonės sutampa. Grinevičienė (1995) teigia, kad, laisvalaikio planavimui, jo struktūrai įtakos turi artimų žmonių ir draugų pavyzdys, šeimos tradicijos, gyvenamoji vieta, materialinė padėtis.

Respondentai mažiausia pritaria teiginiais, kad šeima per atostogas turi vykti į užsienį (25,1%) arba būti namuose (43,9%). Ir tuo pačiu daugiau, kaip pusę teigia, kad jaunimui nėra, kur leisti laisvalaikio, taip pasisako 52,3% anketinės apklausos dalyvių. Tai labiau akcentuoja jaunesni asmenys ($M=2,48$), patys arba su šeimoje augančiais vaikais norintys turiningai leisti laisvalaikį, nei vyresni asmenys ($M=2,30$), bei moterys ($M=2,41$), kurios visada pasižymi savo aktyvumu visose gyvenimo srityse, labiau nei vyrai ($M=2,36$)

Visų teiginių anketų duomenys rodo, kad respondentų požiūris į laiko planavimą, paskirstymą, panaudojimą leidžiamą laisvalaikį ir atostogas yra pasiskirsčiusi tolygiai. Respondentų atsakymai yra pasiskirstę per visus atsakymus panašiai vienodai, tie kurie dirba, teigia, kad reikia atostogauti užsienyje, tie, kurie nedirba teigia, kad reikia atostogauti Lietuvoje, laisvalaikį leisti bendraujant su šeima ir padaryti atidėtus darbus ($p=0,017$). Laisvalaikio praleidimo formas tyrimo dalyviai siūlė priklausomai nuo to, kur jie gyvena ir nuo to, kokios galimybės yra prasmingam laisvalaikio leidimui.

2.4.5. Daugiavaikių šeimų ekonominė padėtis

Kalbant apie daugiavaikės šeimos ekonominės situaciją Navaitis (1999) teigia, kad nuo ekonominės šeimos padėties labai priklauso jos ryšiai su sociumu bei santykiai pačioje

šeimoje. Pajamos, būsto sąlygos, socialinis saugumas sąlygoja šeimos narių socializacijos ypatumus, tai ir yra aptariama šiame skirsnyje.

17 lentelė

Daugiavaikių šeimų ekonominė padėtis (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	p≤0,05	Vyrai (M)	Moterys (M)	p≤0,05
Daugiavaikės šeimos vaikai paprasčiau rengiasi	18,7	38,1	29,7	13,5	2,53	2,70	0,213	2,65	2,59	0,590
Daugiavaikės šeimos vaikai yra išskiriami	12,9	19,4	41,9	25,8	2,21	2,18	0,902	2,21	2,18	0,992
Suaugusius vaikus privalo išlaikyti tėvai	4,5	8,4	29,0	58,1	1,62	1,58	0,839	1,65	1,54	0,098
Dirbantys vaikai turi padėti išlaikyti šeimą	21,3	45,2	24,5	9,0	2,88	2,70	0,394	2,93	2,65	0,051
Daugiav. šeimos teisingai panaudoja pinigus	11,6	51,0	29,7	7,7	2,67	2,66	0,883	2,69	2,64	0,766
Daugiav. šeimai sunkiau vaikus išleisti į mokslus	72,3	18,1	5,8	3,8	3,49	3,67	0,406	3,67	3,51	0,031
Daugiav. šeimos turi galimybę deramai pasirūpinti vaikų sveikata	30,3	35,5	23,9	10,3	3,00	2,73	0,087	2,77	2,94	0,190
Vaikus gimdo dėl pašalpų	11,0	20,6	43,9	24,5	2,01	2,33	0,041	2,05	2,30	0,081
Daugiav. šeimos nevertina jiems valstybės teikiamos paramos	24,5	22,6	31,0	21,9	2,41	2,57	0,345	2,39	2,60	0,223

Matavimo įvertis: Tikrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Iš šios lentelės matyti, kad respondentų, tiek jaunesnių (M=3,49), tiek vyresnių (M=3,67), ir tiek vyrų (M=3,67), tiek moterų (M=3,51) nuomonė labiausiai sutampa ir 90,4 proc. pritaria teiginiui, kad daugiavaikėi šeimai sunkiau vaikus išleisti į mokslus. 66,5 proc. apklausos dalyvių pritaria, kad dirbantys vaikai turi padėti išlaikyti šeimą, bendras atsakymų dažnio vidurkis - M=2,79. Apie tai, ar daugiavaikės šeimos teisingai panaudoja pinigus palankiai galvoja ir tai atsakymais patvirtino 62,6 proc. respondentų, dažnio vidurkis - M=2,66. Ši nuomonė dažniausia susiformuoja tokios, kokias daugiavaikes jie pažįsta ir kaip tos šeimos gyvena, kaip elgiasi ir kaip naudoja turimus pinigus. Šiuo atveju reikia pritarti Braslauskienės, Jonutytės (2005) teigimui, jog tokiu atveju, vaikas, kurio socialinė padėtis yra žemesnė nei bendraamžių, dažnai jaučiasi dvigubai pažemintas. Tad kiekvienas pedagogas turėtų pagalvoti, pasitaręs su tėvais, kaip padėti vaikui, kad jis nesijaustų pažemintas dėl gaunamos pašalpos ar dėl to, kad neprisidėjo materialiai prie organizuojamo renginio ar koku kitu būdu.

Gana įvairiapusiai savo nuomonę pateikia apie daugiavaikėms teikiamą valstybės paramą 47,1 proc. teigia, kad daugiavaikės šeimos vertina joms valstybės teikiamą paramą, 52,9 proc., kad nevertina, bendras teiginių vidurkis - M=2,50. Respondentai (87,1%) labiausiai nepritaria teiginiam, kad suaugusius vaikus privalo išlaikyti tėvai ir (67,7%), kad daugiavaikių

šeimų vaikai prasčiau rengiasi. Apie pusę (56,8%) lyg ir abejoja, ar daugiavaikių šeimų vaikai yra išskiriami. Anot Šileikos, Gruževskio, Blažienės ir kt. (2007). reikia pastebėti, jog šeimos politika turėtų būti kompleksinė, susieta su darbo rinkos politika, vaikų ugdymo ir priežiūros politika, socialinės paramos politika, t. y. vadovautis principu - didesnės investicijos į šeimas ir vaikus, tai investicijos į geresnę ateitį visiems šalies gyventojams. Į teiginį ar vaikus gimdo dėl pašalpų respondentai truputį skirtingai: jaunesni - $M=2,01$, vyresni $M=2,33$, tai statistikai reikšmingi vidurkiai ($p=0,041$). Vyrai šį teiginį vertina, kiek santūriau $M=2,05$, moterys $M=2,30$, čia ir $p=0,081$, tai daugiau paneigia prielaidą, kad šeimos vaikus gimdo dėl pašalpų.

Taigi apklausos rezultatai ir gyvenimiški pastebėjimai rodo, kad didžiausiai daliai daugiavaikių šeimų, auginančių tris ir daugiau vaikų, lėšų pakanka tik kasdieninėms išlaidoms ir tai nėra gerai. Pastovūs nepritekliai kartais priveda prie gatvės vaikų atsiradimo, narkomanijos, toksikomanijos, alkoholizmo ir vaikų savižudybių, nors nuo tų blogybių neapsaugotos ir negausios šeimos. Kaip teisingai daugiavaikės šeimos bepanaudotų pinigus, jiems reikia įdėti žymiai daugiau pastangų, kad pasiektų norimo mokslo, kad vaikai neišsiskirtų apranga ir, kad deramai būtų pasirūpinama visų sveikata.

2.4.6. Daugiavaikės šeimos ir emigracija

Esant sudėtingai ekonominei situacijai Lietuvoje, kasmet nemažai žmonių išvyksta iš mūsų šalies svetur, didžioji dalis - jauni žmonės ir pakankamai dažnai mokslus baigę čia. Jie vyksta dėl labai skirtingų ir įvairių priežasčių, čia negauna darbo, netenkina žemi atlyginimai, palyginus su išsivysčiusiomis valstybėmis, trečius žeidžia darbdavių nepagarba dirbančiajam, jo nevertinimas, neretai nesiskaitymas su dirbančiais žmonėmis. Matulionis (2005) teigia, jog emigraciją iš Lietuvos daugiausia lemia socialiniai ir ekonominiai veiksniai. Jo teigimu emigruoti labiau yra linkę geriausiai gyvenantys aukštesniosios ir vidurinėsios klasių atstovai. Respondentų teiginiai dažnai priklauso nuo to, kokiame regione, ir ar mieste ar kaime jie gyvena.

18 lentelė

Daugiavaikės šeimos ir emigracija (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	$p \leq 0,05$	Vyrai (M)	Moterys (M)	$p \leq 0,05$
Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą	22,6	52,3	18,0	7,1	2,92	2,89	0,916	2,80	3,00	0,114
Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus	2,6	3,9	17,4	76,1	1,36	1,30	0,565	1,24	1,41	0,505
Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų	25,2	52,9	16,1	5,8	2,85	3,09	0,119	2,88	3,06	0,248

būstui įsigyti										
Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį	15,5	31,0	32,9	20,6	2,23	2,57	0,034	2,36	2,46	0,474
Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui	14,2	42,5	26,5	16,8	2,59	2,50	0,587	2,69	2,40	0,048
Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą	14,8	49,0	25,2	11,0	2,62	2,73	0,379	2,81	2,55	0,037

Matavimo įvertis: Titrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Iš 18 lentelės matyti, kad dažniausiai (78,1%) teigiamai respondentai vertino dirbančių užsienyje galimybę sutaupyti lėšų būstui įsigyti, atsakymo dažnio vidurkis vyresnių asmenų 3,09, jaunesnių – 2,85. Pažiūrėjus atskirai vyrų, atskirai moterų nuomonę matyti, kad vyresnio amžiaus apklausos dalyviai dažniau, nei jaunesni teigia, kad galima sukaupti lėšų būstui įsigyti. Antras pagal dažnio vidurkį yra teiginys, kad išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą, atsakinėdamos anketose moterys ($M=3,00$), truputi dažniau, negu vyrai ($M=2,80$), manė, kad užsienyje esantys asmenys turi lėšų Lietuvoje likusiai šeimai remti.

Iš šio diagnostinio bloko labiausiai iš kitų išsiskyrė atsakymai į teiginį, ar jie pritaria tėvų vykimui į užsienį paliekant mažamečius vaikus. Tik 10 respondentų (6,5%) visu apklausoje dalyvavusiųjų pritaria tėvų vykimui užsienį, tai matyti. Absoliuti dauguma, - 145 tyrimo dalyviai (93,5%) nepitaria tėvų vykimui į užsienį čia paliekant mažamečius vaikus. Respondentų teigimai, kad negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį pasiskirstė beveik pusiau: 72 asmenys (46,5%) pritaria vykimui į užsienį, 83 respondentai (53,5%) abejoja dėl išvykimo arba griežtai nepitaria. Respondentai pildydami anketas pakomentuoja, kad situacija šalyje, kurioje nebuvo nei karo, nei maro, nei stichinių nelaimių, o žemės geros, derlingos, žmonės darbštūs ir išslavinę nebesugeba sau ir savo šeimoms elementaraus gyvenimo, nekalbant apie gerovę susikurti savam krašte, o turi kažkur vykti. Išvykti čia palikdami savus vaikus, senus tėvus, protėvių kapus, visą tai, kas juos riša su šiuo žemės lopinėliu, su tauta ir viską pradėti iš naujo, dažnai nuo nulio, ten palaikyti įsisąmonintas tradicijas ir stengtis susikurti priimtina gyvenimą ir širdžiai mielą aplinką.

Respondentų nuomone negaunantys darbo suaugę vaikai privalo vykti į užsienį ($p=0,034$), užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui ($p=0,034$) ir išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą ($p=0,037$), tai parodo 5 proc. paklaidos patikimumą ir atsakymų reikšmingumą. Iš čia matyti, kad respondentai šiems teiginiams skiria didelį dėmesį.

Reikia manyti, daugelis išvykdami iš Lietuvos galvoja, kad vyksta laikinai, deja, situacija diktuoja visai kitaip. Baisu matyti pas senelius, tetas ir dėdes augančius vaikus be tėviško rūpesčio, meilės ir šilumos ir girdėti jų kalbas, kad mano atvažiuos tik Naujiems metams, o mano atvažiuos po 2 metų. Ir jie žino, kad jų ten irgi nesiveš, nes yra nutarę, kad mokytis jiems

reiks Lietuvoje. Jau yra ne viena jauna šeima susikūrusi išeivijoje ir auginanti ten savo atžalas, Gerai dar, kad susituokia su tos pačios tautybės asmenimis, tai seneliai dar susišneka su vaikaičiais, bet ir tai sunkiai, juk jie jau kalba angliškų sakinių struktūra, tik lietuviškais žodžiais, o bendrauja tik telefonu ar internetu, dažnai vaikaičius yra matę tik fotografijose.

2.4.7. Esama ir galima pagalba daugiavaikėms šeimoms

Respondentai, pildydami anketas diagnostiniame bloke apie valstybės institucijų ir bendruomenės pagalbą daugiavaikėms šeimoms, (žr. 19 lentelę) labiausiai pritarė teiginiams, kad jų požiūris į daugiavaikes šeimoms yra teigiamas (91,3%, $p=0,05$), kad daugiavaikų šeimų mamos turėtų gauti papildomas atostogas (91,0%, $p=0,001$) ir jie mano, kad išmokos vaikams turėtų būti didesnės (87,7%, $p=0,05$). Šie skaičiai rodo atsakymų patikimumą ir teiginių aktualumą.

19 lentelė

Esama ir galima pagalba daugiavaikėms šeimoms (N-155)

Teiginiai	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE	Amžius			Lytis		
	%	%	%	%	Iki 39m.	Virš 40m.	$p \leq 0,05$	Vyrai (M)	Moterys (M)	$p \leq 0,05$
Pilnai pakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą	7,7	31,6	31,0	29,7	2,16	2,18	0,969	2,01	2,32	0,036
Domitės įstatymų pakeitimais, kurie liečia paramą vaikų išlaikymui	36,7	29,7	16,8	16,8	2,82	2,90	0,647	2,81	2,91	0,648
Žinote, kad daugiav. šeimoms sumažintos išmokos už vaikus	65,2	18,1	5,8	10,9	3,26	3,47	0,279	3,41	3,34	0,821
Esate girdėjęs, kad seniūnijos soc. darbuotojas lankė daugiavaikę šeimą	46,5	22,6	16,8	14,1	2,83	3,17	0,094	2,79	3,22	0,013
Manote, kad išmokos vaikams turėtų būti didesnės	60,6	27,1	9,1	3,2	3,45	3,45	0,757	3,56	3,35	0,048
Pirmumą įdarbinant vieš. darbuose reiktų teikti daugiav. šeimų tėvams	53,5	27,1	11,0	8,4	3,11	3,39	0,092	3,26	3,16	0,189
Darbovietė gali padėti tėvams, auginantiems 3 ir daugiau vaikų	27,2	27,2	29,0	16,6	2,48	2,94	0,071	2,56	2,87	0,361
Jūs besąlygiškai pritariate vaikų paėmimui iš tėvų	9,1	14,8	36,7	39,4	2,03	1,85	0,239	1,91	1,96	0,929
Norėtumėte, kad būtų įkurtas vaikų dienos centras	55,5	32,2	8,4	3,9	3,25	3,52	0,068	3,45	3,33	0,191
Daugiavaikių šeimų mamos turėtų gauti papildomas atostogas	58,1	32,9	7,1	1,9	3,27	3,65	0,001	3,52	3,43	0,512

Jūsų požiūris į daugiav. šeimas yra teigiamas	66,4	23,9	5,8	3,9	3,55	3,51	0,930	3,65	3,41	0,057
Jums svarbu, kai kaimynas susiduria su problemomis	48,5	34,8	9,0	7,7	3,19	3,28	0,192	3,29	3,19	0,691
Daugiav. šeimos galėtų tikėtis iš jūsų pagalbos pinigais	7,7	9,7	32,9	49,7	2,38	2,30	0,988	1,75	1,76	0,833
baldais, kt. daiktais	23,9	20,0	22,6	33,5	2,46	2,26	0,617	2,28	2,40	0,540
maisto produktais	23,9	21,3	21,3	33,5	1,96	1,96	0,290	2,36	2,35	0,941
darbo jėga	16,8	9,7	26,5	47,1	2,82	2,80	0,936	1,99	1,94	0,734
moralinės paramos	49,0	23,9	11,6	15,5	3,04	3,28	0,012	3,00	3,12	0,288
Iškylus problemai daugiav. šeima gali kreiptis į bendruomenę	40,6	20,6	23,9	14,9	2,71	2,78	0,078	2,72	3,01	0,098
į kaimyną	31,6	20,6	31,1	6,8	2,71	2,95	0,679	2,63	2,71	0,613
į giminę	42,6	20,6	24,5	12,3	2,92	2,63	0,881	2,95	2,92	0,955
į draugus	37,4	20,0	25,8	16,8	2,78	2,72	0,957	2,68	2,88	0,294
į valdžios instituciją	46,5	30,3	13,5	9,7	3,19	3,09	0,403	3,11	3,16	0,564
Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų rengiant projektus	18,7	16,1	10,3	54,9	2,14	1,85	0,102	1,87	2,10	0,315
paremti pinigais	8,4	11,0	16,1	64,5	1,70	1,57	0,195	1,67	1,60	0,801
padėti transportu	9,7	10,3	16,1	63,9	1,70	1,62	0,477	1,76	1,56	0,142
padėti rengiant renginius	30,3	21,9	11,0	36,8	2,53	2,39	0,545	2,37	2,53	0,342
dalyvauti talkose	48,4	21,3	11,0	19,3	2,88	3,09	0,139	3,05	2,93	0,588

Matavimo įvertis: Titrai TAIP-4, Lyg ir taip-3, Lyg ir ne-2, Tikrai NE-1.

Mažiau dėmesio susilaukę teiginiai ir žemiausią dažnių vidurkį surinko pasvarstymai, o kaipgi patys respondentai gali prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų: padėti transportu (1,66), darbo jėga (1,96), rengiant projektus (1,98) ir apklausos dalyviai nepitaria vaikų paėmimui iš tėvų (1,93). Iš atsakymų dažnio vidurkio ($M=2,17$), matyti, kad nepakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą, taip teigia 60,7 proc. respondentų, nors jie patys aktyviai domisi įstatymų pakeitimais, kurie liečia paramą vaikų išlaikymui. Jie mano, kad iškilus problemai daugiavaikė šeima gali kreiptis į valdžios įstaigą, gimines ir bendruomenę.

Iš esmės sprendžiant problemas, su kuriomis susiduria daugiavaikės šeimos reikalinga valstybinis požiūris, įstatyminė bazė, tinkamas jos taikymas gyvenime. Nors Večkienė (2003) kalbėdama išskirtinai apie visuomenines organizacijas, laikosi nuostatos, kad pagrindinis pagalbos šaltinis socialinę atskirtį patiriančiam žmogui, šeimai ar grupei yra bendruomenė - tradicinė kaimynystės bendruomenė arba bendrija, sukurta tam tikroms problemoms spręsti, tam tikriems poreikiams tenkinti, t. y., kai nariai dalijasi patirtimi kaip padėti skurdo, atskirties pavojuje atsidūrusiems asmenims rasti išeitį, įveikti negandas, netekties krizes. O Nefas (2009), remdamasis tyrimų duomenis konstatuoja, kad pagalba vietos bendruomenėje negalima be partnerystės principo įgyvendinimo, o partneriai yra vietos valdžia, - seniūnija, bažnyčia, mokykla ir kultūros įstaigos. Mokykla, anot Kvieskienės (2003), – antroji vaiko bendruomenė, į kurią vaikas patenka

po šeimos ir kurioje vaikas įgauna tam tikrus elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir kitais žmonėmis įgūdžius. Mokykloje jis gauna ne tik dalykines žinias, apsisprendžia dėl pasirenkamos profesijos, subręsta, kaip asmenybė.

Šiuo laikotarpiu įstatymų, poįstatyminių aktų ir kt. dokumentų keitimai įneša daug neaiškumo juos taikantiems specialistams, o kiekvienai šeimai, konkrečiam asmeniui dabartiniuose pakeitimų labirintuose susivokti gana sudėtinga. Viena iš numatomų priemonių, kuri galėtų prisidėti prie daugiavaikų šeimų gyvenimo kokybės pagerinimo yra manymas, jog reikia steigti dienos centrą. Šis ketinimas sulaukė 55,5 proc. (86 asm.) tvirto palaikymo, dar 32,3 proc. (50 asm.) mano, kad būtų gerai, jog būtų įsteigta ir tik 12,3 proc. (19 asm.) abejoja arba nepitaria, kad būtų įkurtas toks centras, šio teiginio vidurkiai statistikai reikšmingi, nes $p=0,06$. Dienos centre būtų patalpos, priemonės vaikų užimtumui didinti, ten dirbtų specialistai ar asmenys, turintys įgūdžių ir patirties toje darbo srityje. Kaip teigia Vitkauskaitė (2001), jog socialinių problemų sprendimui yra taikoma vienas ar kitas socialinių problemų sprendimo modelis, besiremiantis skirtinga metodologija. Dažnai siekiant padėti žmogui, reikia visapusiškai išanalizuoti situaciją, nes būtent problemų pobūdis nulemia modelio rinkimąsi, o ne socialinio darbuotojo metodologinė orientacija ir kompetencija.

Dalis - 10,3% tyrimo dalyvių (16 asm.) abejoja ar jie galėtų rengti projektus ir 85 asmenys (54,8%) tvirtai įsitikinę, kad rengti projektų negali ir tokiu būdu prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų negali. Apibendrinama kitų valstybių patirtį Baršauskienė (2001) teigia, kad svarbu gerai žinoti bendruomenės pagrindines charakteristikas: jos ribas, funkcijas ir bruožus, siekiant sėkmingai panaudoti bendruomenės galimybes, sprendžiant individų problemas ir patenkinant kliento poreikius.

Faktas yra tas, kad dar nėra dvidešimt metų, kai Lietuvoje pradėjo registruotis bendruomenės, bet tai nėra nauji dariniai, tikra bendrystė, bendruomeniškumas, ypač kaimuose niekada ir nebuvo išnykęs. Tačiau yra sakoma, kad bendruomenės kuriasi dėl problemų sprendimo, paslaugų teikimo, laisvalaikio praleidimo, interesų atstovavimo ir įtakos valdžiai darymo. Nors iš esmės problemų ir susidariusių sunkumų sprendimu turėtų užsiimti valstybė, jos institucijos ir nereiktų bendruomenės aktyvui užsikrauti ne savo pareigų, o tik jos galėtų daryti įtaką visuomenės socializacijos, demokratijos srityse.

Išvados

- Apibendrinant galima pasakyti, kad šeima sudaro etnosą, tautos, nacionalinės kultūros gyvą branduolį, kuris funkcionuoja, atsinaujina kasdieniniame gyvenime. Šeima yra neatskiriama nuo vaikų, rūpinimais šeima ir vaikais, kurių gerovė yra tėvų rankose, tėvai užsideda dideles pareigas, tuo pačiu gaudami dideles dovanas iš likimo. Dažnai šiuolaikinėje šeimoje į pirmą vietą iškyla asmeninės laisvės, partnerių tarpusavio santykių kokybė, vaikai vis dar labai svarbūs, bet jie vis dažniau neįvardijami, kaip pagrindinė vertybė, kartais žmonėms svarbiau materialinės ar kitos vertybės.
- Šeimos politika turi daryti įtaką šeimų gyvenimo sąlygoms, požiūriui į šeimą, siekiant užtikrinti harmoningos šeimos vystymąsi, glaudų jos ryšį su visuomene, ne vien tik gyventojų skaičiaus, darbo jėgos ar ekonominių rodiklių užtikrinimą. Šeimos funkcijos tiesiogiai priklauso nuo šeimos narių poreikių, nuo šeimos dydžio. Kadangi evoliucijos metu kinta šeimos poreikiai, atitinkamai laikui bėgant kinta ir funkcijos.
- Doros, tvarkingos daugiavaikės šeimos daug dirba, ieško papildomai apmokamo darbo, bet sąryšyje su tuo šeimos silpnėja dvasiškai. Materialiai apsirūpinus, joms nebeužtenka laiko ir lėšų dvasinėms vertybėms šeimoje puoselėti, todėl teigtina, kad jos išgyvena dvasinę ir socialinę krizę. Mažai ar aplaidžiai besirūpinančios savo vaikais, šeimos, prie kurių kartais yra bandoma priskirti doras daugiavaikes šeimas, jos narius, ypač vaikus, žlugdo morališkai. O įsigali mažai vaikų auginančios šeimos modelis, kuris yra nepalankus tautos išlikimui, ar dar skaudžiau, - nuskurdusios, priklausomos nuo žalingų įpročių daugiavaikės šeimos, pragyvenančios iš pašalpų, modelis.
- Daugiavaikės šeimos, kurių tėvai dirba, tačiau jos pagal gaunamas pajamas netelpa į valstybės išlaikytinių rėmus, turi už viską mokėti pačios (jos negauna soc. pašalpų, kompensacijų, nemokamo maitinimo vaikams). Tad gaudama pašalpas ir įvairias lengvatas nedirbanti šeima turi nemažesnes pajamas, negu vidutinė dirbanti daugiavaikė šeima. Tokia valstybės politika smukdo dorų, dirbančių daugiavaikių šeimų tėvų autoritetą, nes skatina kitas šeimas nedirbti. Kyla klausimas kokias vertybines orientacijas nedirbanti šeima gali įdiegti savo vaikams, kokia iš to bus nauda visuomenei ir kokią ateities kartą matysime Lietuvoje.
- Tenka pritarti nuomonei, jeigu tėvai turėtų darbą, nors už minimumą ir gal nereikėtų pašalpų prašyti, nes taip nenori to daryti ir dar nuėjus į savivaldybės institucijas jausti pažeminimą. Yra šeimose tokių situacijų, kad nemokamas vaikų maitinimas mokykloje ir yra pagrindinis vaiko maitinimasis, namie papildomai nelabai ką ir begauna. Apie darbdavių nepagarbą dažnai tenka girdėti iš aplinkos, tačiau tiesiog

stebina, valstybės institucijų darbuotojų išankstinis negatyvus požiūris į daugiavaikių šeimų tėvus ir nepagarba jiems.

- Galima teigti, kad viena iš svarbiausių problemų yra būsto problema, lemianti santuokų skaičių, jų atidėjimo vėlesniam laikui atvejus, gimstamumo mažėjimą ir kitas iš to išplaukiančias demografinėmis problemas bei problemas, susijusias su vaikų ugdymui palankių sąlygų sudarymu. valstybės rėmimo politika įsigyjant būstą daugiavaikėms šeimoms yra nepatenkinama. Tvarkingų, dorų, tačiau mažai uždirbančių daugiavaikių šeimų tėvai negali užtikrinti savo vaikų vystymuisi ir visaverčiam ugdymui reikalingų gyvenimo sąlygų su normaliais komunaliniais patarnavimais.
- Tuo pačiu laisvalaikio problema yra ne vien psichologinė, filosofinė, socialinė problema. Dažnai moterys dėl didelio užimtumo įvairiais buitiniiais darbais, laisvalaikio stokos yra tiek nusialinusios, kad turimo laisvo laiko jau nebepajėgia tinkamai panaudoti. Pats laisvo laiko stygius dažnai trukdo vyrui ir žmonai kartu su vaikais kartu leisti laisvalaikį, o tai paskui atsiliepia susvetimėjimu ir kitomis pasekmėmis. Laisvalaikio praleidimo formas priklauso nuo to, kur daugiavaikės šeimos gyvena ir kokios galimybės yra prasmingam laisvalaikio leidimui. Pastovūs nepritekliai kartais priveda prie gatvės vaikų atsiradimo, narkomanijos, alkoholizmo ir vaikų savižudybių.
- Ne vienas jaunas žmogus išvažiuoja į užsienį užsidirbti pinigų gyvenimo pradžiai. Ten, norėdami pragyventi ir susitaupyti nors kokią sumą pinigų turi daug ir sunkiai dirbti. Ar jauni išvykėliai dar kada mokysis, ar įsigys specialybes ten ar čia sugrįžę, dar neaišku. Baisu matyti pas senelius, tetas ir dėdes augančius vaikus be tėviško rūpesčio, meilės ir šilumos ir girdėti jų kalbas, o su užsienyje gimusiais vaikais bendraujama tik telefonu ar internetu, seneliai kartais vaikais yra matę tik fotografijose.
- Bendruomenės kuriasi dėl problemų sprendimo, paslaugų teikimo, laisvalaikio praleidimo, interesų atstovavimo ir įtakos valdžiai darymo. Bendruomenėje yra saugiau, jos nariai gali susilaukti materialios ar moralinės paramos. Bendraujant gali išsakyti, nusiraminti, susidraugauti, sužinoti naujienas.
- Iš esmės sprendžiant problemas, su kuriomis susiduria šeimos, ypač daugiavaikės, reikalinga valstybinis požiūris, įstatyminė bazė, tinkamas jos taikymas gyvenime. Nors iš esmės problemų ir susidariusių sunkumų sprendimu turėtų užsiimti valstybė, jos institucijos ir nereiktų bendruomenės aktyvui užsikrauti ne savo pareigų, o jos tik galėtų daryti įtaką visuomenės socializacijos, demokratijos srityse.

REKOMENDACIJOS SOCIALINIŲ PROBLEMŲ SPRENDIMUI SU BENDRUOMENĖS PAGALBA

- ❖ Bendromis įvairių institucijų pastangomis suformuoti teisingą požiūrį į daugiavaikes šeimas, jos padėtį, vertybes ir funkcijas kasdieniniame gyvenime. Neturėti nepagrįsto išankstinio nusistatymo, neklijuoti etikečių daugiavaikės šeimos, jos tėvų ir vaikų atžvilgiu.
- ❖ Esant galimybei dirbti viešuosius darbus skirti daugiavaikų šeimų nariams, kad jie turėtų galimybę deramai aprūpinti savo šeimas, neprarastų darbinių įgūdžių ir poreikio uždirbi lėšas šeimos išlaikymui, o ne tapti nepertraukiamų pašalpų gavėju
- ❖ Tinkamai elgtis ir gerbti, morališkai palaikyti daugiavaikes šeimas, dalintis žiniomis įvairiais šeimos gyvenimo klausimais, esant galimybei remti materialiai.
- ❖ Stengtis kuo daugiau jauno amžiaus asmenų įtraukti į sportinę, meninę veiklą. Ieškoti galimybių steigti vaikų dienos centrą, kuriame galėtų saugiai leisti laiką ir papildomai lavintis, mokytis gražaus bendravimo ir gero elgesio normų. Skatinti sąmoningą vaikų užimtumą
- ❖ Bendradarbiaujant su seniūnijos, kultūros centro, mokyklos, medicinos punkto, bažnyčios ir visuomeninių organizacijų atstovais inicijuoti socialinės edukacinės pagalbos modelio kūrimą kaimo bendruomenėse.
- ❖ Pasitelkiant kaimo inteligentiją (pedagogus medicinos ir kultūros darbuotojus, kleboną ir kitus), valdžios institucijas rengti seminarus, paskaitas ir kitus užsiėmimus, skatinančius šeimų išitraukimą į bendruomenės gyvenimą, naujų žinių ir patirčių troškimą, geros patirties perdavimą ir paskleidimą savojoje gyvenamoje aplinkoje.
- ❖ Ieškoti būdų teikti socioedukacinę pagalbą šeimoms, ypač daugiavaikėms, ir parinkti darbo metodus, formas ir turinį pagal įvairesnes šeimų sąlygas, tų šeimų aplinką.

Literatūros sąrašas

1. Alifanovienė, D., Tautkutė A. (2006). *Laikinosios vaikų globos plėtros galimybės*. Specialusis ugdymas. Vilnius, 2 (15). 99-108.
2. Aramavičiūtė, V. (2005). *Auklėjimas ir asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
3. Averjanovaitė I. *Žmogiškojo kapitalo įtaka kaimo gyventojų pajamoms*. [prieiga per internetą 2009-09-22]: http://www.socmin.lt/index.php?-1196824460_
4. Bagdanavičius, J. (2008). Žmogiškojo kapitalo formavimas šeimoje. Pruskus V. (Sud.) *Jaunimas ir šiuolaikinis pasaulis: socialinių patirčių išvalgos*. Ekonominės ir socialinės politikos studijos (p.209-227) Vilnius: VPU.
5. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Jošara.
6. Bajoriūnas, Z. (2004). *Šeimos ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Kronta.
7. Barkauskaitė, M. (1999). *Vaikų globa ir rūpyba Lietuvoje atkūrus nepriklausomybę*. Socialinis ugdymas. Vilnius, I. 29-52
8. Baršauskienė, V., Leliūgienė I., (2001). *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje*. (Užsienio šalių patirtis). Monografija. Kaunas: Technologija.
9. Blebienė, A. (2008). *Lietuvos gyventojai ir šeima per 18 atkurtos Nepriklausomybės metų*. Kaunas: Lututė.
10. Braslauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
11. Blaževičius, P. (2006). *Laisvalaikio organizavimas*. Rokiškis: I. Skripkos IĮ.
12. Danilevičienė D.(2008). Šeima ir jos vertybės: trijų kartų išvalgos. Pruskus V. (Sud.) *Jaunimas ir šiuolaikinis pasaulis: socialinių patirčių išvalgos*. Ekonominės ir socialinės politikos studijos (p.209-227) Vilnius: VPU
13. *Demografinis metraštis, 2007; statistikos rinkinys* (2008). Vilnius.
14. Gaigalienė, M. (2001). *Rengimo šeimai teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius
15. Grigas, R., (1995). Kintanti ar gėstanti socializacija? *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 43-55). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
16. Grigas, R., (1995). *Tautos likimas: sociologinė apybraiža*. Vilnius.
17. Grinevičienė, N., (1995). Mikro ir makro aplinkos įtaka moksleivių laisvalaikiui. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir

- Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 153-157).
Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
18. Gruževskis, B. (1995). Darbo rinkos poveikis šeimai. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 99-105). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
 19. Gruževskis, B. (2003). Pagrindinės strateginės paramos šeimai politikos plėtros kryptys Lietuvoje: situacija, problemos, motyvai, veiksmai. Stankūnienė V. (Sud.). *Šeimos revoliucija? Iššūkis šeimos politikai*. Vilnius.
 20. Guogis A. (2007). Globalizacijos įtaka socialinei atskirčiai. *Mokslas ir technika*. 6, 22-23.
 21. Guogis A. (2007). Globalizacijos įtakos socialiniai aspektai. *Mokslas ir technika*. 10, 30-33.
 22. Jacikevičienė, O. (1995). Šeimos ir platesnės socialinės aplinkos sąveika harmonikai ugdant vaikus. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 128-143). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
 23. Jovaiša, L. (1995). *Hodogetika*. Vilnius: Agora.
 24. Jovaiša, L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius.
 25. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: Petro ofsetas.
 26. Juodraitis, A., (2004). *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. (Mokomoji knyga). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
 27. Kanišauskaitė, V. (2008). *Socialinių paslaugų vadyba ir nevyriausybines organizacijos tyrimo objekto paieška*. Vadyba. Mokslo tiriamieji darbai. Klaipėda: 1 (12), 32-37.
 28. Kanopienė V. (2001). Gyventojai, sveikata ir sveikatos politika. Rimkutė J. (Red.) *Žmogaus socialinė raida*. (p. 61-78). Vilnius. Homo Liber.
 29. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Vadovėlis. Kaunas: Judex.
 30. Kličius, A. (1995). Šeimos atkuriamoji funkcija. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 64-73). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
 31. Kocai E. (2008). *Socialinė benamių atskirtis ir jos formavimasis*. Sociologija. Mintis ir veiksmai. Vilniaus universitetas Filosofijos fakultetas sociologijos katedra,

- Klaipėdos universitetas Socialinių mokslų fakultetas socialinė katedra. Vilnius. 1.(105-118).
32. Kondrotaitė, G. (2006). *Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija*. // Sociologija. Filosofija.
 33. Kviessienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
 34. Lazutka, R., (2001). Pajamos, vartojimas ir skurdas. Rimkutė J. (Red.) *Žmogaus socialinė raida*. (p. 61-78). Vilnius. Homo Liber.
 35. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
 36. *Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija, 2006: statistikos leidinys* (2007). Vilnius.
 37. *Lietuvos gyventojai pagal amžių, 2008: statistikos rinkinys* (2008). Vilnius.
 38. *Lietuvos statistikos metraštis, 2008: statistikos rinkinys* (2008). Vilnius
 39. *Lietuvos sveikatos statistika, 2006: statistikos rinkinys* (2007). Vilnius
 40. *Lietuvos vaikai, 2006: statistikos rinkinys* (2007). Vilnius
 41. Litvinienė, J. (2002). *Šeima – vaiko ugdymo institucija*. Klaipėda.
 42. Matulienė, G., (1997). *Šeimos psichologija*. Kaunas: Technologija.
 43. Matulionis, A. V., (2005). Lietuvos socialinė struktūra: kolektyvinė monografija. Matulionis A.V. (Red.). Vilnius.
 44. Merkys, G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Paskaitų konspektas. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis universitetas.
 45. Merkys, G., Vaitkevičius, S., Urbonaitė-Šlyžiuvienė, D., (2004). *Užsakomųjų tyrimų ataskaitos rengimas; rekomendacijos tyrėjams*. Vilnius-Kaunas.
 46. Miselis G. (1983). *Laisvalaikis ir jo struktūra*. Vilnius: Vaga.
 47. Miškinis, K. (2003). *Šeima žmogaus gyvenime*. Kaunas: Aušra.
 48. Mondeikienė, L. (1989). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų dorovinių žinių ir elgesio vienybės formavimas*. Vilnius.
 49. Motiekaitienė V. (2001). Gyventojų užimtumas. Rimkutė J. (Red.) *Žmogaus socialinė raida*. (p. 81-100). Vilnius. Homo Liber.
 50. Navaitis, G. (1999). *Lietuvos šeima: psichoterapinis aspektas*. Vilnius.
 51. Navaitis, G. (2002). *Psichologinis šeimos konsultavimas: teorijos ir metodai*. Vilnius.
 52. Navaitis, G. (2007). *Požiūris į valstybės paramos šeimai veiksmingumą*. Socialinis darbas: mokslo darbai. 6(1), p. 44-48.
 53. Nefas, S. (2009). *Socialinės pagalbos žmogui organizavimas – vietos bendruomenės funkcija*. Socialinis ugdymas. Vilnius. 8 (19) 48-57.

54. Norvilienė, A. (1995). Šeima gyvybės perteikėja. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 192-194). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
55. Okunevičiūtė Neverauskienė L., Šlekiene K. (2008). *Nevyriausybinų organizacijų paslaugos siekiant socialiai pažeidžiamo jaunimo užimtumo*. Socialinis darbas. Moksliniai darbai. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius. 7 (3) 15-25.
56. Pileckaitė –Markovienė, M., Lazdauskas, T., (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
57. Poviliūnas, A. (2003). *Kaimo atskirties profiliai*. Vilnius: Kronta.
58. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje*. Jungtinių Tautų vystymo programa, Socialinės politikos grupė. (1999). Vilnius.
59. Radzevičienė, L., (2003), *Vaikų, turinčių specialųjų poreikių, psichologinė raida*. (Mokomoji knyga). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
60. Rimkutė, J., Vološčiuk I. (2001). Įvadas į žmogaus socialinę raidą. Rimkutė J. (Red.) *Žmogaus socialinė raida*. (p. 9-28). Vilnius. Homo Liber.
61. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny*s. Klaipėda.
62. Rupšienė, L. (2001). *Šeimotyros įvadas: studijų knyga*. Klaipėda.
63. Sipavičienė, A. (2006). *Emigracijos iššūkiai ir migracijos politikos uždaviniai*. *Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos, galimi sprendimo būdai*. Vilnius.
64. Sipavičienė, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Vilnius.
65. Stankūnienė, V. (1995). Demografinis šeimos portretas. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 25-35). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
66. Stankūnienė V., Eidukienė V., Gruževskis B., Jančaitytė R., Mikalauskaitė A., Paluckienė J. (2001). *Paramos šeimai politika: samprata ir patyrimas*. Vilnius. Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
67. Stankūnienė, V., Jasiulionienė, A., Jančaitytė R., (2005). *Šeima, vaikai, šeimos politika: modernėjimo prieštaros*. (kolektyvinė monografija). Stankūnienė V. (Red.). Vilnius.
68. Sutton, C., (1999). *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: VU.

69. Šileika, A., Gruževskis, B., Blažienė, I. ir kt. (2007). *Vaikų skurdo ir socialinės atskirties mažinimo galimybės ir priemonės Lietuvoje: mokslinių tyrimų, susijusių su vaikų skurdu ir galimybėmis jį sumažinti, analizė*. [prieiga per internetą 2009–09–22]: <http://www.socmin.lt/index.php?1609775163>
70. Šniaukštienė, Z. (1995). Namų ūkio pajamos. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 84-92). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
71. Šukys, S. (2008). *Mokinių dalyvavimas nepamokinėje veikloje ir santykiai su mokytojais*. Mokslo Darbai. Pedagogika. Vilnius. 21 (128-137).
72. Taljūnaitė, M. (1995). Moters padėties šeimoje rodikliai. *Lietuvos šeima*. Mokslinės-praktinės konferencijos „Lietuvos Šeima: Tradicijos ir Ateitis“, įvykusios Vilniuje, 1994 m. spalio 25-26 d.d. medžiaga. (p. 119-121). Vilnius: Lietuvos Filosofijos ir Sociologijos Institutas.
73. Telleškienė A. Kriauciūnaitė N. (2008). *Nevyriausybinių organizacijų aplinkosauginės veiklos tendencijos Lietuvoje*. Viešojo politika ir administravimas. Vilnius. 25. 93-102.
74. Tidikienė, L. (1989). *Televizija ir kinas moksleivių auklėjime*. Kaunas.
75. Urmonienė, M. (2003). *Socialinės paramos jauniems bedarbiams modelis*. Moksliniai darbai. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius. 2003. 2(4) 49-56.
76. Uzdila, J. (1993). *Dorinis asmenybės ugdymas šeimoje*. Vilnius: Akademija.
77. Valackienė A., Mikėnienė S. (2008). *Sociologinis tyrimas; metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas; Technologija.
78. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
79. Vaitkevičius, J., (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: EVALDA.
80. Vitkauskaitė, D., (2001). *Teoriniai socialinio darbo modeliai*. Šiauliai: ŠU.

**EXPRESSION OF PECULIARITIES OF SOCIAL AND EDUCATIONAL PROBLEMS OF
LARGE FAMILIES**

The Master's Degree Thesis
SUMMARY

The status of a family and its trends are complicated. Our countries current political problems, social tensions generally accumulates, touches and are most visible in the families, especially large families, changing their lifestyle, behavior. Families encounter new problems and wishing to adapt to changes, change their values, lifestyles and thus new family models and family transformations become evident.

That way a problem question is formulated: is the states and communities attention to large family problem salving sufficient. The object of the research - large family social and educational problems. The goal of the research - to conduct an analysis of large family social and educational problems and provide recommendations for offering social care. The research methods employed in this work: literature from the fields of science, psychology, law etc., analytical generalization of those documents. Half Standard interview - quality and content analysis, with planned questions and outlines. In the second step of this work, the written survey was used. Survey included additional questions about the problems large families encounter and what help they need. Methods of mathematical statistics was used, along with survey, analyzing the research data. Data was processed with computer programs: Statistical Package for Sočiai Sciences; Kruscal, Wallis tests, Microsoft Excel.

The research data demonstrate that:

- Good large families, trying to avoid living in poverty, work more, look for well paid jobs, but this has a negative impact to them. While providing the material base, the lack of time and finances for spiritual values become evident. Some families live below poverty level, become social outcasts, it is important to solve their economical functionality not with increasing social donations, but creating the system that helps them to maintain their social status and provide the possibilities to solve their problems on their own as well.
- Problem families, that do not take good care of their children, morally corrupt and help to establish a small family model, which is hazardous for the survival of the nation, or what is worse - help to establish the model of large asocial family, which survives solely on social donations.
- Solving those problems it is necessary a state's view, a set of laws, because most of the parents from large families wish to work, so that they would avoid asking for social welfare. They do not like to ask for welfare, because it hurts their dignity.

PRIEDAI

1 priedas

Interviu klausimai

1. Ar jūsų šeimos nariai (sutuoktiniai, suaugę vaikai), turi darbą?
2. Kokiame būste gyvenate. Ar turite komunalinius patogumus ir būtiniausių buitinę techniką?
3. Kaip šeimos, tėvai, vaikai praleidžia laisvalaikį, atostogas?
4. Kaip jūsų šeimą palietė migracija praeityje ir šiuo momentu?
5. Koks jūsų santykis su bendruomene, ar jaučiate jos pagalbą?

2 priedas

Mielas apklausos dalyvi,

Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti daugiavaikių šeimų socialines problemas, bendruomeniškumo, tarpusavio pagalbos naudą ir valstybės teikiamą paramą. Todėl, labai svarbūs Jūsų atsakymai į anketoje pateikiamus klausimus. Nuoširdžiai išsakyta Jūsų nuomonė bus panaudota moksliniam darbui, tuo pačiu padės mūsų bendruomenei ir kitoms, sėkmingiau vystyti jų veiklą.

Anketa yra anoniminė (*nerašykite pavardės, nei vardo*)

Tinkamą atsakymą pažymėkite - X, jei suklydote, nubraukite ir pažymėkite kitą, jums tinkamą atsakymą. Jei netinka nei vienas atsakymas parašykite savo nuomonę, o tai būtų, ypač svarbu.

I. Bendra informacija

1. Jūsų amžius:
 - Iki 40 metų
 - Virš 40 metų
2. Lytis:
 - vyras
 - moteris
3. Kuo dirbate (jei dirbate)?
4. Jūsų šeimoje yra vaikų:
 - Nėra
 - Vienas
 - Du
 - Trys ir daugiau (parašykite)

II. Ši lentelė apie daugiavaikes šeimas (daugiavaike šeima laikoma šeima auginanti tris ir daugiau vaikų).

Pažymėkite X Jums tinkamą atsakymą

(kiekvienoje eilutėje žymėkite tik vieną Jums tinkantį atsakymą)

Kaip Jūs pritariate teiginiams?	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
PAVYZDYS:	TAIP	taip	ne	NE

<i>Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Tėvai kalti, kad neturi apmokamo darbo				
Manote, kad nedirbantys tėvai ir neieško darbo				
Tėvai nesistengia įsidarbinti, nes atrato dirbti				
Kiekvienas gali susikurti darbo vietą				
Tėvai nesistengia įsidarbinti, nes negaus lengvatų				
Kaime gyvenančios šeimos tėvai turi auginti gyvulius				
Tėvai turi sodinti daržus, bulves				
Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinių ūkio				
Naudodamiesi dabartine pašalpių sistema tėvai dirbti nebenori				
Dauguma problemų būtų išspręstos, jei tėvai galėtų dirbti				
Vaikai turi toliau tęsti studijas				
Vaikai turi mokytis ir dirbti				
Jauni žmonės nori dirbti				

<i>Daugiavaikės šeimos bustas ir komunaliniai patarnavimai</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų				
Šeima gali spręsti gyvenamo būsto problemą				
a) gyventi pas tėvus				
b) nuomoti butą				
c) pirkti				
d) statyti				
Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio busto sąlygas				
Komunalinių patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui				
Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai				
Šeima gali pragyventi be automobilio				

<i>Daugiavaikės šeimos laisvalaikis</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Daugiavaikės šeimos teisingai suplanuoja turimą laiką				
Jaunimui yra, kur leisti laisvalaikį				
Laisvalaikio leidimui nereikia daug pinigų				

Manote, kad šeimos per atostogas turėtų:				
a) ilsėtis Lietuvoje				
b) vykti į užsienį				
c) būti namuose				
d) padaryti atidėtus darbus				
Šeima gali laisvalaikį leisti:				
a) bendraujant su šeima				
b) bendraujant su draugais				
c) skiriant savišvietai				
d) vykstant į teatrus				
e) vykstant į gamtą				
f) dalyvaujant saviveikloje				
g) sportuojant				
h) laisvalaikio neturi				
<i>Daugiavaikės šeimos ekonominė padėtis</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Daugiavaikės šeimos vaikai paprasčiau rengiasi				
Daugiavaikės šeimos vaikai yra išskiriami				
Suaugusius vaikus privalo išlaikyti tėvai				
Dirbantys vaikai turi padėti išlaikyti šeimą				
Manote, kad daugiavaikės šeimos teisingai panaudoja pinigus				
Daugiavaikai šeimai sunkiau vaikus išleisti į mokslus				
Daugiav. šeimos turi galimybę deramai pasirūpinti vaikų sveikata				
Vaikus gimdo dėl pašalpų				
Daugiavaikės šeimos nevertina jiems valstybės teikiamos paramos				

Jūs atsakėte į didžiąją klausimų dalį, prašau atsakyti į likusius klausimus

<i>Daugiavaikės šeimos emigracija</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą				
Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus				
Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui įsigyti				
Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį				
Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui				
Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą				

<i>Valstybės institucijų ir bendruomenės pagalba daugiavaik. šeimoms</i>	Tikrai TAIP	Lyg ir taip	Lyg ir ne	Tikrai NE
Pilnai pakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą				
Domitės įstatymų pakeitimais, kurie liečia paramą vaikų išlaikymui				
Žinote, kad daugiavaik. šeimoms sumažintos išmokos už vaikus				
Esate girdėjęs, kad seniūnijos soc. darbuotojas lankė daugiav. šeimą				
Manote, kad išmokos vaikams turėtų būti didesnės				
Pirmumą įdarbinant viešuose darbuose reiktų teikti daugiavaikių šeimų tėvams				
Darbovietė gali padėti tėvams, auginantiems 3 ir daugiau vaikų				
Jūs besąlygiškai pritariate vaikų paėmimui iš tėvų				
Norėtumėte, kad būtų įkurtas vaikų dienos centras				
Daugiavaikių šeimų mamos turėtų gauti papildomas atostogas				
Jūsų požiūris į daugiavaikes šeimas yra teigiamas				
Jums svarbu, kai kaimynas susiduria su problemomis				
Kokios pagalbos iš jūsų galėtų tikėtis daugiavaikės šeimos				
a) pinigines				
b) baldais, kt. daiktais				
c) maisto produktais				
d) darbo jėga				
e) moralinės paramos				
Iškilus problemai daugiavaikė šeima gali kreiptis				
a) į bendruomenę				
b) į kaimyną				
c) į giminę				
d) į draugus				
e) į valdžios instituciją				
Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų				
a) rengti projektus				
b) paremti pinigais				
c) padėti transportu				
d) padėti organizuojant renginius				
e) dalyvauti talkose				

Dėkojame už nuoširdžius atsakymus.

Daugiavaikių šeimų socialinių, edukacinių problemų ypatumų raiškos

OPERACIONALIZACIJA

Užimtumas,bedarbystė,skurdas	Bustas ir gerbūvis	Laisvalaikis	Migracija
Tėvų Suaugusių vaikų Nepilna- darbas darbas mokslas mečių darbas mokslas vaikų moky- masis	Namas, Kom. Buities Kasdie- butas patarn, prietaisai ninis gos	Atosto- Tėvų Vaikų	Šeimoms Vaikų tėvų

Socialinės pagalbos teikimas

Seniūnija, soc.darbuotojas

Bendruomenė

1 lentelė. Respondentai pagal amžių ir lytį

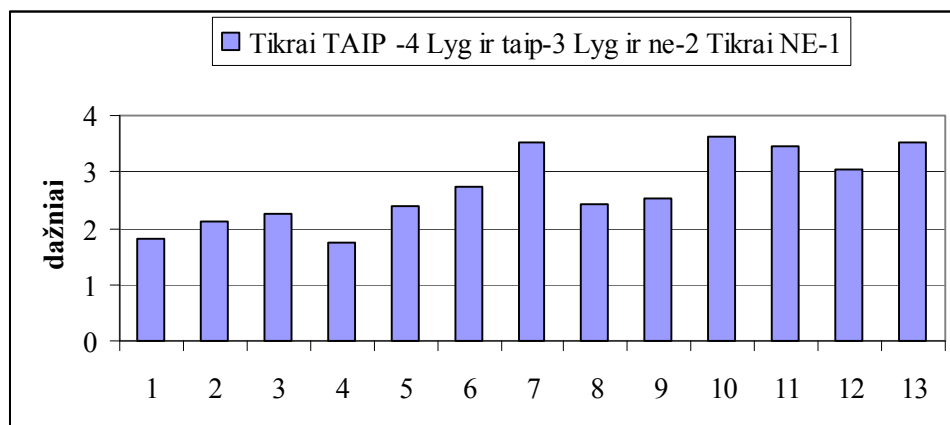
Amžius	skaičius	Lytis		Iš viso
		vyras	moteris	
39	35	38	73	
	%	22,6%	24,5%	47,1%
40	40	42	82	
	%	25,8%	27,1%	52,9%
Iš viso	skaičius	75	80	155
	%	48,4%	51,6%	100,0%

2 lentelė. Respondentai pagal vaikų skaičių

vaiku skaičius	nėra	lytis vyras		moteris	
		skaičius	proc.	skaičius	proc.
nėra	10	6,5	12	7,7	
vienas	17	11,0	18	11,6	
du	29	18,7	40	25,8	
trys	15	9,7	6	3,9	
keturi	2	1,3	1	0,6	
penki	1	0,6	1	0,6	
šeši	1	0,6	1	0,6	
septyni			1	0,6	

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal dirbamą darbą

kuo dirbate		lytis vyras		moteris	
		skaičius	proc.	skaičius	proc.
bedarbis		14	9,0	7	4,5
darbininkas		15	9,7	7	4,5
vairuotojas		5	3,2		
mokytojas		7	4,5	15	9,7
valytojas		2	1,3	3	1,9
rubininkas				2	1,3
siuveja				1	0,6
valst. instituc. darbuotojas		11	7,1	20	12,9
dirba pagal verslo liudijimą				1	0,6
nedirba		12	7,7	5	3,2
buhalteris				7	4,5
ūkininkas		3	1,9	1	0,6
bibliotekininkas		1	0,6	3	1,9
namų šeimininkė				2	1,3
pensinikas		2	1,3	6	3,9
samd.darbininkas		2	1,3		
studijuoja		1	0,6		

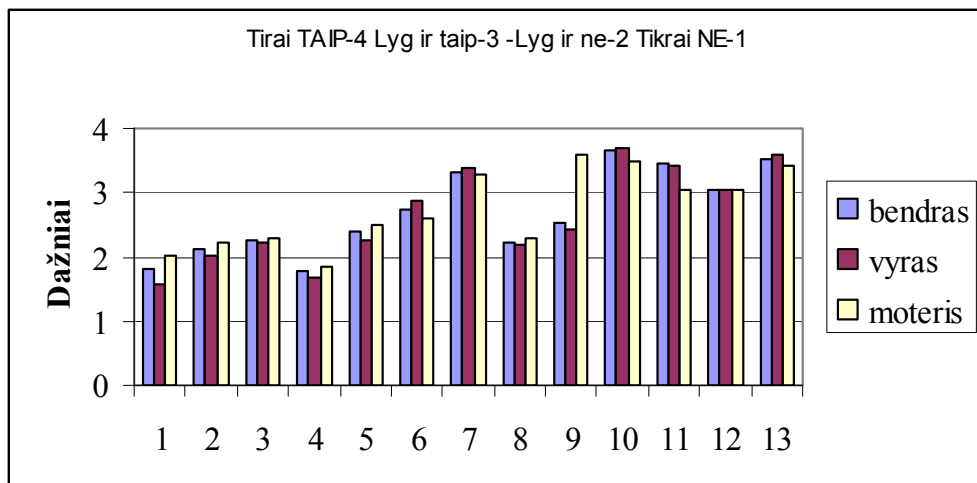
1- Tėvai kalti kad neturi apmokamo darbo, 2- Manote kad nedirbantys tėvai ir neieško darbo, 3- Tėvai nesistengia įsidarbinti nes atprato dirbti, 4- Kiekvienas gali susikurti darbo vietą, 5- Tėvai nesistengia įsidarbinti nes negaus lengvatų, 6 - Kaime gyvenantys šeimos tėvai turi auginti gyvulius, 7-Tėvai turi sodinti daržus, bulves, 8- Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinio ūkio, 9- Naudodamiesi dabartine pašalpų sistema tėvai dirbti nenori, 10- Dauguma problemų būtų išspręstos, jei tėvai galėtų dirbti, 11- Vaikai turi toliau tęsti studijas, 12- Vaikai turi mokytis ir dirbti, 13- Jauni žmonės nori dirbti

1 pav. Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas (bendras)

4 lentelė Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas (pagal lytį)

Teiginiai	lytis		
	vyras	moteris	
Tėvai kalti kad neturi apmokamo darbo	NE	42	33
	ne	23	21
	taip	9	16
	TAIP	1	10
	Dažnis	1,59	2,04
Manote kad nedirbantys tėvai ir neieško darbo	NE	29	24
	ne	21	23
	taip	20	25
	TAIP	5	8
	Dažnis	2,01	2,21
Tėvai nesistengia įsidarbinti nes atprato dirbti	NE	28	23
	ne	17	22
	taip	16	23
	TAIP	14	12
	Dažnis	2,21	2,30
Kiekvienas gali susikurti darbo vietą	NE	41	41
	ne	20	16
	Taip	11	18
	TAIP	3	5
	Dažnis	1,68	1,84
Tėvai nesistengia įsidarbinti nes negaus lengvatų	NE	22	15
	ne	19	25
	taip	27	25
	TAIP	7	15
	Dažnis	2,25	2,50
Kaime gyvenantys šeimos tėvai turi auginti gyvulius	NE	9	14
	ne	16	19
	taip	25	33
	TAIP	25	14
	Dažnis	2,88	2,59
Tėvai turi sodinti daržus, bulves	NE	3	9
	ne	9	5
	taip	20	21
	TAIP	43	45
	Dažnis	3,37	3,28
Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalb. ūkio	NE	30	23
	ne	13	21
	taip	20	26
	TAIP	12	10
	Dažnis	2,19	2,29
Naudodamiesi dabartine pašalpų sistema tėvai dirbti nenori	NE	15	12
	ne	25	26
	taip	22	25
	TAIP	13	17
	Dažnis	2,44	3,59
Dauguma problemų būtų išspręstos, jei tėvai galėtų dirbti	NE	2	4
	ne	1	4
	taip	14	13
	TAIP	58	59
	Dažnis	3,71	3,59
Vaikai turi toliau tęsti studijas	NE	1	3
	ne	7	7
	taip	26	18
	TAIP	41	52

	Dažnis	3,43	3,49
Vaikai turi mokytis ir dirbti	NE	1	6
	ne	20	17
	taip	29	25
	TAIP	25	32
	Dažnis	3,04	3,04
Jauni žmonės nori dirbti	NE		2
	ne	5	8
	taip	22	20
	TAIP	48	50
	Dažnis	3,57	3,48

1- Tėvai kalti kad neturi apmokamo darbo, 2- Manote kad nedirbantys tėvai ir nieieško darbo, 3- Tėvai nesistengia įsidarbinti nes atrpato dirbti, 4- Kiekvienas gali susikurti darbo vietą, 5- Tėvai nesistengia įsidarbinti nes negaus lengvatų, 6 - Kaime gyvenantys šeimos tėvai turi auginti gyvulius, 7-Tėvai turi sodinti daržus, bulves, 8- Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinio ūkio, 9- Naudodamiesi dabartine pašalpų sistema tėvai dirbti nebenori, 10- Dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti, 11- Vaikai turi toliau tęsti studijas,12- Vaikai turi mokytis ir dirbti,13- Jauni žmonės nori dirbti

2 pav. Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas (pagal lytį)

5 lentelė Dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti

	Skaičius	Procentas	Procentinė suma
NE	6	3,9	3,9
ne	5	3,2	7,1
taip	27	17,4	24,5
TAIP	117	75,5	100,0
Viso	155	100,0	

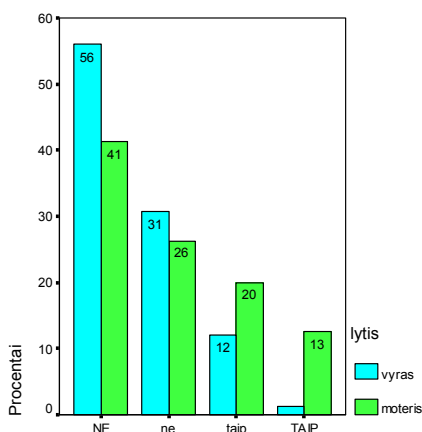
6 lentelė. Dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti (pagal dažnius)

Kuo dirbate	Dauguma problemų būtų išsispręstos, jei tėvai galėtų dirbti				Viso
	NE	ne	taip	TAIP	
bedarbis	2		4	15	21
darbininkas			2	20	22
vairuotojas	1		1	3	5
mokytojas	1		4	17	22
valytojas	1		2	2	5
rubininkas			1	1	2
siuveja				1	1
valst. institucijos	1	3	5	22	31
darbuotojas					
dirba pagal verslo				1	1
liudijimą					
nedirba		1	5	11	17
buhalteris		1	1	5	7
ūkininkas				4	4
bibliotekininkas				4	4

namų šeimininkė					2	2
pensinikas				2	6	8
samd.darbininkas					2	2
studijuoja					1	1
Viso	6	5	27	117	155	

7 lentelė. Daugiavaikių šeimų darbas, užimtumas

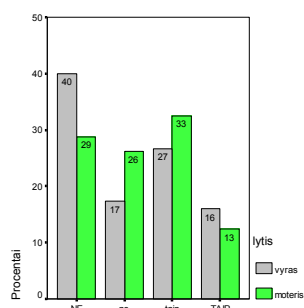
Lytis	moteris	2,04	1,84	2,59	3,28	2,29
vyras		1,59	1,68	2,88	3,37	2,19
		1,82	1,76	2,73	3,32	2,24

3 pav. Tėvai kalti, kad neturi apmokamo darbo

8 lentelė. Teiginių apie šeimų darbą, užimtumą koreliacija

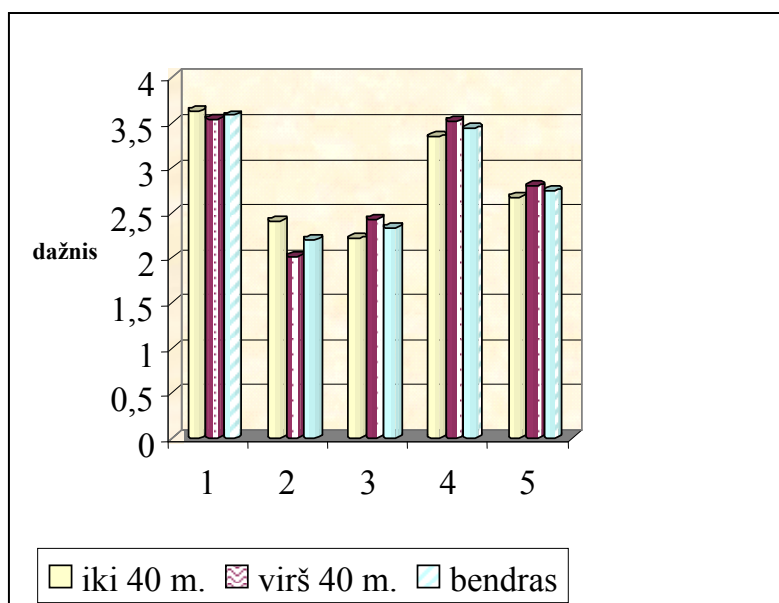
	Kiekvienas gali susikurti darbo vietą	Dauguma gali susikurti darbo vietą	Dauguma problemų būtų išspręstos, jei tėvai galėtų dirbti	Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinio ūkio	Tėvai kalti, kad neturi apmokamo darbo
Kiekvienas gali susikurti darbo vietą	Tarpusavio santykis	1	0,056	0,109	0,178
	Sig. (2-tailed)	,	0,488	0,178	0,027
	N	155	155	155	155
Dauguma problemų būtų išspręstos, jei tėvai galėtų dirbti	Tarpusavio santykis	0,056	1	0,067	0,038
	Sig. (2-tailed)	0,488	,	0,404	0,637
	N	155	155	155	155
Manote, kad galima šeimai pragyventi iš 3 ha pagalbinio ūkio	Tarpusavio santykis	0,109	0,067	1	-0,015
	Sig. (2-tailed)	0,178	0,404	,	0,856
	N	155	155	155	155
Tėvai kalti, kad neturi apmokamo darbo	Tarpusavio santykis	0,178	0,038	-0,015	1
	Sig. (2-tailed)	0,027	0,637	0,856	,
	N	155	155	155	155

4 pav. Šeimai galima pragyventi iš 3 ha pagalbinių ūkio

9 lentelė. Šeimos būstas ir komunaliniai patarnavimai

amžius	Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų	Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio būsto sąlygas	Kom.patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui	Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai	Šeima gali pragyventi be auto mobilio
39 Vidurkis	3,6301	2,4110	2,2192	3,3425	2,6712
Ats. skaičius	73	73	73	73	73
Std. nuokrypis	0,71699	0,87932	1,00342	0,83698	1,02814
40 Vidurkis	3,5366	2,0122	2,4268	3,5244	2,8049
Ats. skaičius	82	82	82	82	82
Std. nuokrypis	0,75678	0,98750	1,10029	0,84948	1,13789
Viso Vidurkis	3,5806	2,2000	2,3290	3,4387	2,7419
Ats. skaičius	155	155	155	155	155
Std. nuokrypis	0,73741	0,95618	1,05750	0,84580	1,08615

1 – Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų, 2 - Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinės šeimos sąlygas, 3 – Komunalinių patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui, 4 – Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai, 5 - Šeima gali pragyventi be automobilio

5 pav. Požiūris į daugiavaikių šeimų būsto, materialinio gerbūvio problemas

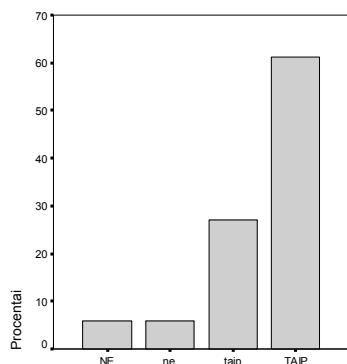
10 lentelė. Daugiavaikių šeimų būstas ir materialinis gerbūvis

Teiginys	Skaičius	Min	Max	Dažnio vidurkis	Std. nuokrypis
Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų	155	1,00	4,00	3,5806	0,73741
Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai	155	1,00	4,00	3,4387	0,84580
Šeima gali pragyventi be automobilio	155	1,00	4,00	2,7419	1,08615
Nuomoti butą	155	1,00	4,00	2,7290	0,80024

Šeima gali spręsti gyvenamojo būsto problemą gyvenant pas tėvus	155	1,00	4,00	2,4258	0,85999
Kom.patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui	155	1,00	4,00	2,3290	1,05750
Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio būsto sąlygas	155	1,00	4,00	2,2000	0,95618
Pirkti būstą	155	1,00	4,00	2,0645	1,13204
Statyti namą	155	1,00	4,00	1,7290	0,96234

11 lentelė. Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų

	Skaičius	Procentas	Procentinė suma
NE	6	3,9	3,9
ne	5	3,2	7,1
taip	37	23,9	31,0
TAIP	107	69,0	100,0
Viso	155	100,0	

6 pav. Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai

12 lentelė Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai

	Skaičius	Procentas	Procentinė suma
NE	9	5,8	5,8
ne	9	5,8	11,6
taip	42	27,1	38,7
TAIP	95	61,3	100,0
Viso	155	100,0	

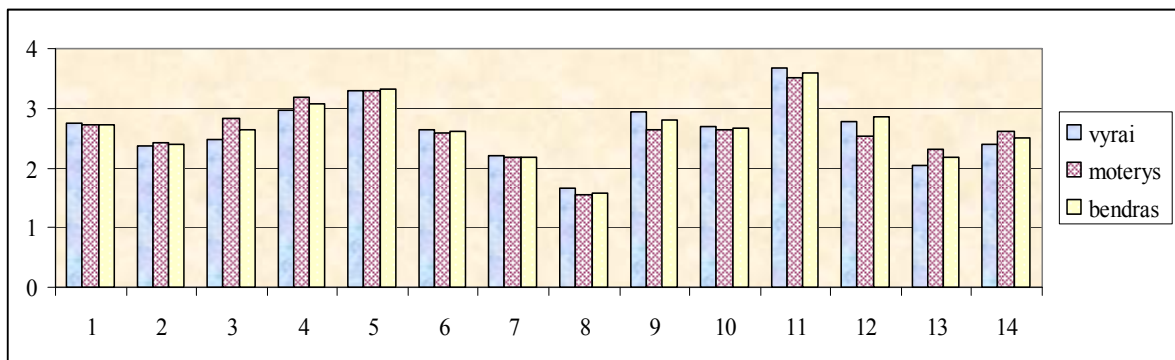
13 lentelė. Teiginių apie šeimų būstą, komunalinius patarnavimus koreliacija

		Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų gyvenant pas tėvus	Šeima gali spręsti gyv. būsto problemą	Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio būsto sąlygas	Šeima turi gali mybes sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui	Šeima turi gali neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas	Šeima turi gali žymiai didesni materialiniai rūpesčiai	Šeima turi gali Šeimos gali būti be automobilių
Susikūrusi šeima turėtų gyventi atskirai nuo tėvų	Tarpusavio santykis	1	0,027	0,009	-0,097	0,099	-0,014	
	Sig. (2-tailed)		0,735	0,909	0,231	0,220	0,859	
	N	155	155	155	155	155	155	
Šeima gali spręsti gyv. būsto problemą gyvenant pas tėvus	Tarpusavio santykis	0,027	1	0,227	-0,091	-0,026	0,167	
	Sig. (2-tailed)	0,735		0,004	0,261	0,745	0,038	
	N	155	155	155	155	155	155	
Šeima turi galimybes pasigerinti dabartinio būsto sąlygas	Tarpusavio santykis	0,009	0,227	1	-0,008	-0,045	0,144	

	Sig. (2-tailed)	0,909	0,004	,	0,924	0,579	0,074
	N	155	155	155	155	155	155
Kom. patogumų neturėjimas sudaro neįmanomas sąlygas vaikų auginimui	Tarpusavio santykis	-0,097	-0,091	-0,008	1	0,201	-0,304
	Sig. (2-tailed)	0,231	0,261	0,924	,	0,012	0,000
	N	155	155	155	155	155	155
Daugiavaikės šeimos žymiai didesni materialiniai rūpesčiai	Tarpusavio santykis	0,099	-0,026	-0,045	0,201	1	-0,145
	Sig. (2-tailed)	0,220	0,745	0,579	0,012	,	0,073
	N	155	155	155	155	155	155
Šeima gali pragyventi be automobilio	Tarpusavio santykis	-0,014	0,167	0,144	-0,304	-0,145	1
	Sig. (2-tailed)	0,859	0,038	0,074	0,000	0,073	,
	N	155	155	155	155	155	155

14 lentelė. Daugiavaikių šeimų laisvalaikis, atostogos

Teiginiai	Skaičius	Min	Max	Mean	Stand. nuokrypis
Šeima gali laisvalaikį leisti bendraujant su šeima	155	1,00	4,00	3,3355	0,88477
Manote, kad šeimos per atostogas turėtų ilsėtis Lietuvoje	155	1,00	4,00	3,0839	0,77254
Daugiavaikės šeimos teisingai suplanuoja turimą laiką	155	1,00	4,00	2,7613	0,84580
Laisvalaikio leidimui nereikia daug pinigų	155	1,00	4,00	2,6516	0,92997
Jaunimui yra kur leisti laisvalaikį	155	1,00	4,00	2,3871	0,99601

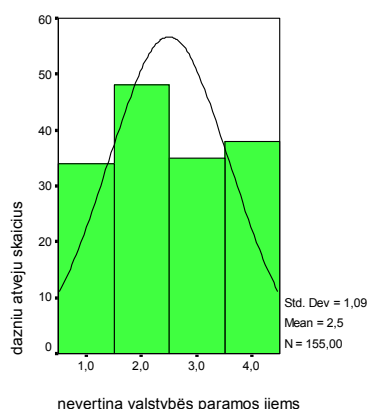
1 – Daug.šeimos teisingai suplanuoja laiką, 2 – Jaunimui yra kur leisti laisvalaikį, 3 –Laisvalaikio leidimui nereikia daug pinigų, 4 – Manote, kad šeimos turėtų atostogauti Lietuvoje, 5– Laisvalaikį gali leisti bendraujant su šeima, 6- Daug.šeimos vaikai paprasčiau rengiasi, 7 - Daug.šeimos vaikai yra išskiriami. 8 - suaugusios vaikus privalo išlaikyti tėvai, 9- Dirbantys vaikai turi padėti išlaikyti šeimą, 10- Manote, kad daug.šeimos teisingai panaudoja pinigus, 11- Daug.šeimai sunkiau vaikus išleisti į mokslus, 12- Daug.šeimos turi galimybę deramai pasirūpinti vaikų sveikata, 13- Vaikus gimdo dėl pašalpu, 14- Daug.šeimos nevertina jiems teikiamos paramos

7 pav. Požiūris į daugiavaikių šeimų laisvalaikį ir atostogas

15 lentelė. Daugiavaikių šeimų ekonominė padėtis

Teiginiai	Skaičius	Min	Max	Mean	Stand. nuokrypis
Daugiavaikėi šeimai sunkiau vaikus išleisti į mokslus	155	1,00	4,00	3,5871	0,77113
Daug. šeimos turi galimybę deramai pasirūpinti vaikų sveikata	155	1,00	4,00	2,8581	0,96993
Dirbantys vaikai turi padėti išlaikyti šeimą	155	1,00	4,00	2,7871	0,88264
Manote, kad daugiavaikės šeimos teisingai panaudoja pinigus	155	1,00	4,00	2,6645	0,78358

Daugiavaikės šeimos vaikai paprasčiau rengiasi	155	1,00	4,00	2,6194	0,94161
Daugiav. šeimos nevertina jiems valstybės teikiamos paramos	155	1,00	4,00	2,4968	1,08935
Daugiavaikės šeimos vaikai yra išskiriami	155	1,00	4,00	2,1935	0,96764
Vaikus gimdo dėl pašalpų	155	1,00	4,00	2,1806	0,92912
Suaugusius vaikus privalo išlaikyti tėvai	155	1,00	4,00	1,5935	0,82727

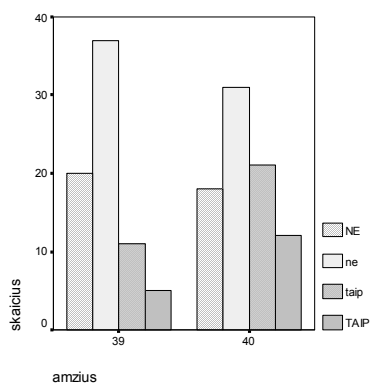
8 pav. Daugiavaikių šeimų požiūris į valstybės teikiamą paramą

16 lentelė. Daugiavaikės šeimos požiūris į jiems teikiamą valstybės paramą

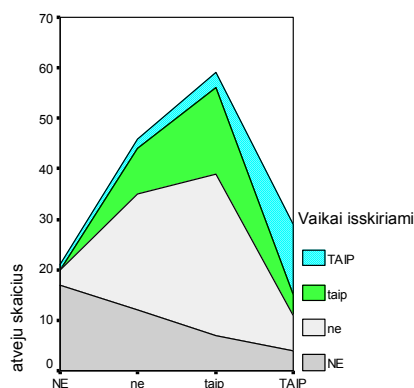
	Atvejų dažnis	Procentai	Procentinė suma
TAIP	38	24,5	24,5
taip	35	22,6	47,1
ne	48	31,0	78,1
NE	34	21,9	100,0
Viso	155	100,0	

17 lentelė. Daugiavaikės šeimos teisingai panaudoja pinigus

	Atvejų dažnis	Procentai	Procentinė suma
TAIP	18	11,6	11,6
taip	79	51,0	62,6
ne	46	29,7	92,3
NE	12	7,7	100,0
Total	155	100,0	

9 pav. Daugiavaikės šeimos gimdo ne dėl pašalpų

Dauv.seimos vaikai paprasčiau rengiasi

10 pav. Funkcinis ryšys tarp šeimos ekonominės padėties teiginių

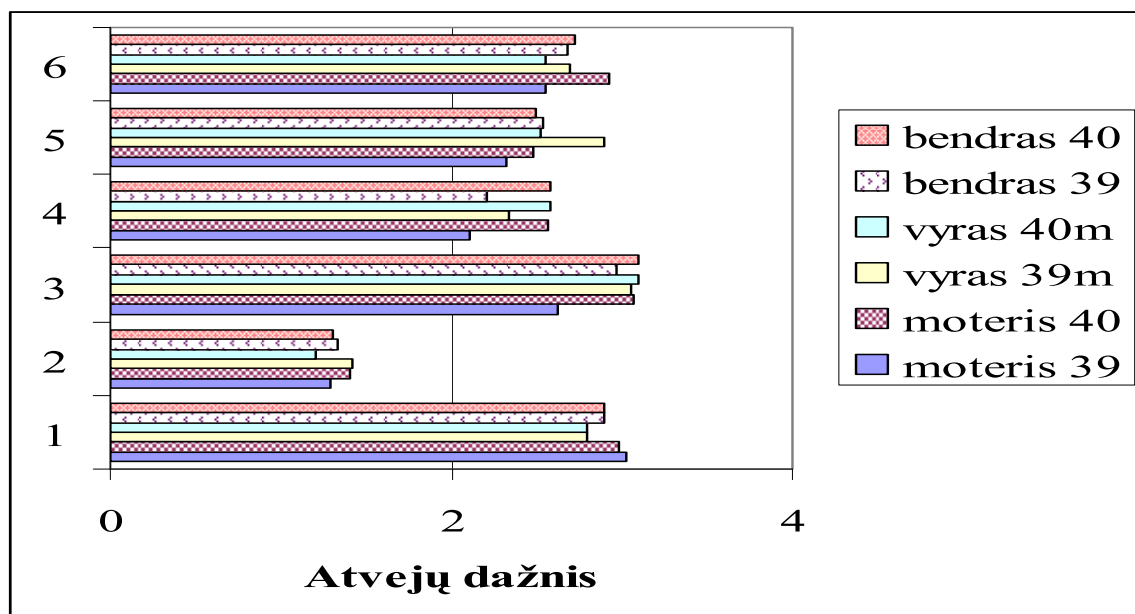
18 lentelė. Teiginių apie šeimos ekonominę padėtį koreliacija

		Daugiav. šeimos vaikai paprasčiau rengiasi	Daugiav. šeimos vaikai yra išskiriami	Daugiav. šeimos teisingai naudoja pinigus	Daugiav. šeimai sunkiau išleisti vaikus į mokslus	Vaikus gimdo dėl pašalpų	Daugiav. šeimos nevertina valstybės teikiamos paramos
Daugiavaikės šeimos vaikai paprasčiau rengiasi	Tarpusavio santykis	1	0,488	0,195	0,337	0,146	-0,150
Daugiavaikės šeimos vaikai yra išskiriami	Tarpusavio santykis	0,488	1	0,198	0,177	-0,032	-0,147
Manote, kad daugiausiai teisingai naudoja pinigus	Tarpusavio santykis	0,195	0,198	1	0,006	-0,398	-0,382
Daugiavaikėi šeimai sunkiau išleisti vaikus į mokslus	Tarpusavio santykis	0,337	0,177	0,006	1	0,132	0,029
Vaikus gimdo dėl pašalpų	Tarpusavio santykis	0,146	-0,032	-0,398	0,132	1	0,398
Daugiavšeimos nevertina valst. teikiamos paramos	Tarpusavio santykis	-0,150	-0,147	-0,382	0,029	0,398	1

19 lentelė. Teiginiai apie daugiavaikes šeimoms ir emigraciją

amžius	18-39 m.		lytis	bendras	
			vyras	moteris	
		Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą	2,80	3,03	2,90
		Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus	1,29	1,42	1,33
		Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui įsigyti	2,63	3,05	2,97
		Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį	2,11	2,34	2,21
		Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui	2,89	2,32	2,54
		Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą	2,69	2,55	2,68
Virš 40m.		Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą	2,80	2,98	2,90

Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus	1,20	1,40	1,31
Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui įsigyti	3,10	3,07	3,09
Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį	2,58	2,57	2,58
Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui	2,53	2,48	2,50
Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą	2,93	2,55	2,72

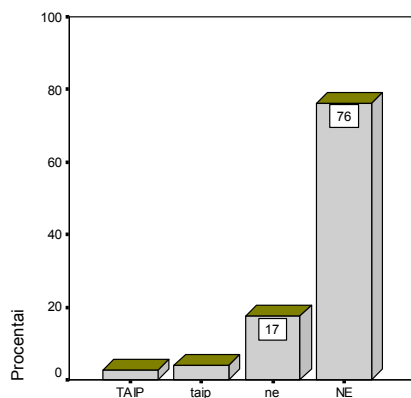

1- Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą, 2- pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus, 3- dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui įsigyti, 4- negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį, 5- užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui, 6- išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą

11 pav. Daugiavaikė šeima ir emigracijos klausimai

20 lentelė. Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	4	2,6	2,6
taip	6	3,9	6,5
ne	27	17,4	23,9
NE	118	76,1	100,0
Viso	155	100,0	

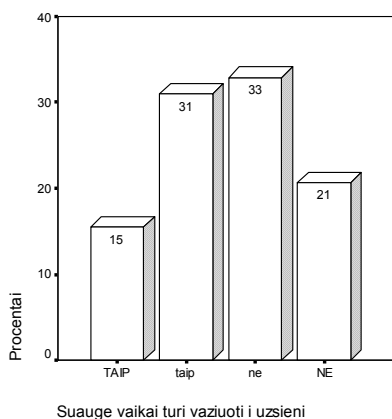

Pritariate tėvų vykimui į užsienį

12 pav. Nepritartimas tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus

21 lentelė. Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	24	15,5	15,5
taip	48	31,0	46,5
ne	51	32,9	79,4
NE	32	20,6	100,0
Viso	155	100,0	

13 pav. Negaunančių darbo suaugusių vaikų važiavimas užsienin

22 lentelė. Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą

Teiginys		lytis		Viso	
		vyras	moteris		
Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą	TAIP	Atvejų skaičius	16	7	23
		% nuo lyties	21,3	8,8	14,8
	taip	Atvejų skaičius	37	39	76
		% nuo lyties	49,3	48,8	49,0
	ne	Atvejų skaičius	14	25	39
		% nuo lyties	18,7	31,3	25,2
	NE	Atvejų skaičius	8	9	17
		% nuo lyties	10,7	11,3	11,0
Iš viso		Atvejų skaičius	75	80	155
		% nuo lyties	100,0	100,0	100,0

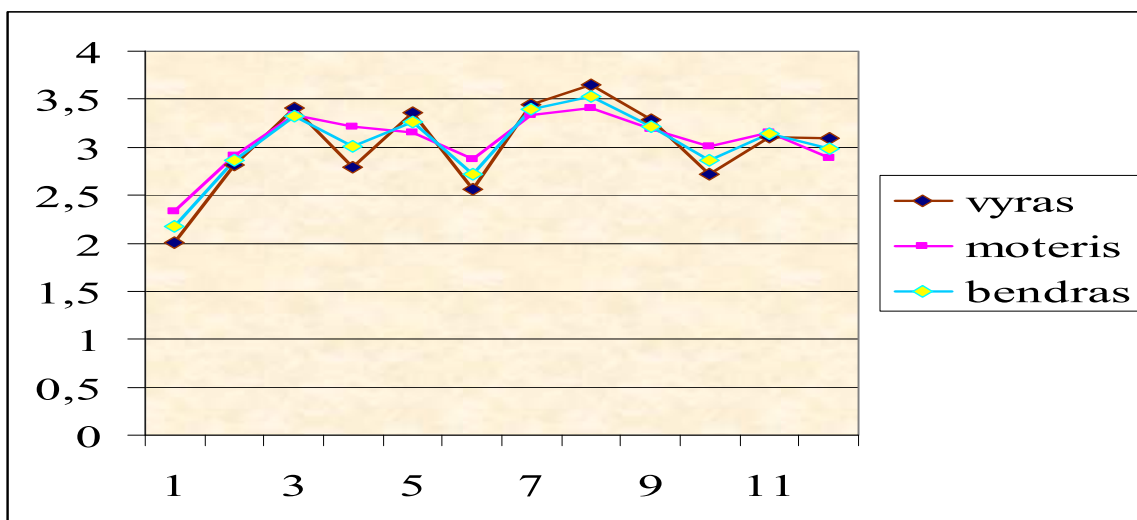
23 lentelė. Teiginių apie daugiavaikių šeimų emigraciją koreliacija

		Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą	Pritariate tėvų vykimui užsienį, paliekant mažamečius vaikus	Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui	Negaunan tys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį	Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui	Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą
Išvykę į užsienį turi lėšų remti šeimą	Tarpusav. santykis	1	0,081	0,201	-0,062	0,085	-0,090
	Sig. (2-tailed)	,	0,319	0,012	0,442	0,293	0,267
Pritariate tėvų vykimui į užsienį, paliekant mažamečius vaikus	Tarpusav. santykis	0,081	1	-0,032	0,195	0,179	-0,096
	Sig. (2-tailed)	0,319	,	0,692	0,015	0,026	0,237
Dirbantys užsienyje turi galimybę sutaupyti lėšų būstui	Tarpusav. santykis	0,201	-0,032	1	0,185	-0,033	0,110
	Sig. (2-tailed)	0,012	0,692	,	0,021	0,683	0,174

Negaunantys darbo suaugę vaikai privalo važiuoti į užsienį	Tarpusav. santykis	-0,062	0,195	0,185	1	0,045	0,059
	Sig. (2-tailed)	0,442	0,015	0,021	,	0,582	0,469
Užsienyje dirbantys vaikai turi siųsti pinigus šeimos pragyvenimui	Tarpusav. santykis	0,085	0,179	-0,033	0,045	1	0,138
	Sig. (2-tailed)	0,293	0,026	0,683	0,582	,	0,086
Išvykusieji galvoja grįžti į Lietuvą	Tarpusav. santykis	-0,090	-0,096	0,110	0,059	0,138	1
	Sig. (2-tailed)	0,267	0,237	0,174	0,469	0,086	,

24 lentelė. Valstybės institucijų ir bendruomenės pagalba daugiavaikėms šeimoms

	Skaičius	Min	Max	Vidurkis	Std.nuokrypis
Jūsų požiūris į daugiavaikes šeimas yra teigiamas	155	1,00	4,00	3,5290	0,77552
Daugiavaikių šeimų mamoms turėtų būti gauti papildomi atostogų	155	1,00	4,00	3,4710	0,71450
Manote, kad išmokos vaikams turėtų būti didesnės	155	1,00	4,00	3,4516	0,79113
Norėtumėte, kad būtų įkurtas vaikų dienos centras	155	1,00	4,00	3,3935	0,80176
Žinote, kad daug. šeimoms sumažintos išmokos už vaikus	155	1,00	4,00	3,3742	1,00743
Pirmumą įdarbinant viešuose darbuose reiktų teikti daugiavaikių šeimų tėvams	155	1,00	4,00	3,2581	0,95916
Jums svarbu, kai kaimynas susiduria su problemomis	155	1,00	4,00	3,2387	0,91228
Iškilus problemai daugiavaikė šeima gali kreiptis į valdžios instituciją	155	1,00	4,00	3,1355	0,98744
Iš jūsų galėtų tikėtis daugiavaikė šeima moralinės pagalbos	155	1,00	4,00	3,0645	1,10886
Esate girdėjęs, kad seniūnijos soc. darbuotojas lankė daugiavaikę šeimą	155	1,00	4,00	3,0129	1,09892
Galite prisidėti prie bendruomenės dalyvaujant talkose	155	1,00	4,00	2,9871	1,17322
Iškilus problemai daugiavaikė šeima gali kreiptis į giminę	155	1,00	4,00	2,9355	1,07919
Iškilus problemai daug. šeima gali kreiptis į bendruomenę	155	1,00	4,00	2,8710	1,10905
Domitės įstatymų pakeitimais, kurie liečia paramą vaikų išlaikymui	155	1,00	4,00	2,8645	1,09353
Darbovietė gali padėti tėvams, auginantiems tris ir daugiau vaikų	155	1,00	14,00	2,7226	1,39356
Iš jūsų galėtų tikėtis daugiavaikė šeima pagalbos maisto produktais	155	1,00	4,00	2,3548	1,17739
Pilnai pakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą	155	1,00	4,00	2,1742	0,94764
Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų rengiant projektus	155	1,00	4,00	1,9871	1,21135
Iš jūsų galėtų tikėtis daugiavaikė šeima pagalbos darbo jėga	155	1,00	4,00	1,9613	1,11591
Jūs besąlygiškai pritariate vaikų paėmimui iš tėvų	155	1,00	4,00	1,9355	0,95126
Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų - padėti transportu	155	1,00	4,00	1,6581	1,00930

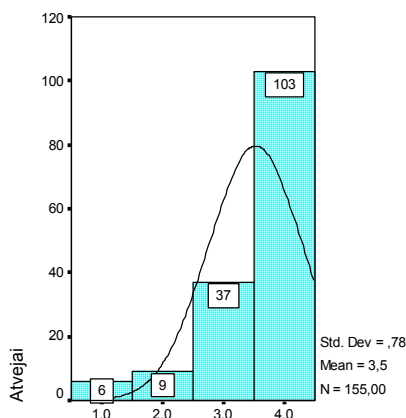

1 - Pilnai pakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą, 2- Domėtės įstatymų pakeitimais, kurie liečia paramą vaikų išlaikymui, 3- Žinote, kad daug. šeimoms sumažintos išmokos už vaikus, 4- Esate girdėjęs, kad seniūnijos socialinis darbuotojas lankė daugiavaikę šeimą, 5- Pirmumą įdarbinant viešuose darbuose reiktų teikti daug. šeimų tėvams, 6- Darbovietė gali padėti tėvams, auginantiems tris ir daugiau vaikų, 7- Norėtumėte, kad būtų įkurtas vaikų dienos centras, 8- Jūsų požiūris į daug. šeimas yra teigiamas, 9- Jums svarbu, kai kaimynas susiduria su problemomis, 10- Iškilus problemai daug. šeima gali kreiptis į bendruomenę, 11- Iškilus problemai daug. šeima gali kreiptis į valdžios instituciją, 12- Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų dalyvaujant talkose

14 pav. Teiginiai apie esamą ir galimą perspektyvoje pagalbą daugiavaikėms šeimoms

25 lentelė. Pilnai pakanka informacijos apie valstybės teikiamą paramą

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	12	7,7	7,7
taip	49	31,6	39,4
ne	48	31,0	70,3
NE	46	29,7	100,0
Viso	155	100,0	

Požiūris į daug.šeimas yra teigiamas

15 pav. Respondentų požiūris į daugiavaikes šeimas yra teigiamas

26 lentelė. Jūsų požiūris į daugiavaikes šeimas yra teigiamas

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	103	66,5	66,5
taip	37	23,9	90,3
ne	9	5,8	96,1
NE	6	3,9	100,0
Viso	155	100,0	

27 lentelė. Norėtumėte, kad būtų įkurtas vaikų dienos centras

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	86	55,5	55,5
taip	50	32,3	87,7
ne	13	8,4	96,1
NE	6	3,9	100,0
Viso	155	100,0	

28 lentelė. Galite prisidėti prie bendruomenės pasikeitimų: rengti projektus

	Skaičius	Procentai	Procentinė suma
TAIP	29	18,7	18,7
taip	25	16,1	34,8
ne	16	10,3	45,2
NE	85	54,8	100,0
Viso	155	100,0	